

کتاب پېژندنه

د کتاب نوم: بیمه

څانګه: اداره او منجمنت، محاسبه او د تجارت اقتصاد
تدوین کوونکی: مسلک پوه محمد شاه رویایی
ژباړونکی: خادم احمد حقیقی

د څار کمېټه:

- محمد آصف ننگ د تخنیکي او مسلکي زده کړو معین
- دیپلوم انجنیر عبدالله کوزایي د تعلیمي نصاب رییس
- محمد اشرف وحدت په تعلیمي نصاب کې د معینیت د مقام سلاکار

د تصحیح کمېټه:

- عبدالجمیل ممتاز
- عبدالاحمد محمدیار

د ګرافیک او ډیزاین څانګې مسئول: محمد جان علیرضایي

ګرافیک او ډیزاین:

علی مومنی

چاپ کال:

۱۳۹۲ لمریز کال

تیراژ:

۶۰۰۰ ټوکه

چاپ ځل:

لومړی

وېب پاڼه:

www.d.tvet.gov.af

پښتانه

د تعلیمي نصاب

د چاپ

د تعلیمي نصاب

Ketabton.com

د چاپ حق د تخنیکي او مسلکي زده کړو له معینیت سره خوندي دی

ملي سرود

دا وطن افغانستان دی
کور د سولې کور د تورې
دا وطن د ټولو کور دی
د پښتون او هزاره وو
ور سره عرب، گوجر دي
براهوي دي، قزلباش دي
دا هیواد به تل څلیږي
په سینه کې د آسیا به
نوم د حق مو دی رهبر
دا عزت د هر افغان دی
هر بچی یې قهرمان دی
د بلوڅو د ازبکو
د ترکمنو د تاجکو
پامیریان، نورستانیان
هم ایماق، هم پشه یان
لکه لمر پر شنه آسمان
لکه زړه وي جاوېدان
وایو الله اکبر وایو الله اکبر

د پوهنې وزارت پیغام

ګرانو زده کوونکو، محصلانو او درنو ښوونکو!

د یوې ټولنې وده او پرمختګ کاملاً د همغې ټولنې د پیاوړو کاري کادرونو، بشري قوې او ماهرو فکرونو په کار او زیار پورې تړلې دي. همدا بشري قوه او کاري مټې دي چې د هیواد انکشافی اهدافو ته د رسېدو لارې چارې طی کوي او د یوه ښکمرغه، مرفه او ودان افغانستان راتلونکی تضمینوي.

انسان په خپل وار سره د الله تعالی له جانبې او هم د خپل انساني فطرت له اړخه مؤظف او مکلف دی چې د ځمکې په عمران او د یوه سوکاله ژوند د اسبابو او ایجاباتو د تکمیل لپاره خپل اغیزمن نقش، همدارنګه ملي او اسلامي رسالت ادا کړي.

له همدې ځایه ده چې د یوه ژوندي او فعال انسان نقش، د خپل ژوند د چاپیریال او خپلې اړوندې ټولنې په اړه، تل مطلوب او په هېڅ حالت کې نه نفي کيږي او نه هم منقطع کيږي.

په ټول کې د پوهنې نظام او په خاصه توګه د تخنیکي او مسلکي زده کړو معینیت مسوولیت او مکلفیت لري چې د اسلامي ارزښتونو، احکامو او همداراز معقولو او مشروعو قوانینو ته په ژمنتیا سره، د افغانستان په انکشاف کې فعاله، چاپکې او موثره ونډه واخلي، ځکه دغه ستر او سپېڅلي هدف ته د رسېدو په خاطر د انساني ظرفیت وده، د حرفوي، مسلکي او تخنیکي کادرونو روزنه او پراختیا یو اړین مقصد دی. همدا په تخنیکي او مسلکي زده کړو مزین تنکي ځوانان کولی شي چې په خپلې حرفې او هنر سره په سیستماتیک ډول د هیواد انکشاف محقق او میسر کړي. جوتې ده چې په افغانستان کې د ژوند تک لاره، دولتداري او ټولنیز نظام د اسلام له سپېڅلو احکامو څخه الهام اخیستی؛ نو لازمه ده چې زموږ د ټولنې لپاره هر ډول پرمختګ او ترقي باید په علمي معیارونو داسې اساس او بنا شي؛ چې زموږ د کارګر نسل مادي او معنوي ودې ته پکې لومړیتوب ورکړ شي. د حرفوي ظرفیت جوړونې تر څنګ د ځوانانو سالم تربیت او په سوچه اسلامي روحيې د هغوی پالنه نه یواځې پخپل ذات کې یوه اساسي وجیبه ده، بلکې دا پالنه کولی شي چې زموږ وطن پخپلو پښو ودروي، له ضعف څخه یې وژغوري او د نورو له سیاسي او اقتصادي احتیاج څخه یې آزاد کړي.

زموږ ګران زده کوونکي، محصلان، درانه استادان او مربیون باید په بشپړه توګه پوه شي، چې د ودان او ښکمرغه افغانستان ارمان، یواځې او یواځې د دوی په پیاوړو مټو، ویش احساس او نه ستړي کېدونکي جد او جهد کې نغښتی او د همدغو مسلکي او تخنیکي زده کړو له امله کېدای شي په ډېرو برخو کې د افغانستان انکشافی اهداف تر لاسه شي. د دې نصاب له ټولو لیکوالانو، مولفینو، ژباړونکو، سموونکو او تدقیق کوونکو څخه د امتنان تر څنګ، په دې بهیر کې د ټولو کورنیو او بهرنیو همکارانو له مؤثرې ونډې او مرستو څخه د زړه له کومې مننه کوم. له درنو او پیاوړو استادانو څخه رجامندانه هیله کوم چې د دې نصاب په ګټور تدریس او فعاله تدریب سره دې د زړه په ټول خلوص، صمیمي هڅو او وجداني پیکار خپل ملي او اسلامي نقش ادا کړي.

د ښکمرغه، مرفه، پرمختللي او ویاړمن افغانستان په هیله

فاروق وردګ

د افغانستان د اسلامي جمهوریت د پوهنې وزیر

لړلیک

پاڼې	سرلیکونه	خپرکي
۱	د بیمې د اصطلاحاتو مفهوم او وپشنه	لومړی
۹	په نړۍ او افغانستان کې د بیمې تاریخچه	دویم
۱۹	د بیمې د تړون عمده بنسټونه او د بیمې د موسسو ډولونه	درېیم
۲۹	د بیمې تر ټولو پخواني ډولونه	څلورم
۴۱	د پېښو بیمه	پنځم
۴۷	د معاصرو بیمو نور ډولونه	شپږم
۵۳	د افغان ملي بیمې په وسیله دود شوي بیمې	اووم
۶۳	په ملي اقتصاد کې د بیمې ونډه او په هېواد کې د بیمې د ودې او پرمختیا لاملونه	اتم
۷۱	د هېواد د بیمې قانون	ضمیمه
۸۶		سرچینې او اخیستنې

مقدمه

دا يوه ښکاره خبره ده، چې بیمه په اقتصادي غورځېدا او پرمختيا کې کره رول او ونډه لري ان تر دې، چې د نړۍ د نن ورځې اقتصاد له بیمې پرته معنا نه لري. د نن ورځې بیمې لمنه داسې پراختيا موندلې، چې د ټولني ټول ډگرونه لکه اقتصادي، ټولنيزې او سوداگريزې برخې تر خپلې اغېزې لاندې راوستي دي.

د بیمې د یاد ارزښت او اهميت په پام کې نيولو سره، له اوږدې مودې راهيسې دغه مضمون د ادارې او حسابدارۍ په انستيتوت کې تدريس کېږي، چې په دې وروستيو کې، د درسي کتاب په توگه يې چاپچارې هم بشپړې شوې دي. دغه درسي کتاب اته بېلابېل څپرکي لري، چې لومړی څپرکی يې د بیمې د مفهوم، تعريف او وېش په تړاو مطالب په بر کې نيسي؛ دويم څپرکی يې، د بیمې تاريخچې ته ځانگړی شوی؛ درېيم څپرکی يې د بیمې تړون له عمده بنسټونو او د بیمې موسسو له ډولونو څخه بحث کوي؛ څلورم څپرکی يې د بیمې پخواني ډولونه تر څېړنې لاندې نيسي او د پنځم څپرکی په لړ کې د حادثاتو بیمه ارزول کېږي.

د دغه کتاب شپږم څپرکی د معاصرو بیمو ډولونو ته ځانگړی شوی، اوم څپرکی يې په هېواد کې د مروجو بیمو له ډولونو څخه بحث کوي او وروستی يعنې اتم څپرکی يې د ملي اقتصاد په وده کې د بیمې ونډه او په هېواد کې د بیمې د پرمختيا لاملونه څېړي. همدارنگه د دغه څپرکی په پای کې، د ضميمې په توگه د افغانستان د بیمې قانون هم درج شوی دی.

په درنښت

مسلك پوه محمد شاه رويايي

د کتاب ټوليزه موخه:

د بيمې له فن سره د زده کونکو اشنايي او د اقتصادي ونډه
يې درک او د عملي کار پر کړنلارو يې پوهيدنه.

د بیمې د اصطلاحاتو مفهوم او وېشنه

ټولیزه موخه:

د بیمې له تعریفونو او ډلبنديو سره بلدتیا.

د زده کړې موخې: د دغه څپرکي په پای کې به زده کوونکي پر دې وتوانېږي چې:

- ۱- د بیمې مفهوم وپېژني.
- ۲- داسې مفاهیم لکه بیمه کوونکي، بیمه کېدونکي او د بیمې موضوع توضیح کړي.
- ۳- له ټولنیزو بیمو څخه، اختیاري بیمې تفکیک کړي.
- ۴- د سمندري او ځمکنیو بیمو په اړه معلومات ترلاسه کړي.
- ۵- مستقیمې او نامستقیمې بیمې تشریح کړي.

بیمه څه شی ده؟

ډېری کارپوهان پر دې باوري دي، چې بیمه د ((بیم)) له کلمې څخه د ډار په معنا اخیستل شوې ده. په هندوستان کې بیمې ته (بیمه) وايي. د بیمې او بیمې دواړه له یوې رېښې څخه دي، چې له سانسکرېټ ژبې څخه اخیستل شوي دي. په انگریزي ژبه کې ورته (Insurance)، په فرانسوي کې (Assurance) او په عربي کې ورته (التامين) وايي. بیمه داسې یو عمل دی، چې یو کس یا مال یې له هر راز گواښ او زیان سره مخامخېږي، نو زیانمن ته د دغې چارې د ځانگړو سمبالوونکو شرکتونو او موسسو له خوا د ټاکلي حق په ورکړې سره، رامنځته شوی زیان جبرانېږي.

دا له امکان څخه لېرې نه ده، چې انسانان د خپلو ورځنیو چارو د ترسره کولو په بهیر کې له داسې غیرمترقبه پېښو سره مخ نه شي، چې مالي زیان رامنځته کوي. د ځاني او مالي زیانونو زغمل د زیاتره وگړو او ان د سوداگریزو سازمانونو له عهدې څخه بهر وي. نو دا بیمه ده، چې رامنځته شوي زیانونه، پرهغو کسانو په مساوي ډول وېشي، چې له رامنځته شوې پېښې څخه زیانمن شوي او هغه لگښت، چې پر هر تن راځي د بیمې د حق اندازه ده، چې دوی یې ورکوي. د بیمې د دغه حق له راټولېدو څخه داسې پانگه ترلاسه کېږي، چې د بیمې د شرکتونو د اداري لگښتونو پر پوره کولو سربېره، خلکو ته د اوسنيو زیانونو د جبران په موخه هم لگول کېږي. نو ویلی شو، بیمه هغه وسیله ده، چې خلک کولی شي په مرسته یې دوی ته اوسني زیانونه، هغو موسسو ته ولېږدوي، چې د دغو خطرونو او زیانونو د اخیستلو ژمنه یې کړې ده. یا په بل عبارت، بیمه د ناټکل شویو او ناڅرگندو مالي زیانونو او گواښونو پر وړاندې له خلکو څخه ساتنه کوي او د دغه تضمین مسوولیت د بیمې موسسو ته سپاري. د بیمې د ځانگړې پوهانو، د بیمې بېلابېل تعریفونه وړاندې کړي، چې له ځېنو څخه یې په لاندې توگه یادونه کوو:

بیمه هغه تړون ته ویل کېږي، چې له مخې یې بیمه کوونکی پر دې ځان مکلف بولي، چې د بیمې د هغه حق په بدل کې یې، له بیمه کېدونکي څخه ترلاسه کړي، چې نوموړی د احتمالي گواښونو او زیانونو پر وړاندې بیمه کړي.

یا هغه تړون دی، چې له مخې یې د تړون یو لوری د بیمې حق د اخیستو په بدل کې د آني خطرونو او پېښو پر وړاندې د تړون له بل لوري څخه ساتنه کوي او د پېښو د رامنځته کېدو په پایله کې به د هغه زیانونه ورپوره کوي.

د یوې سوداگریزې موسسې له انده هم، بیمه هغه پروگرام ته ویل کېږي، چې په وسیله یې ډېر کسان، سره راټولېږي او د پېښو په پایله کې، رامنځته شوي زیانونه یو بل ته جبرانوي او په دې توگه، یاد زیانونه د دوی ترمنځ وېشل کېږي. د یادونې وړ ده، چې د بیمې د تعریف په برخه کې، یو شمېر پوهانو هڅه کړې، چې په دې اړه د احتمالاتو او احصایو ونډه یې هم غوښتنه کړي، په

دې توگه د بیمې فن هغه مهال د منلو وړ بولي، چې د علمي او قانوني اصولو پر بنسټ ولاړ وي. د دغو قوانینو په ډله کې کولی شو، د محاسبې د ډېر شمېر، احتمالاتو او د انتخاباتو او وېش د قوانینو نومونه واخلو.

په هر صورت، هغه څه، چې په دې برخه کې د یادونې وړ دي دا دي، چې بیمه کوونکی له یو زیات شمېر بیمه کېدونکو سره د معاملې لوری یا طرف دی او له ټولو څخه یې د بیمې حق ترلاسه کوي او لکه څرنګه، چې مو مخکې هم یادونه وکړه د بیمه کېدونکي پر وړاندې د خپلو ژمنتیاوو د ترسره کولو ترڅنګ، د احصایې او امارو له احتمالاتو څخه په ګټه اخیستنې سره، یوه اندازه عادلانه ګټه هم ترلاسه کوي.

د پورتنیو مطالبو په پام کې نیولو سره دا دی د بیمې یو بل تعریف هم وړاندې کوو: بیمه کوونکی یا د بیمې موسسه هغه کس دی، چې د حق البیمې تر نامه لاندې د یوې اندازې پیسو د ترلاسه کولو په بدل کې (چې د پېښې د زیانونو پر بنسټ، محاسبه کېږي) له بیمه کېدونکو سره ژمنه کوي، چې د پېښو د رامنځته کېدو په صورت کې به یې زیانونه جبرانوي او پر ټاکلي وخت به ورته پیسې ورکوي. دغه بشپړ تعریف لاندې مطالب زموږ مخې ته ږدي: لومړی دا چې، ښایي بیمه کوونکی، حقيقي یا حقوقي شخص وي، خو له دې امله، چې د انسان عمر لنډ دی او د اوږدمهالو ژمنتیاوو د ترسره کېدو لپاره بسنه نه کوي، نو د بیمې قانون د حقيقي اشخاصو لپاره د بیمې د دندې اجرا او ترسره کېدنه، منع ګرځولې ده. بله دا چې، د هغې احصایې له مخې، چې بیمه کوونکي یې په لاس کې لري او د تېرو پېښو پر بنسټ چمتو شوې، د بیمې د نرخپاڼې په ټاکلو کې ترې کار اخلي او د هر بیمه کېدونکي حق البیمه په بشپړ ډول د بیمې د موضوع له ګواښ سره متناسب ده، یعنې که بیمه کېدونکی د پېښې د پېښېدو د احتمال په پام کې نیولو سره، حق البیمه تر اړینې کچې کمې ورکړې، بیمه کوونکی هم د حق البیمې د کموالي په تناسب، د زیانونو د جبران لپاره لږې پیسې ورکوي. او بل دا چې، لکه څرنګه چې مو مخکې هم ترې یادونه وکړه، بیمه کوونکی له یو زیات شمېر بیمه کېدونکو سره د معاملې لوری دی؛ نو ځکه یې له دې پرته نه شو کولی، بیمه کوونکی وپولو او د همدغې معاملې په پایله کې ده، چې د دوی ترمنځ تعاوني اړیکه ټینګېږي.

نو په لنډ ډول ویلی شو، چې بیمه کوونکی، د بیمې کمپنۍ یا هغه واسطه ده، چې د مخکنۍ حق البیمې په ترلاسه کولو سره، د یو شمېر هغو بیمه کېدونکي ترمنځ زیانونه وېشي، چې سره ورته وضعیت لري. بیمه کېدونکی هغه حقيقي یا حقوقي شخص دی، چې د حق البیمې تر نامه لاندې یوه اندازه پیسې، د بیمې کمپنۍ ته ورکوي.

د بیمې موضوع: هر هغه څه، چې بیمه کېږي، د بیمې موضوع بلل کېږي.

د بیمې تړون: د اجرې یا حق الزحمې په بدل کې د زیانونو خطر منل یا د درېیم شخص د ژمنتیا ترسره کېدنې ته د بیمې تړون وايي. باید یادونه وکړو، چې د بیمې تړون او شرایط د هغه لیکلي سند پر بنسټ ترسره کېږي، چې د بیمه لیک یا د بیمې پالیسی (تګلارې) په نامه یادېږي.

د بیمې حق: هغه ټاکلی اجره یا حق الزحمه ده، چې بیمه کېدونکې شخص یې شرکت ته ورکوي. باید یادونه وکړو، چې د بیمې نرخ یا د بیمې حق، د احتمالاتو او احصایې د حساب پر بنسټ، ټاکل کېږي.

نن ورځ بیمه بېلابېلې او پراخې څانګې په بر کې نیسي. د ارزښت او اهمیت په اړه یې همدومره بسنه کوي، چې ووايو، اوسمهال په نړۍ کې داسې صنعت نشته، چې پر بیمې متکي نه وي؛ د بیمې موسساتي کارکوونکي د نړۍ په لږ او بر کې د خلکو اړتیاوې پوره کوي او په ساتنه او امن کې یې مرسته کوي. بیمه په پرمختللو هېوادونو کې د سوداګرۍ له مهمو څانګو څخه ګڼل کېږي.

د بیمې وېشنه

مور کولی شو، بیمې له بېلابېلو اړخونو څخه ډلبندي کړو. ځکه د بیمې لمنه پراخه او هغه پېښې چې ممکن رامنځته شي هم زیاتې دي. یو له دغو وېشنو او ډلبنديو څخه د بیمې وېش پر اختیاري یا خصوصي او ټولنيزو یا اجباري بیمو باندي دی، چې دواړه یې په یو هېواد کې د خلکو اړتیاوو ته ځواب وايي.

لکه څرنګه چې پوهېږئ ټولنيزه بیمه اجباري ده. دولتونه په ځېنو بیمو کې، د یو شمېر لاملونو له امله، چې موخې یې له اقتصادي پلوه، د ټولني د ټیټو طبقو لپاره د اقتصادي امنیت او ساتنې رامنځته کول دي په یو لړ مسایلو لکه: د کورنۍ د مشر ناروغي، کمزورتیا، له کاره لوبېدنه، زړښت، بېکارۍ، ناطبعي مړینې او داسې نورو کې دخالت کوي او په دې توګه بیمې په خپل انحصار کې راولي.

د بېلګې په توګه: د دولت د کارکوونکو بیمه، د دغه ډول اجباري بیمو یوه کره بېلګه ده. د یادونې وړ ده، چې نورې بیمې هم له ځانه سره ټولنيزې اغېزې لري، خو دلته د دغه ډول بیمو لپاره ځکه د ټولنيز لفظ کارول کېږي، چې یادې بیمې په مستقیمه توګه د دولت له خوا رامنځته او مدیریت کېږي. یادې بیمې د قانون پر بنسټ رامنځته کېږي او اجباري ده، چې هر کارګر او کارکوونکی خپل د بیمې حق ورکړي. باید ووايو، چې په ټولنيزو خطرونو کې د دولت مداخله ورځ تر بلې زیاتېږي او ورسره د ټولنيزې بیمې لمنه هم پراخېږي. ټولنيزې بیمې د هېواد پراخې طبقې او پرګني په بر کې نیسي. د ټولنيزو بیمو اجباریتوب له دې امله دی، چې کارګران د بیمې د

اخيستلو وس نه لری او د بیمې شرکتونه یې هم بیمه کولو ته چندان لېوالتیا نه ښيي، نو دا د دولت دنده ده، چې په سر کې د هېواد مولده طبقه او ورپسې د ټولنې ټولې محرومې طبقې، د احتمالي خطرونو پر وړاندې اجباري بیمه او په دې توګه یې ملاتړ او ساتنه وکړي. د خصوصي بیمو په اړه باید څرګنده کړو، چې دغه بیمه اختیاري ده او د ټولنیزو بیمو په شان پکې د جبر عامل دخالت نه لري او بیمه کېدونکي یې په خپله خوښه او په اختیاري توګه غږیتوب ترلاسه کوي، چې د باروړونکي، اور اخیستنې، پېښې او د عمر بیمې د دغه ډول بیمو له ښکاره بېلګو څخه ګڼل کېږي.

خصوصي بیمې د مقرر او شرایطو له مخې پر دوو برخو سمندري او ځمکنیو بیمو باندې وېشل کېږي. د سمندري بیمې، تاریخي مخینه نسبتاً زیاته ده او خپلې چارې د ځانګړو نړیوالو مقرر او قواعدو پر بنسټ سمبالوي. د خصوصي بیمې بل ډول، ځمکنۍ بیمه ده، چې د عمر، حریق، پېښو (حادثاتو)، حقوقي مسوولیت او داسې نورې بیمې، په ډله کې شمېرل کېږي. ځمکنۍ بیمې هم پر دوو برخو یانې اشخاصو او آشیاوو باندې وېشل کېږي. د اشخاصو په بیمه کې، بیمه کېدونکی شخص دی، لکه د عمر او پېښو بیمه، خو د شیانو په بیمه کې، بیمه کېدونکی شی دی، لکه: د حریق، موټرو او داسې نورو بیمه. د اشخاصو له بیمې سره د شیانو بیمه، چې د ثمر لرونکو مالونو د بیمې په نامه هم یادېږي، توپیر په دې کې دی، چې په یاده بیمه کې موخه د زیان جبران دی، په داسې حال کې، چې د اشخاصو په بیمه کې، اصلي موخه د زیان جبران نه، بلکې تر ټولو عمده موخه یې سپما او د پانګې ترلاسه کول دی.

مستقیمې او نا مستقیمې بیمې:

پر مستقیمو او نامستقیمو بڼو د بیمې د وېش په اړه باید ووايو، که د بیمې تړون په داسې بڼه وي، چې هغه زیانونه جبران کړي، چې په مستقیم ډول بیمه کېدونکي ته اوبښتي وي، نو د مستقیمې بیمې په نامه یادېږي، خو که چېرې بیمه کوونکي هغه زیانونه تضمین کړي، چې د بیمه کېدونکي د کړنې په پایله کې درېیم شخص ته اوږي او بیمه کېدونکي یې د جبران مسوول وي، نو دغه بیمې ته، نامستقیمه بیمه ویل کېږي، چې د آسانتیا لپاره ورته د مسوولیت بیمه هم وایي.

د مستقیمې بیمې له ډلې څخه کولی شو، د بېلګې په توګه له هغه چا څخه یادونه وکړو، چې د پېښو پر وړاندې خپل موټر بیمه کوي او بیمه کوونکي هغه زیانونه ورته پوره کوي، چې موټر ته یې اوږي او یا د عمر بیمه، چې د پانګې د ارزولو په صورت کې پاتې کسانو ته ورکول کېږي، خو د موټر د حوادثو د مسوولیت بیمه، هغه زیانونه جبرانوي، چې د بیمه شوي موټر په وسیله، درېیم شخص ته اوږي او دغه بیمې ته نامستقیمه بیمه هم وایي.

د لومړي څپرکي د مطالبو لنډيز

ډېری کارپوهان پر دې باور دي، چې بیمه د ((بیم)) له کلمې څخه د ډار په معنا اخیستل شوې ده. بیمه داسې یو علم دی، چې یو کس یا مال یې له هر راز خطر او زیان سره مخامخېږي، نو د دغې چارې د ځانگړي سمبالوونکو شرکتونو او موسسو له خوا د ټاکلي حق په ورکړې سره زیانمن ته رامنځته شوی زیان جبرانېږي.

بیمه هغه وسیله ده، چې خلک کولی شي په مرسته یې، دوی ته اوښتي زیانونه، هغو موسسو ته ولېږدوي، چې د دغو خطرونو او زیانونو د اخیستلو ژمنه یې کړې ده. له بیمې څخه بېلابېل تعریفونه وړاندې شوي، چې ځېنې یې په لاندې توگه دي:

"بیمه هغه تړون ته ویل کېږي، چې له مخې یې، بیمه کوونکی پر دې ځان مکلف بولي، چې د بیمې د هغه حق په بدل کې، چې له بیمه کېدونکي څخه یې ترلاسه کوي، نوموړی د احتمالي گواښونو او زیانونو پر وړاندې بیمه کړي."

په هر صورت، هغه څه، چې په دې برخه کې د یادونې وړ دي، دا دي، چې بیمه کوونکی له یو ډېر شمېر بیمه کېدونکو سره د معاملې لوری یا طرف دی او له ټولو څخه د بیمې حق ترلاسه کوي او لکه څرنګه، چې مو مخکې هم یادونه وکړه، د بیمه کېدونکي پر وړاندې د خپلو ژمنتیاوو د ترسره کولو ترڅنګ، د احصایې او امارو له احتمالاتو څخه په ګټه اخیستنې سره یوه اندازه عادلانه ګټه هم ترلاسه کوي.

بیمه کوونکي د بیمې کمپنۍ ته ویل کېږي.

بیمه کېدونکی هغه حقيقي یا حقوقي شخص دی، چې د حق البیمې تر نامه لاندې یوه اندازه پیسې، د بیمې کمپنۍ ته ورکوي.

د بیمې موضوع: هر هغه څه، چې بیمه کېږي، د بیمې موضوع نومول کېږي.

د بیمې تړون: د اجرې یا حق الزحمې په بدل کې د زیانونو د خطر منل یا د درېیم شخص د ژمنتیا ترسره کېدنې ته د بیمې تړون وايي. باید یادونه وکړو، چې د بیمې تړون او شرایط د هغه لیکلي سند پر بنسټ ترسره کېږي، چې د بیمه لیک یا د بیمې تگلارې په نامه یادېږي.

د بیمې حق: هغه ټاکلي اجرې یا حق الزحمې ته ویل کېږي، چې بیمه کېدونکي یې د بیمې کمپنۍ ته ورکوي.

مور کولی شو، بیمې له بېلابېلو اړخونو څخه ډلبندي کړو. یو له دغو وېشنو او ډلبنديو څخه پر اختیاري یا خصوصي او ټولنیزو یا اجباري بیمو، د بیمې وېشنه ده. ټولنیزه بیمه اجباري ده، چې د دولت په انحصار کې وي. د بېلګې په توګه: د دولت د کارکوونکو بیمه. د خصوصي بیمو په اړه

بايد څرگنده کړو، چې دغه بيمه اختياري ده او د ټولنيزو بيمو په شان پکې د جبر عامل دخالت نه لري، چې د بارورونکي، اور اخيستني، پېښې او د عمر بيمې د دغه ډول بيمې له ښکاره بېلگو څخه گڼل کېږي.

پر مستقيمو او نامستقيمو باندې د بيمې د وېش په اړه بايد ووايو، چې په لومړۍ ډول کې هغه زيانونه جبرانېږي، چې په مستقيم ډول بيمه کېدونکي ته اوږي او په دويم ډول کې، هغه زيانونه جبرانېږي، چې د بيمه کېدونکي د حوادثو او کړنو په پايله کې درېيم کس ته اوږي.

د لومړي څپرکي پوښتنې:

- ۱- بيمه له کومې کلمې څخه اخیستل شوې او څه معنا ورکوي، واضح یې کړئ؟
- ۲- بيمه څرنگه عمل دی، توضیح یې کړئ؟
- ۳- بيمه تعريف کړئ ؟
- ۴- په بيمه کې د احتمالاتو او احصایې ونډه بیان کړئ؟
- ۵- بيمه کوونکی څوک دی، په اړه یې خپل معلومات ولیکئ؟
- ۶- د بيمې موضوع بیان کړئ؟
- ۷- د بيمې د تړون په اړه خپل معلومات ولیکئ؟
- ۸- ټولنيزه يا اجباري بيمه، څرنگه بيمه ده، واضح یې کړئ؟
- ۹- خصوصي يا اختياري بيمه څرنگه بيمه ده، خپل معلومات ولیکئ؟
- ۱۰- مستقیمې او نامستقیمې بيمې له یو بل سره څه توپیر لري؟

په نړۍ او افغانستان کې د بیمې تاریخچه

ټولیزه موخه:

د بیمې د رامنځته کېدو څرنگوالي؛ په نړۍ او زموږ په هېواد کې یې تکاملي بهیر.

د زده کړې موخې: د دغه څپرکي په مطالعې سره به زده کوونکي پر دې وتوانېږي چې:

- ۱- د بیمې د تاریخي بهیر په اړه معلومات ورکړي.
- ۲- د بیمې د لومړني ډول د جوړېدو له بهیر سره اشنا شي.
- ۳- د حریق او عمر د بیمو د جوړېدو له بهیر سره اشنا شي.
- ۴- د ټولنیزو بیمو د رامنځته کېدو لاملونه بیان کړي.
- ۵- په هېواد کې د بیمې له لومړنۍ موسسې او د فعالیتونو له څرنگوالي سره یې اشنا شي.

په نړۍ کې د بیمې تاریخچه:

هغه بنسټیزه مسله، چې انسانان د خپل پیدایښت له مهاله ورسره مخامخ دي، د امنیت موضوع ده؛ ځکه طبیعي افتونه، پېښې او حوادث هغه څه دي، چې د ځمکې د کرې پرمخ د بشر د پیدایښت له لومړنیو وختونو او دورو څخه موجود وو او ان اوس مهال، چې انسان د تمدن له

لوړو درجو څخه برخمن دی او د علم او پوهې په بېلابېلو برخو کې د پام وړ لاسته راوړنې لري او د نن ورځې ساينسي او ټکنالوژيک پرمختگونه هم زياترو ستونزو ته په ښه توگه ځواب وايي، خو بيا هم ليدل کېږي، چې يو شمېر طبيعي پېښې او افاتونه، د انسان ځاني او مالي امنيت ته گواښ پېښوي؛ په ډېر لږ سوچ سره، د يادو پېښو په لسگونه خاطرې زموږ د ذهن انځور گرځي.

نو انسان د خپل پيداېښت له مهاله بيا تر ننه پورې، تل په دې فکر او سوچ کې و، چې د خپل ځان او مال د ډاډمن امنيت د ټينگښت په موخه، مناسبې لارې چارې ولټوي، چې همدغې مسئلې، د بيمې د رامنځته کېدو لپاره لارې هوارې کړي. ټول په دې باور دي، چې بيمه په خپله رښتينې معنا د لومړي ځل لپاره، د بېړۍ چلولو او سمندري غلو د گواښونو پر وړاندې د سوداگرۍ د ملاتړ په موخه رامنځته شوه. يعنې بيمه د سوداگرۍ او بېړۍ چلولو له دورې سره هم مهاله ده. بايد يادونه وکړو، چې سوداگري په څوارلسمه پېړۍ کې په روم او يونان کې د پور اخيستني په برخه کې له يو لړ ستونزو سره مخ وه؛ ځکه سود خورل، په مسيحي دين کې حرام و او پانگه وال دې ته چمتو نه وو، چې له گټې پرته چا ته پور ورکړي او له گټې پرته خپله پانگه له گواښ سره مخ کړي، په داسې حال کې، چې د گټې په اخيستلو سره، دې ته چمتووو، چې پور ورکړي. له بلې خوا سوداگرو هم نه شواى کولى، چې له پور اخيستني پرته خپلو عادي ورځنيو چارو ته دوام ورکړي. په دې توگه دغه اړتيا د دې لامل شوه، چې دوى له يوې داسې کړنلارې څخه کار واخلي، چې هم د کښيښانو له گواښ څخه په امن کې وي او هم خپلې موخې ته ورسېږي. دغه کړنلاره، د شرط له مخې د پور ورکړه وه، چې په ۱۳۴۷ مېلادي کال کې د روميانو ترمنځ دود شوه.

د شرط له مخې د پور ورکړه، د هغو گواښونو په کچه کې ټيټوالى راوست، چې د پېښېدو اټکل يې ډېر و؛ لکه که بېړۍ ډوبه شي او يا بېرته ساحل ته و نه گرځي او يا دا چې پور اخيستونکى له افلاس سره مخ شي او داسې نور. دغه شرط په دې ډول و، که بېړۍ ډوبېده او يا د سمندري غلو تر بريد لاندې راتله او بېرته ساحل ته نه گرځېده، نو پور ورکوونکى به د خپل پور له غوښتنې څخه تېرېده، خو که چېرې بېړۍ بېرته روغه ساحل ته راگرځېده، پور اخيستونکى به د پور پر پيسو سربېره يوه اندازه نورې پيسې د پور د تضمين حق په توگه هم پور ورکوونکي ته ورکولې، نو په دې توگه د احتمالي گواښونو او زيانونو پر وړاندې يې ساتنه کېده.

پور ورکوونکي به له هغې گټې څخه هم، گټه اخيستله، چې پر پور اخيستونکى به يې اېښودلې. ياد تړونونه په حقيقت کې د نن ورځې د بېړۍ چلولو د تړونونو بنسټ جوړوي.

لکه څرنگه، چې ليدل کېږي، سمندري بيمه د بيمې تر ټولو پخوانى ډول گڼل کېږي، چې خپل ژوند له بيمې سره يوځاى پيلوي او په لومړي ځل په اوولسمه پېړۍ کې د ايتاليا په بندرونو کې د دغه ډول بيمې تگلارې صادرې شوي. ايتاليائي سوداگرو دغه بيمه په تدريجي ډول، په انگلستان کې دود کړه او په دې توگه د لويدز مشهوره قهوه خونه د سوداگرو، د بېړيو د خاوندانو او هغو

کسانو ترمنځ د راکړې ورکړې پر مرکز بدله شوه، چې د نړیوالې سوداګرۍ چارې یې پر مخ وړلې. په لندن کې هم د سمندري بیمې تکلاره وغورځېده، خو باید یادونه وکړو، چې دلته دغه چاره د فردي بیمه کوونکي له خوا ترسره کېده. په همدغو قهوه خونو کې و، چې د اوولسمې پېړۍ په پای کې، د بیمې تړون د تنظیم او د سیندونو او سمندرونو د احتمالي خطرونو پر وړاندې د غرامت د ورکړې موضوع ته پاملرنه وشوه او داسې کړنلارې رامنځته شوې، چې د هغه مهال د دودونو او عاداتو په څېر ډېر ژر معمول او دود شوې، او په دې توګه د بېړیو هغه مالکان چې د بیمې اخیستلو لېوالتیا یې درلودله، د یو ځانګړي فورم له مخې به یې خپل وړاندیزونه د بیمه کوونکو غور ته رسول، هغه کسان، چې د دغو خطرونو منلو ته چمتو وو، د فورم په پای کې به یې خپل نوم او د ریسک هغه کچه لیکله، چې دوی یې د منلو وړتیا لرله.

د لویدز قهوه خونه، د بیمې په تاریخ کې نړیوال شهرت لري، چې مور کولی شو، د سوداګرۍ د ترټولو پخواني مرکز په نامه یې ونوموو او هم یې په نړۍ کې د بیموي سترو موسسو بنسټ وګڼو. د تاریخي شواهدو له مخې، د جرمني په شمالي ښارونو لکه هامبورګ کې هم ځینې ځانګړي دفترونه، لکه د اور او ښاروالیو په نامه رامنځته شول. دغې ادارې به د کورونو له خاوندانو څخه د کلنۍ ونډې تر نامه د یوه اندازه پیسو په ترلاسه کولو سره، د حریق پېښو د رامنځته کېدو پرمهال رامنځته شوی زیان جبرانواوه.

په ۱۶۶۶ میلادی کال په لندن ښار کې د اورلګېدنې یوه لویه پېښه رامنځته شوه؛ یاد اور څلور ورځې دوام وموند، چې په پایله کې یې ۱۳۰۰۰ کورونه، ۷۰ کلیساګانې او ۴۰۰ کوچې یو مخ له منځه ولاړې. د اورلګېدنې دغه پېښه په واقعیت کې، د اورلګېدنې د بیمې د پراختیا لپاره یوه ستره انگیزه وه، خو دا هم باید له پامه ونه غورځوو، چې د اورلګېدنې بیمې د پراختیا چارې د هغه مهال خلکو د یو لړ باورونو له امله ټکنۍ شوې؛ ځکه دغه مهال خلک پردې باور وو، چې د اورلګېدنې بیمه په خپله د حریق پېښې د زیاتوالي لامل ګرځي، چې دغه لړۍ تر ۱۹ پېړۍ پورې دوام پیدا کړ.

تر دې وروسته، په انګلستان، متحده ایالاتو او د نړۍ په نورو برخو کې د سوداګرۍ پراختیا بېرته دا باور راژوندی کړه، چې د حریق د بیمې ګټې زیاتې دي، ان تر دې حده، چې له هغه پرته د نوي صنعت پراختیا او پرمختیا هم ناشونې برېښي. لکه څرنګه، چې یادونه وشوه، د بیمې په تاریخ کې، سمندري بیمه تر ټولو لومړنۍ او پخوانۍ بیمه ده، چې د خپل وخت د زیاترو سوداګریزو ټولنو د پاملرنې وړ وګرځېده، ورپسې د عمر بیمه دود شوه. د دغې بیمې د پیدایښت لوی لامل دا و، چې هغه مهال به مریانو هم خپلو خاوندانو ته د سوداګریز مال په څېر ارزښت درلوده، ځکه د نورو مالونو او توکو په شان له یوه بندره بل بندر ته انتقال او ورځلاو ته وړاندې کېدل، نو طبیعي وه، چې مړینه به یې د خاوندانو لپاره مالي زیان و، پر دې بنسټ د مړینې دغه

خطر، لکه د بېړۍ د نورو محصولاتو د زیانونو په شان بیمه کېده، چې بالاخره په شپاړلسمه پېړۍ کې د بېړۍ د نورو مسافرو لپاره هم د بیمه کوونکو له خوا د عمر بیمه دود شوه.

د عمر د بیمې تر ټولو لومړنی تړون، چې په اړه یې کافي معلومات په لاس کې شته، پر ۱۵۸۳ کال په انګلستان کې لاسلیک شو. د یادونې وړ ده، چې په فرانسه کې د عمر بیمې ته په بل ډول کتل کېدل، هغه دا چې، په دغه هېواد کې خلک په دې باور وو، چې د عمر بیمه د فساد، درغلی، او د قتل د تشویق لامل ګرځي، نو ځکه په دغه هېواد کې منعه شوې وه. په هر حال، د عمر بیمې تر ۱۵۸۳ کال وروسته، په رسمي توګه عملي بڼه پیدا کړه، چې په انګلستان کې د عمر د بیمې د لومړني تړون د رامنځته کېدو او سمبالښت چارې ډېرې په زړه پورې دي. هغه دا چې، د ۱۵۸۳ کال د جون پر ۱۸ مه نېټه یو تن د ویلیام گیبونز په نامه، د ۳۸۳ پونډ و ۶ شلینگ و ۸ سنتو په بدل کې، ځان د ۱۲ میاشتو لپاره بیمه کړ.

نوموړي د ۱۵۸۴ کال د مې په ۲۹ مه نېټه مړ شو، نو بیمه کوونکو له تړون سره سم باید د هغه د عمر بیمه ورکړې وای، خو هغوی ادعا کوله، چې د بیمې د تړون موده د نوموړي تر مړینې مخکې پای ته رسېدلې ده خو باید یادونه وکړو، چې هغه مهال په دې برخه کې د مدونو او بشپړو قوانینو نشتوالی، د دې لامل ګرځېدلی و، چې د یاد چل تشخیص او حقایقو ته رسېدنه ستونزمنه شي.

په انګلستان کې د عمر د بیمې لومړنی شرکت پر ۱۷۰۶ میلادي او په سویس کې پر ۱۸۴۰ میلادي کال رامنځته شو. د یادونې وړ ده، چې د اوولسمې پېړۍ د ریاضي علم پوهانو د احتمالاتو له علمي کړنلارې څخه په ګټه اخیستنې، د عمر بیمې له پراختیا او پرمختګ سره زیاته مرسته وکړه؛ د بیمې د هغه مهال شرکتونو به د احتمالاتو او محاسبې بودیجې د پراختیا او تنظیم او د مړینې تابلو د چمتو کولو په برخه کې، د یادو ریاضي پوهانو له علمي کړنلارو څخه زیات کار اخیسته، چې له هغو پرته، د هغه مهال د عمر د بیمې پرمختګ او وده کېدونې نه وه. په نولسمه پېړۍ کې په فرانسه کې د ماشین جوړونې نهضت رامنځته او پراختیا ومونده. په داسې بڼه، چې ورځ تر بلې د موسسو په شمېر او کچه کې زیاتوالي رامنځته کېده، چې ورسره جوخت، په یادو موسسو کې د کارکوونکو په شمېر او تراکم کې هم د پام وړ زیاتوالی راغی. طبیعي خبره ده، چې په صنعتي تولیدي موسسو کې کار له غیرمترقبه پېښو او د کارګرانو له زیانمنېدو سره مل وي، نو ځکه د کارګرانو د غړو نقص او زیانونه هم مخ په زیاتېدو شو. د کار خاوندانو د همداسې پېښو او ان د کارګرانو د مړینې په تړاو د مسوولیت احساس وکړ، او له بلې خوا دولتونه په دې برخه کې هم بې تفاوته پاتې نه شول او د کار خاوندان یې تر فشار لاندې راوستل، چې د همداسې پېښو د رامنځته کېدو په صورت کې کارګرانو ته تاوان ورکړي. د فرانسې دولت پر ۱۸۹۸ کال او د انګلستان دولت پر ۱۹۰۶ میلادي کال، د کارګرانو د مړینې، له کاره لوېدو او تقاعد بیمې رامنځته او په دې

برخو کې يې قوانين تدوين کړل. دغه ټولنيز تامين ورو ورو پراخ او د ټولنې ټولې طبقې يې په بر کې ونيولې. د تاريخي شواهدو له مخې، په لومړي ځل د جرمني د لومړي وزير پيژمارک د واکمنۍ پر مهال اجباري بيمه رامنځته شوه، چې هغه مهال د ناروغۍ او زړښت خطرونه پکې بيمه شول.

پر ۱۸۱۸ مېلادي کال، د جرمني امپراتور پارلمان ته يو ليک ولېږه، چې پکې د کارگرانو پر هوساينې او توحيد ټينگار شوی و. همدارنگه د ياد ليک په ترڅ کې، د صنعتي حوادثو پر وړاندې د کارگرانو د بيمې د لايحې ترڅنگ، د کار له امله د رامنځته کېدونکو ناروغيو پر وړاندې د کارگرانو د ساتنې او حفاظت لپاره د يو ټوليز سازمان د رامنځته کېدو د وړاندېز تصويب غوښتنه هم شوې وه. په دغه پيغام کې، د زړښت يا د غړو له لاسه ورکولو له امله د کارگرانو د ناکاره کېدو او له کاره لوېدو ته زياته پاملرنه شوې وه. له ۱۸۸۳ تر ۱۸۸۹ کلونو پورې په دې اړه بېلابېل قوانين تصويب شول، چې په واقعيت کې په يادو هېوادونو کې د ټولنيزې بيمې بنسټ گڼل کېږي.

پر ۱۹۱۱ کال په امريکا کې د کارگرانو د تاوان (غرامت) قانون تصويب شو. همدارنگه د ښارونو په پراخېدو، د سړکونو په جوړېدو او د گاډي له اختراع سره د انساني تلفاتو کچه هم زياته شوه، چې دې په خپله د بيمې د ساحې له پراخېدو سره مرسته کوله، په دې توگه د موټرو او گاډو بيمه کول په زياترو هېوادونو کې اجباري شول. د يادونې وړ ده، چې تر ۱۹ پيړۍ وروسته، د سوداگرۍ په صنعت کې د فعاليتونو د ساحې له پراختيا، د اختراعاتو، نويو موندنو، علمي پرمختياوو او لاسته راوړنو سره جوخت، د بيمې د ساحې لمنه هم پراخه شوه. د شخصي حوادثو، غلاوې، روغتيايي، انجنيري، د عامه مسووليت، جگړو او لاريونونو، د مستهلکينو پر وړاندې د توليدي شيانو په تړاو د توکو د مسووليت او دې ته ورته د بيمې په لسگونه نور ډولونه رامنځته او د هرې ورځې په تېرېدو سره يې ارزښت او اهميت لا پسې زياتېده او ورو ورو د بيمې شرکتونو د پام وړ پرمختگونو پر لور گامونه واخيستل. بيمه کوونکي دې ته ورسېدل، چې د خطرونو نه بيمه نه يوازې د تړون دواړه لوري له ستونزو سره مخ کوي، بلکې په ټوليزه توگه د ټولنې ټولو برخو ته زيان اړوي؛ ځکه د بېلگې په ډول، په يوه فابريکه کې اورلگېدنه، د فابريکې د بندېدو، د کارگرانو د بېکارۍ او د نورو اقتصادي او ټولنيزو زيانونو لامل گرځي. سربېره پر دې، د بيمې شرکتونه دغه موضوع هم درک کړه، چې داسې څانگې هم شته، چې د دوی د مالي او اداري واک او ځواک له دايرې څخه بهر دي او بايد د دولت د دندو په ډله کې وشمېرل شي، چې ټولنيزې بيمې په همدغه ډله کې راځي. اوسمهال د بيمې شرکتونه هڅه کوي، چې د ساتنې او امن کېدو له اړخه، د وگړو او موسسو اړتياوې پوره او په بېلابېلو څانگو کې نفوذ ولري.

په افغانستان کې د بیمې تاریخچې ته یوه کتنه:

په افغانستان کې په لومړي ځل پر ۱۳۴۲ کال د هېواد د اقتصادي اړتیاوو په پام کې نیولو سره، د یوې افغاني بیمې طرحه رامنځته شوه او په دې توګه د (افغان بیمه) تر سرلیک لاندې په دې برخه کې لومړنۍ افغاني موسسې په کار پیل وکړ. لکه څرنګه، چې تر هغه مهاله په هېواد کې د همداسې یو اقتصادي او خدماتي ارګان د رامنځته کېدو وړاندوینه نه وه شوې، پر دې بنسټ د وخت دولت، د دغه اختصاصي فعالیت د پرمخ بیولو لپاره د داسې فني کارکوونکو او پرسونل د چمتو کولو په برخه کې پاتې راغی، چې وکولی شي، دغه چاره پر مخ بوځي. له دې امله، د یوې بهرنۍ کمپنۍ په لټه کې شول، ترڅو د دغه ارګان له اداري او تخنیکي منجمنټ سره مرسته وکړي؛ په دې توګه یې اروپا ته یو پلاوی ولېږه، یاد پلاوي په انګلستان کې د ګارډین رایل اکسچینج په نامه د بیمې له شرکت سره یوه هوکړه لیک لاسلیک کړ، چې له مخې به یې په ۱۵ میلیونه لومړنې پانګه په ۴۹ سلنه انګلیسي او ۵۱ سلنه افغاني ونډه په کابل کې د بیمې د یو شرکت بنسټ کېږدي.

دغه شرکت د یو خصوصي انتفاعي شرکت په توګه، د ۱۳۴۳ کال په وري میاشت کې پر خپلو فعالیتونو پیل وکړ. لکه څرنګه، چې د افغان بیمې په پروتوکول کې یادونه شوې وه، سوداګرۍ وزارت، له شریکې کمپنۍ او د افغان بیمې له سهم لرونکي څخه غوښتنه وکړه، تر هغه چې افغان کارکوونکي په دې برخه کې زده کړې او مهارتونه نه وي ترلاسه کړي، نو د شرکت چارې دې د بهرنیو متخصصینو له خوا اداره شي. لکه څرنګه، چې یاد مورډونه، د ۱۹۶۳ کال د اکتوبر د ۲۱ مې نېټې په هوکړه لیک کې ذکر شوي وو او په دې توګه د ګارډین کمپني خپل دري تنه مسلکي کارکوونکي د افغان بیمې په شرکت کې پر دندو وګومارل او تر هغه یې په یاد شرکت کې دنده ترسره کړه، چې افغان کارکوونکو نور کولی شواي، په یاده برخه کې کافي مهارت او کفایت ترلاسه او د شرکت مدیره پلاوی یې له کړنو څخه تصدیق وکړي.

د یادونې وړ ده، چې هغه مهال د بیمې شرکت د خصوصي شرکت بڼه درلوده او منجمنټ یې د بهرنیانو په لاس کې و؛ پر دې بنسټ، زیاته ګټه او عواید یې هم بهرنیو سهم لرونکو ته رسېده، ترڅو چې پر ۱۳۵۵ کال د بیمې د لومړني قانون په جوړېدو سره د انګلیسانو ونډه هم د افغاني ونډه لرونکو له خوا واخیستل شوه، په دې توګه، انګلیسي استازي چې تر دغه مهاله، د موسسې منیجر و، د تخنیکي مشاور په توګه وټاکل شو. تر دې چې دغه مشاوریت هم پر ۱۳۵۷ کال له منځه ولاړ.

په ۱۳۵۸ کال کې د بیمې نوی قانون نافذ شو او د افغان بیمې د سهامی شرکت نوم د افغان بیمې ملي شرکت شو. پر همدې کال یادې موسسې خپل اتکایي بیمه افر ته وړاندې کړه، چې په پایله کې د وخت شوروي د انګوستراخ د بیمې شرکت په مساعدو شرایطو د افغان ملي بیمې افر ومانه، په دې توګه له انګلیسانو سره د افغان ملي بیمې تړونونه فسخ او له پخواني شوروي سره

منعقد شول او د کمیشنونو نرخ یې کال په کال زیات شو. همدارنگه د ګاډو او سوداګریزو مالونو د اورلګېدنې د پېښو په فعالیتونو کې د موسسې د ساتنې ونډه هم له کمې پلوه لوړه شوه، چې له دغه مدرکه، د موسسې په عوایدو کې د پام وړ زیاتوالی راغی او په کورنیو او بهرنیو اسعارو کې یې بیموي زېرمې د ډاډ تر بریده ورسېدې. پر دې بنسټ، د افغان ملي بیمې موسسه له ۱۳۶۹ کاله راوروسته، د بیمې د یوې موسسې په توګه رامنځته او په نړیوال ډګر کې یې خپل پرستیژ ترلاسه کړ. همدا راز د موسسې لومړنۍ پانګه له ۱۵ میلیونو افغانیو څخه ۷۵ میلیونو ته لوړه شوه او د نولسو شخصي ونډه لرونکو ونډه یې هم واخیستل شوه، په دې توګه، خصوصي شرکت، په یوه ملي خدماتي انتفاعي شرکت باندې بدل شو.

افغان ملي بیمه پر ۱۳۵۹ کال د ښې مالي وضعې په درلودلو سره، یووېشت نیم میلیونه، چې د پنځه لکو امریکایي ډالرو معادل و، د اټکایي بیمې په برخه کې پانګونه وکړه او دغه مهال یې له اټکایي بیمې څخه د فعالیتونو د قبلېدو شونتیا کال په کال زیاته کړه.

د افغان ملي بیمې موسسه د خپل پرسونل او کارکوونکو د روزنې په برخه کې زیاته هڅه وکړه او په دې توګه یې د هندي چارواکو مرستې راجلبې کړې. د دغو مرستو په لړ کې، تراوسه پورې د بیمې یو شمېر مامورین د هندوستان هېواد له روزنیزو بورسونو څخه ګټه اخیستې؛ همدارنگه یې د بیمې په نړیوالو سیمینارونو کې هم برخه اخیستې ده. له ۱۳۵۸ کال څخه وروسته د افغان بیمې ملي شرکت، د بهرنیو بیمو د سروې په نامه یوه نوې څانګه رامنځته کړه، چې د سروې خدمتونو، د موسسې عواید څو برابره زیات کړل او د اسعارو له وتلو څخه یې هم مخنیوی وکړ. افغان ملي بیمه تر اوسه پورې یوه دولتي خدماتي موسسه ده، نه خصوصي انتفاعي. دغه موسسه هڅه کوي، د اورلګېدنو، زلزلې، چاودنو، سېلاونو په پایله کې د رامنځته شوو خطرونو پر وړاندې د شخصي، دولتي جايدادونو، صنعتي موسسو، کتابتونونو او داسې نورو عامه ملکیتونو د بیمه کولو له لارې، له ټولګټو او عامه تاسیساتو څخه د ساتنې او صیانت تضمین وکړي او مالکان یې له اقتصادي کمزورتیا څخه وژغوري.

دغه موسسه د کار په بهیر کې د کارګر د مصونیت بیمې په پلي کولو او د زیانونو په جبرانولو سره، له یوې خوا د کار په بهیر کې د کارکوونکو او کارګرانو پر وړاندې د کارخانو، موسسو او شرکتونو د مالکینو مسوولیت جوتوي او له بلې خوا کارګر او یا وارث ته یې، چې د کار پرمهال د ناڅاپي پېښو له امله زیانمن یا خپل ژوند یا د خپل بدن کوم غړی له لاسه ورکوي، ټولنیز خدمتونه برابروي.

همدارنگه افغان ملي بیمه د موټرو بیمې په وړاندې کولو سره، په ځانګړې توګه د درېیم کس پر وړاندې د ګاډي د بیمې په تطبیق سره به خلکو ته تر ټولو ستر خدمت ترسره کړي. ځکه له یوې خوا د چلوونکي مصونیت تامینېږي او له بلې خوا هغه درېیم کس، چې په ترافیکي پېښه کې

زیاغن شوی، خپل ځان یا مال له لاسه ورکوي، په سمه توگه جبرانېږي. د سوداگرۍ په برخه کې باید ووايو، چې د افغان ملي بیمې د موسسې له خوا د مال التجاره او د تاوانونو ورکړه، د هېواد د ملي سوداگرو لپاره تر ټولو ښه ملاتړ او پشتوانه گڼل کېږي. په واقعیت کې، د افغاني سوداگرو لپاره د بیمې د تگلارې درلودل، د پېرودنې په برخه کې اسانتیاوې رامنځته کوي. د اسعارو له خارجېدو څخه تر یوې کچې مخنیوي کېږي، تفاهم او خبرې اترې مخامخ صورت مومي، د مکاتبې، تلگرام او تلکس د لگښتونو په تړاو سپما صورت مومي، د زیان جبران له اضافي لگښتونو پرته حاصلېږي او په پای کې، هر وخت چې مشرتري غوښتی وي، کولی شي، د خپلې بیمې په تگلارو کې بدلونونه او تعدیلونه رامنځته کړي.

باید یادونه وکړو، چې افغان ملي بیمه د هغو ټولو خدمتونو په بدل کې، چې یې وړاندې کوي، له بیمه کېدونکو او نورو اړوندو منابعو لکه کرپرونو (Carrier) فروردونو (forwarders) څخه غوښتنه کوي، خپلې هغه دندې او وجیبې چې پر غاړه لري، په سمه توگه ترسره کړي، له دې پرته بیمه نه شي کولی، په یوازې سر ټول مسوولیتونه پر غاړه واخلي او غرامات ورکړي.

ښکاره ده، چې ملي بیمه د هېواد د ملي اقتصاد په پیاوړتیا او وده کې کره ونډه لري او د هېوادوالو په خدمت کې ده، نو تر هر څه مخکې د دغې موسسې د اوسنیو فعالیتونو په اړه د معلوماتو وړاندې کول، اړین برېښي، ترڅو په مخ پر ودو هېوادونو کې، چې زموږ هېواد یې هم په ډله کې شمېرل کېږي، د بیمې پر وندې او اقتصادي گټې رڼا واچول شي. پر ۱۹۷۲ کال د افکتاد په لومړي کنفرانس کې د دغه موضوع په تړاو څېړنه او د اتکاني بیمې د ارزښت په اړه د رایو په اتفاق پرېکړه وشوه. د دغو هېوادونو (مخ پر ودو هېوادونو) په تړاو دا نظر موجود دی، چې په یادو هېوادونو کې باید د بیمې کورني مارکیتونه پیاوړي شي، ترڅو له دغو هېوادونو څخه د اسعارو له خارجېدو څخه مخنیوی وشي.

له هغه ځایه، چې د بیمې صنعت لکه د نورو صنایعو په شان زیاتې پانگې ته اړتیا نه بلکې تخنیکي زیاتې پوهې ته اړتیا لري، نو په دغو هېوادونو کې د تخنیکي پوهې په پراختیا کې باید زیاته هڅه وشي؛ سیمینارونه او روزنیز ورکشاپونه جوړ او د مسلکي مهارتونو د زده کړې په برخه کې کوټلي گامونه واخیستل شي. په واقعیت کې د پورتنیو موخو د ترلاسه کېدو لپاره په هر مخ پروده هېواد کې د بیمو د شرکتونو شتوالی اړین برېښي، ترڅو وکولی شي د بیمې د بهرنیو معتبرو شرکتونو په مرسته یا په یوازې سر پر دې وتوانېږي، چې د خپلو خلکو لپاره د بیمې د تضمین هر راز ملاتړ چمتو او برابر او تر ټولو مهم دا چې د بیمې قانون بشپړ او تدوین کړي، ترڅو د بیمې گذارۍ حقوق او منابع، چې د یوه ملي سالم مارکیت په رامنځ ته کولو کې مثبتې ونډه لري، تامین شي.

د دویم څپرکي دمطالبو لنډيز:

انسان د خپل پیدایښت له مهاله بیا تر ننه پورې، تل په دې فکر او سوچ کې و، چې د خپل ځان او مال د ډاډمن امنیت د ټینګښت په موخه، مناسبې لارې چارې ولټوي، چې همدغې مسئلې، د بیمې د رامنځته کېدو لپاره لارې هوارې کړې. ټول په دې باور دي، چې بیمه په خپله رښتینې معنا د لومړي ځل لپاره، د بېرۍ چلولو او سمندري غلو د گواښونو پر وړاندې د سوداګرۍ د ملاتړ په موخه رامنځته شوه.

لکه څرنګه، چې لیدل کېږي، سمندري بیمه د بیمې تر ټولو پخوانی ډول ګڼل کېږي، چې خپل ژوند یې له بیمې سره یوځای پیلوي او په لومړي ځل په اوولسمه پېړۍ کې د ایټالیا په بندرونو کې د دغه ډول بیمې تګلارې صادري شوي. ایټالیایي سوداګرو په تدریجي توګه، دغه بیمه په انګلستان کې دود کړه او په دې توګه د لویدز مشهوره قهوه خونه د سوداګرو، د بېړیو د خاوندانو او هغو کسانو ترمنځ د راکړې ورکړې پر مرکز بدله شوه، چې نړیوالې سوداګرۍ چارې یې پر مخ وړلې.

د عمر بیمه تر سمندري بیمې وروسته دود شوه. د دغې بیمې د پیدایښت لوی لامل دا و، چې هغه مهال به مریانو هم خپلو خاوندانو ته د سوداګریز مال په توګه ارزښت درلود، ځکه د نورو مالونو او توکو په شان له یوه بندره بل بندر ته انتقال او خرڅلاو ته وړاندې کېدل.

د عمر لومړنۍ بیمه پر ۱۵۸۳ کال کې رامنځته شوه. په انګلستان کې د بیمې لومړنی شرکت پر ۱۷۰۶ او په سویس کې پر ۱۸۴۰ مېلادي کال په کار پیل وکړ.

د یادونې وړ ده، چې د اوولسمې پېړۍ د ریاضي علم پوهانو د احتمالاتو له علمي کړنلارې څخه ګټه اخیستنه، د عمر بیمې له پراختیا او پرمختګ سره زیاته مرسته وکړه. د حریق بیمه درېیمه موجه بیمه ده.

د تاریخي شواهدو له مخې، په لومړي ځل د جرمني لومړي وزیر بیسمارک د واکمنۍ پر مهال اجباري بیمه رامنځته شوه، چې هغه مهال د ناروغي او زړښت د خطرونو له مخې بیمه ترسره کیده.

د یادونې وړ ده، چې تر ۱۹ پېړۍ وروسته، د سوداګرۍ په صنعت کې د فعالیتونو د ساحې له پراختیا او د اختراعاتو، نویو موندنو، علمي پرمختیا او لاسته راوړنو سره جوخت، د بیمې د ساحې لمنه هم پراخه شوه. د شخصي حوادثو، غلاوې، روغتیايي، انجنیري، د عامه مسوولیت، جګړو او لاریونونو، د مستهلکینو پر وړاندې د تولیدي شیانو په تړاو د توکو د مسوولیت او دې ته ورته د بیمې په لسګونه نور ډولونه رامنځته او د هرې ورځې په تېرېدو سره یې ارزښت او اهمیت لاسپسي زیاتېده او ورو ورو د بیمې شرکتونه د پام وړ پرمختګونو پر لور ګامونه واخیستل.

په افغانستان کې په لومړي ځل پر ۱۳۴۳ کې د یوې افغاني بیمې طرحه رامنځته شوه. د یادونې وړ ده، چې د بیمې شرکت هغه مهال، د خصوصي شرکت بڼه درلوده او منجمنټ یې د بهرنيانو په لاس کې و. په ۱۳۵۸ کال کې د بیمې نوی قانون نافذ او د افغان بیمې سهامی شرکت نوم، د افغان بیمې پر ملي شرکت بدل شو. د افغان ملي بیمه اوسمهال، یوه دولتي خدماتي موسسه ده، نه انتفاعي او خصوصي.

د دویم څپرکي پوښتنې:

- ۱- د بیمې د رامنځته کېدو زمينې په گوته کړئ؟
- ۲- د بیمې فعالیت د بیمې د کوم ډول په رامنځته کېدو سره پیل شو؟
- ۳- تر سمندري بیمې وروسته، کوم ډول بیمه دود شوه، نوم یې واخلي؟
- ۴- د اورلگېدنې بیمې د پراختیا په موخه، د ترټولو وتلې انگیزې په توګه د کومې بیمې نوم اخیستلی شو، معلومات ورکړئ؟
- ۵- د تاریخي شواهدو له مخې، اجباري بیمه د کوم سیاستوال په دوره کې رامنځته شوه؟
- ۶- په افغانستان کې د بیمې لومړنۍ موسسې په کوم عنوان او په کوم کال خپل فعالیت پیل کړ؟
- ۷- د بیمې د لومړني قانون تر وضع کېدو وروسته، په هېواد کې د بیمې په ډګر کې کوم بدلونونه رامنځته شول؟
- ۸- افغان ملي بیمه دمګړۍ څرنگه موسسه ده، په دې اړه خپل معلومات ولیکئ؟
- ۹- له اړوندو منابعو څخه د افغان ملي بیمې غوښتنه څه ده، تشریح یې کړئ؟

د بیمې د تړون بنسټونه او د بیمې د موسسو ډولونه

ټولیزه موخه:

د بیمې د مهمو بنسټونو او د بیمې د موسسو په اړه توضیحات.

د زده کړې موخې: د دغه څپرکي تر مطالعې وروسته به زده کوونکي پر دې وتوانېږي، چې:

- ۱- ریسک او ډولونه یې توضیح کړي.
- ۲- د غرامت او د جبران اصل، مفهوم ترلاسه کړي.
- ۳- په بیمه کې، د ښه نیت درلودل د تړون له بنسټونو څخه وگڼي او معنایې درک کړي.
- ۴- د بیمې د سهامی شرکتونو د جوړېدو موخه بیان کړي.
- ۵- د بیمې د مرستندویو شرکتونو په اړه معلومات ترلاسه کړي.
- ۶- د بیمې مرستندوی شبیه شرکتونه وپېژني.

د بیمې د تړون عمده بنسټونه:

تر دې ځايه، په نړۍ کې د بیمې د اهميت او ارزښت په اړه گڼ مطالب وړاندې شول او جوته شوه، چې د نن ورځ ټولې صنعتي موسسې، د استوگنې کورونه، د پلورنځيو سوداگريز توکي او ان د نوي عصري تکنالوژۍ پدېدې، چې د فضايي څېړنو لپاره کارول کېږي، ټول د بیمې له ملاتړ څخه برخمن دي. زموږ په هېواد کې د بیمې د موجود وضعیت په اړه به هم پر خپل ځای معلومات وړاندې کړو. ځکه له ډېرو کلونو راهيسې د عمر له بیمې پرته زموږ په هېواد کې د بیمې ټولې څانگې فعالې دي. خو د بیمې پر بنسټونو تر بحث وړاندې، اړينه برېښي، چې د ريسک د مفهوم په اړه، چې د بیمې په معاملو کې ډېره کارونه لري، يو لړ توضیحات وړاندې کړو.

ريسک يعنې څه؟

له يو شخص څخه بل شخص ته د ريسک انتقال ته بیمه وايي، خو په بیمه کې د ريسک اصلي موخه، مالي زیان دی. يا په بل عبارت، د پېښې د پېښېدو د اټکل له امله ده، چې د بیمې شرکت او موسسې، د بیمې د تړونونو د عقد په خاطر، د مالونو د تلف کېدو په پایله کې، رامنځته شوي زیانونه جبرانوي. ريسک له هغو خطرونو څخه جوړ دي، چې کېدای شي، شخص او يا مال يې اغېزمن کړي او د دغو خطرونو مجموع ته ريسک ويل کېږي. د ريسک د ډلبندۍ په تړاو بايد ووايو، چې ريسک فزيکي يا رواني او يا هم اخلاقي اړخ لري. په فزيکي ريسکونو کې، هغه ريسکونه چې کنترول يې د انسان له وسه بهر او په طبيعت کې وي، لکه توپان، زلزله، سېلاوونه او داسې نور په لومړۍ درجه کې راځي.

اخلاقي ريسکونه هغه ته وايي، چې رواني اړخ لري او د وگړو د تفکر د څرنګوالي زېږنده او په جرم کې شامل وي او د اخلاق کلمه ځکه ورته کارول شوی، چې څېنې کسان په عمدي توګه د بیمې شويو مالونو په زیانمنولو لاس پورې کوي. دغه عمل صرف يوه درغلي او له اخلاقي معيارونو سره په ټکر کې واقع ده. ريسکونه د خپل اصل له مخې په درې ډوله دي، چې په لاندې توګه تشریح کېږي:

شخصي ريسکونه: هغه دي، چې پر مړينې او د رامنځته کېدو پر څرنګوالي پورې يې تړاو لري. د دې ترڅنګ، د پېښو، ناروغيو او زړښت په پایله کې د بشري وړتيا کمزورتيا او نیمګړتيا ته پاملرنه کوي.

د مالونو ريسکونه، په سمندر کې له توکو ډکې بېړۍ ډوبېدل، اورلګېدنې، تالنده او برېښنا، سېلاو، توپانونه او داسې نور طبيعي افات او ګواښونه په بر کې نيسي، چې د خلکو د مالونو لپاره د هميشنيو ريسکونو په نامه پېژندل کېږي. درېيم شخصي ريسکونه، چې د مسوولیتونو په قانون پورې اړه لري او د درېيم شخصي ريسکونو په نامه هم نومول کېږي. د بېلګې په توګه: که يو

شخص د موټر چلولو پرمهال، يوه لاروي ته زيان ورسوي، نو بيمه کېدونکي د غرامت مستحق کېږي نه، بلکې غرامت د بيمې د شرکت له خوا هغه درېيم شخص ته ورکول کېږي، چې زياتمن شوی وي. د دغه څپرکي په پای کې به د خطرونو هغه ډول ته اشاره کوو، چې د بيمې شرکت يې قبلوي او پلي کوي يې.

خو له حقوقي پلوه کولی شو، د بيمې تړون په لاندې ډول تعريف کړو:

د زيانونو د ريسک منل، يا د اجرې يا حق الزحمې په بدل، چې حق البيمه يې هم نوموي، د درېيم شخص هغه ژمنتيا ده، چې که بيمه کوونکي، دغه ريسک د ډېرو خلکو ترمنځ په هره بڼه او عنوان توضیح کړي، نو ورته د بيمې تړون وايي.

ښکاره ده، چې د بيمې تړون ځانگړې ځانگړنې نه لري، خو اړينه ده، چې له هغو شرايطو او فورم سره سمون وخورې، چې قانون د ټولو تړونونو لپاره په پام کې نيولی دی. په سر کې د توافق مسله مطرحه ده. د تړون د يوه لوري له خوا د تړون د بل لوري د وړاندیز منلو ته توافق وايي. همدارنگه بايد په پام کې ولرو، چې تړونونه د واک لرونکو کسانو له خوا بايد منعقد شي او له ارزښت څخه برخمن وي. همدا راز د فکري واک نشتوالی هم مطرح دی. ځکه غيرمسوول کسان (سفیه) له قانوني پلوه، د بيمې او سوداگريزو تړونونو د انعقاد واک نه لري.

له بلې خوا د شي د قانوني توب مسله مطرح ده؛ د بيمې هېڅ ډول تړون نه شي کولی، د نا قانونه مالونو او توکو په تړاو منعقد شي. لکه د هيرويينو په شان درمل او داسې نور. همدا راز د ورکړې ژمنتيا هم مهمه ده. ځکه هېڅ تړون معتبر او قانوني نه گڼل کېږي، خو دا چې، يو له طرفينو څخه يوه اندازه پيسې تاديه کړي، يا د بل لوري پر وړاندې ټاکلې ژمنتيا ومنې.

په پورتنیو کرښو کې د بيمې د تړون په اړه، يو لړ مطالب وړاندې شول، اوس په دې برخه کې له هغو بنسټونو څخه يادونه کوو، چې دغه تړون بنسټيز گرځوي.

د غرامت او جبران اصل:

د بيمې د تړون عمدۀ موخه دا ده، چې بيمه کېدونکي شخص د پېښې تر رامنځته کېدو او تر زياتمنېدو وروسته، بايد بېرته هماغه مالي حالت ته راوستل شي، چې تر پېښې يې وړاندې درلود. بيمه کېدونکي د پېښې له امله د زياتمنېدو په صورت کې بايد له گټې پرته يوازې غرامت ترلاسه کړي. هر تړون، چې په بيمه کې بيمه کېدونکو ته له تاوان (غرامت) پرته د نورو گټو اجازه ورکوي، د بيمې د قانون خلاف عمل گڼل کېږي. که چېرې يو څوک خپل جايداد بيمه کړي او جايداد يې د اورلگېدنې له امله له منځه لاړ شي، د بيمې موسسه مکلفه ده، چې جايداد يې بېرته له سره ورغوي، يا يې د بيارغونې لپاره پيسې ورکړي. لکه څرنگه چې مو مخکې هم يادونه وکړه، د بيمې شرکت له تړون سره سم د تاوان له پيسو پرته، نورې پيسې چا ته نه ورکوي. يعنې زياتمن کس،

یوازې هماغه د تاوان پیسې ترلاسه کوي او بس. بیمه کېدونکی نه شي کولی، چې له پېښې څخه نوره مادي گټه ترلاسه کړي. په هره بیه، چې جايداد بیمه شوی وي، نو د رامنځته شوي زیان جبران هم په تناسبی بڼه د هماغه نرخ په تناسب ورکول کېږي. بیمه کېدونکی باید د بیمې وړ گټې ولري؛ یعنې گټې یې د بیمې په اړه مالي او مادي اړخ ولري؛ ځکه تضمین یوازې د مالي زیانونو په وړاندې دی او هغه مهال دغه گټې رادېره کېږي، چې شخص ته د پېښې پرمهال مالي زیانونه وراوښتي وي. د بیمې وړ گټو د ارزښت لپاره یو برید شته، چې د پېښو د رامنځته کېدو په صورت کې د ترمیم وړ دی. همدارنگه که بیمه کېدونکی د درېیم شخص د عمل په پایله کې زیانمن شي، نو د بیمې موسسه یې تاوان ورپوره کوي او یادې پیسې له درېیم شخص، چې د زیان د رامنځته کېدو لامل گرځېدلی او په دې برخه کې پیر گڼل کېږي، ترلاسه کېږي.

د ښه نیت درلودل: لکه څرنگه چې انکېرل کېږي، د بیمې تړون باید د دوه اړخیز باور په پایله کې تنظیم شي. له همدې امله بیمه کېدونکی اړ دی، چې د ځان او د بیمې د مورد په اړه کافي معلومات بیمه کوونکي ته وړاندې کړي او د تړون د انعقاد پرمهال باید یوازې هغه شیان څرگند کړي، چې حقیقت لري. بیمه کېدونکی شخص باید د هغو مالونو او توکو په تړاو، چې یې بیمه کوي، د بیمې موسسې ته کافي او مفصل معلومات وړاندې کړي او اړین حقایق باید توضیح کړي. که په راتلونکي کې کوم داسې بدلون رامنځته کوي، چې د بیمې د خطرونو پر نوعیت اغېزې لري شي، باید تفصیل یې د بیمې موسسې ته وړاندې کړي. که کوم مطلب یا معلومات پټ وساتل شي یا حقیقت پټ کړي، نو د بیمې تړون فسخه کېږي.

د بیمې له موضوع سره د لېوالتیا اصل: د انسان ژوند، مال او یا هر هغه مالي حق او حقوقي مسوولیت، چې له زیان سره مخ کېدونکي وي، د بیمې وړ دی. د بیمې موضوع باید د ټولنیزو او اخلاقي پرنسپونو پر خلاف نه وي. د بېلگې په توگه، په شخصي بیمه کې، که د بیمه کېدونکي شخص له خوا معیوبیت او یا مړینه د عمدې او قصدي عمل په پایله کې رامنځته شي، نو دغه پېښه د بیمې په تړون کې نه شاملېږي؛ ځکه دغه عمل د قانون له مخې، یو جنایي عمل گڼل کېږي.

د بیمې شرکت ته د حقوقو انتقال: په هغو مواردو کې، چې د زیان تر جبران وروسته د درېیم شخص پر وړاندې، د مشتري د حقوقو او مطالبو د ادعا پرېکړه صادره شي، دغه حقوق د بیمې شرکت ته لېږدول کېږي، مشتري د بیمې د حقوقو د ادعای په موخه باید د بیمې د شرکت په لگښت لازمه مرسته وکړي.

د ونډې اخیستنې په اندازه د زیان جبران: په هغه صورت کې، چې د مالونو د تلف کېدو پر مهال، د یادو مالونو په تړاو بله بیمه هم وي، نو د بیمې موسسه د خپلې ونډې په اندازه غرامت ورکوي او په دې برخه کې تر هغه زیات مسوول نه گڼل کېږي.

د زیان د لامل څېړل: دا موضوع ارزول کېږي، چې ایا هغه پېښه، چې له امله یې زیان رامنځته

شوې، د بیمې په تگلاره کې شامله ده او کنه؟ یا په بل عبارت، رامنځته شوی زیان د کوم خطر په پایله کې رامنځته شوی؛ که د هغه خطر له امله وي، چې بیمه شوې نه وي، نو غرامت نه ورکول کېږي. د بېلګې په توګه: د اورلګېدنې په بیمه کې، قصدي پېښه له (تگلارې) پالیسي څخه مستثنا ده. یعنې که اورلګېدنه په قصدي توګه رامنځته شي، نو تاوان (غرامت) یې نه ورکول کېږي، ځکه چې د پېښې اصلي لامل عمدي دی نه اتفاقي.

د بیمې د موسسو ډولونه: لکه څرنګه، چې کتل کېږي، اوسمهال د بیمې لمنه ډېره پراخه شوې او هغو کسانو ته په هر ځای کې وړتیا وربښي، چې په بېلابېلو څانګو کې د پانګونې هوډ او اراده لري او هڅوي یې، چې د ازاد اقتصاد د پراختیا او د خلکو د اړتیاوو د پوره کولو په موخه، په ټولو لکه: د صنعت، سوداګري او کرنې په برخه کې خپلو پانګونو ته پراختیا ورکړي. نن ورځ د بیمې ډېر شرکتونه موجود دي، چې فعالیتونه یې د یوه ښار د سیمې فعالیتونه په بر کې نیسي، خو داسې نور زیات شرکتونه هم شته، چې کمیشنکاران او نماینده ګۍ د هغوی او بیمه کېدونکو ترمنځ د رابط په توګه رول لوبوي. په ټولیزه توګه کولی شو، د بیمې شرکتونه پر دريو کټګوريو ووېشو، چې دوه ډوله سهامی شرکتونه او بل یې تعاوني دی، چې تر نورو زیات مهم او ارزښتناک دی.

سهامي شرکتونه: لکه څرنګه چې څرګندېږي، د دغو شرکتونو د رامنځته کېدو هدف، د شرکاوو د ګټو خوندي کول دي. په دغو شرکتونو کې د بیمې حق ثابت او په داسې بڼه محاسبه کېږي، چې د مخارجو پر جبران سربېره، د تولید په توګه د شرکت لپاره عادلانه ګټې هم له ځانه سره لري.

هغه تړونونه، چې منعقدېږي، پر بنسټ یې د بیمې حق د یوې ټاکلې اندازې په بدل کې ورکول کېږي او کومه ګټه، چې د بیمه کېدونکي لپاره یې لري، یوازې هماغه د زیان جبران دی او بس. نوموړي د شرکت له عوایدو څخه ګټه نه ترلاسه کوي او اضافي حق البیمه هم نه ورکوي. هغه پانګه، چې له شریکانو څخه یې هر یو ورکوي، د لومړنیو لګښتونو او د شرکت د فعالېدو په موخه ترې کار اخیستل کېږي. لکه څرنګه چې مو مخکې هم یادونه وکړه، هغه خطرونه، چې دغه شرکتونه یې مني، د مادي ګټې د ترلاسه کېدو په خاطر دي او وضع شوي نرخونه هم د همدې موخې لپاره وضع کېږي. په دغه ډول شرکتونو کې په معمول ډول، مدیره پلاوی، عامل مدیر او نور مدیران د ونډه لرونکو له خوا ټاکل کېږي.

تعاوني شرکتونه: په دغو شرکتونو کې یو شمېر کسان، چې ورته ګټې لري، د یو بل د غرامت د ورکړې په موخه، یوه اندازه پیسې تادیه کوي. لکه څرنګه، چې کتل کېږي، همدغه سهام او ونډې د هغوی هماغه حق البیمه ده، چې د زیانونو په جبران کې لګول کېږي. باید ووايو، چې په تعاوني شرکتونو کې د بیمې موخه، د ګټې ترلاسه کول نه دی، په یادو شرکتونو کې د بیمې حق ثابت نه دی، او ونډې هم له سره نه ټاکل کېږي. د هر غړي ونډه، د کال په بهیر کې د رامنځته شویو زیانونو له شمېر او شدت سره متناسبه وي.

شبه تعاوني شرکتونه: دغه شرکتونه، چې د ثابتې بیمې د حق له مخې کار کوي، وارده منابع د غړو ترمنځ وېشي او د تعاوني او سوداگریزو شرکتونو مخلوط دي؛ لکه د سهامی شرکتونو سهام، چې په سر کې د لومړنۍ پانګې د ترلاسه کولو په موخه د پورپانې په خپرولو لاس پورې کوي. په هر حال، د هغه څه په پام کې نیولو سره، چې مو یادونه وکړه، د بیمې شرکتونه د بڼې له پلوه له یو بل سره ډېر ورته والي لري، او د وخت په تېرېدو سره دغه ورته والی نور هم سره نژدې کېږي. تعاوني شبه شرکتونه په لومړي سر کې د لومړنۍ پانګې د ترلاسه کولو په موخه، د پور په ترلاسه کولو لاس پورې کوي. سهامی شرکتونه، د ورکولو وړ غرامت تر وضع کولو وروسته، په ګټو کې د مشارکت په نامه د بیمې حق یوه برخه بېرته بیمه کېدونکو ته مستردوي.

د بیمې په شرکتونو کې فني موازین او اصول، ورو ورو د بیمې له حق سره په تعاوني شرکتونو کې په کار وړل کېږي، چې دغه ټول له یو بل سره د بیمې شرکتونو د بڼې پر نژدېوالي باندې دلالت کوي.

د دغه څپرکي په پای کې د هغو خطرونو یادونه کوو، چې د بیمې شرکتونه یې قبلوي:

د خطرونو ډولونه:

الف- شخصي پېښې یا ریسک

مړینه

په دوامداره توګه له کار لوېدل

الف- د ټول بدن له کاره لوېدل

ب- د بدن د یوې برخې له کاره لوېدل

۳- په لنډمهاله توګه له کاره لوېدل

الف- ټول بدن

ب- د بدن یوه برخه

۴- بېکاري

۵- کلنۍ مستمري

ب- د مالونو ریسکونه

۱- اورلګېدنه او حریق

۲- تالنده او برپسنا

۳- توپان

۴- اوبه

۵- زلزله

۶- د شپېښو ماتېدل

۷- چاودنه

۸- بلوا او بغاوت

۹- قصدي اورلگېدنه

۱۰- سرقت، غلا او كيسه بری

۱۱- درغلی او تزویر

۱۲- د گاډي تصادم

۱۳- ږلی

۴- په لاندې اړوندو څیزونو پورې تړلی لگښتونه :

الف- ناروغۍ یا ټپي کېدنې

ب- د زیانمن شویو وسایلو پر بدلولو پورې اړوند لگښتونه.

هـ - د لاندې وارد شویو صدمو پر وړاندې د خسارو د ورکړې تعهد:

الف- کارگر

ب- درېیم شخص

ج- د درېیم شخص مالونو ته د رسېدلي زیان د وړاندې د غرامت د ورکړې ژمنتیا.

د لاندېښو لاملونو له امله، د پانگې یا عوایدو د رامنځته شویو زیانونو ریسک :

۱- په سمندر او وچه کې د توکو د ترانسپورت په وجه رامنځته شوي خطرونه.

۲- ږلی، پرڅه او د محصول د سوند نور لاملونه.

۳- د کارکوونکو ناسموالی.

۴- د هغو ژمنتیاوو په ترسره کېدو کې، د قراردادي پاتې راتلل، چې په تړون کې یې منلي دي.

۵- اقتصادي کمزورتیا

۶- د کارگرانو اعتصاب

د درېیم څپرکي د مطالبو لنډيز:

ریسک له هغو خطرونو څخه جوړ دي، چې کېدای شي، شخص یا مال یې تر اغېزې لاندې راوړي او د دغو خطرونو مجموع ته ریسک ویل کېږي. د ریسک د ډلبندۍ په تړاو باید ووايو، چې ریسک فزیکي یا رواني او یا هم اخلاقي اړخ لري. خو له حقوقي پلوه کولی شو، چې د بیمې تړون په لاندې توګه تعریف کړو:

د زیانونو د ریسک منل، یا د اجرې یا حق الزحمې په بدل کې، چې حق البیمه هم نومول کېږي، د درېیم شخص ژمنتیا ده، چې که بیمه کوونکی، دغه ریسک د ډېرو خلکو ترمنځ په هره بڼه او عنوان توضیح کړي، نو ورته د بیمې تړون وایي.

د بیمې په تړون کې لومړی د توافق مسله مطرح ده او بل دا چې د واک لرونکو کسانو له خوا منعقد شي، همدا راز د فکري واک نشتوالی هم مطرح دی. ځکه سفیه له قانوني پلوه، د بیمې او سوداګریزو تړونونو د انعقاد واک نه لري.

له بلې خوا د شي د قانوني توب مسله هم مطرح ده؛ د بیمې تړون باید لاندې بنسټونه ولري:

۱- د غرامت او جبران اصل: د بیمې د تړون عمده موخه دا ده، چې بیمه کېدونکی شخص د پېښې تر رامنځته کېدو او تر زیانمنېدو وروسته، بېرته هماغه مالي حالت ته راوستل شي، چې تر پېښې یې وړاندې درلود. بیمه کېدونکی د پېښې په ترڅ کې د زیانمنېدو په صورت کې باید له کومې ګټې پرته، یوازې غرامت ترلاسه کړي.

۲- د ښه نیت درلودل: لکه څرنګه چې انګېرل کېږي، د بیمې تړون باید د دوه اړخیز باور په پایله کې تنظیم شي او بیمه کېدونکی د ځان په اړه له حقیقت پرته نور څه و نه وایي.

۳- د بیمې له موضوع سره د لېوالتیا اصل: د انسان ژوند، مال او یا هر هغه مالي حق او حقوقي مسوولیت، چې له زیان سره مخ کېدونکی وي، د بیمې وړ دی. د بیمې موضوع باید د ټولنیزو او اخلاقي پرنسپونو پر خلاف نه وي.

۴- د بیمې شرکت ته د حقوقو انتقال: مشتري د بیمې د حقوقو د اعادې په موخه باید د بیمې د شرکت په لګښت سره لازمه مرسته وکړي.

۵- د ونډې اخیستنې په اندازه د زیان جبران: د بیمې موسسه غرامت د خپلې ونډې په اندازه ورکوي او په دې برخه کې تر دې زیات مسوول نه گڼل کېږي.

۶- د زیان د لامل خپرل: دا موضوع ارزول کېږي، چې ایا هغه پېښه، چې له امله یې زیان رامنځته شوې، د بیمې په تگلاره کې شامله ده او کنه؟

د بیمې د موسسو ډولونه: په ټولیزه توګه کولی شو، چې د بیمې شرکتونه په دريو کټګوريو ووېشو، چې دوه ډوله یې (سهامي شرکتونه او تعاوني شرکتونه) تر هغو نورو زیات مهم او ارزښتناک دي.

د سهامي شرکتونو له رامنځته کېدو څخه موخه، د شرکاوو د ګټې خوندي کول دي. په داسې حال کې، چې په تعاوني شرکتونو کې یو شمېر هغه کسان، چې ورته ګټې لري، د یو بل د زیانونو د ورکړې په موخه، یوه اندازه پیسې چمتو کوي.

او شبه تعاوني شرکتونه، د تعاوني او سوداګریزو شرکتونو مخلوط دي.

د درېم څپرکي پوښتنې:

- ۱- د ريسک مفهوم بيان کړئ؟
- ۲- د غرامت او جبران اصل څه مفهوم لري، واضح يې کړئ؟
- ۳- د بيمې د بنسټونو په توگه د ښه نيت درلودلو، مسله تشریح کړئ؟
- ۴- د بيمې شرکت ته د حقوقو د انتقال د اصل په تړاو معلومات وړاندې کړئ؟
- ۵- د ونډې اخيستني په توگه د زيان د جبران اصل شرح کړئ؟
- ۶- د زيان د لامل د څېړلو اصل څه مفهوم لري؟
- ۷- په ټوليزه توگه د بيمې موسسې پر څو ډولونو وېشل کېږي، يوازې يې نومونه واخلي؟
- ۸- د بيمې د سهامې شرکتونو په اړه خپل معلومات بيان کړئ؟
- ۹- شېه تعاوني شرکتونه، څرنگه شرکتونه دي، توضیح يې کړئ؟
- ۱۰- د تعاوني شرکتونو په اړه خپل معلومات وليکئ؟
- ۱۱- د بيمې شرکتونه په عمل کې سره ورته والي لري که نه، په دې اړه خپل نظر بيان کړئ؟

د بیمې تر ټولو پخواني ډولونه

ټولیزه موخه:

د سمندر، عمر او حریق د بیمو پېژندنه، چې د بیمې تر ټولو پخواني ډولونه دي.

د زده کړې موخې: د دغه خپرکي په پای کې به زده کوونکي پر دې وتوانېږي، چې:

- ۱- سمندري بیمه تعریف کړي.
- ۲- د سمندري بیمې ډولونه توضیح کړي.
- ۳- د سمندري بیمې د زیانونو د ډولونو مفهوم تشریح کړي.
- ۴- د عمر بیمه تعریف او د ډولونو په اړه یې معلومات وړاندې کړي.
- ۵- د حریق حقیقي مفهوم او د حریق د بیمې تړون تشریح کړي.
- ۶- د حریق بیمې د تړون له ډولونو سره اشنا شي.
- ۷- په هېواد او نړۍ کې د حریق په پایله کې د رامنځته شویو زیانونو د امارو او شمېرنو په مطالعې سره، د دغې بیمې پر ارزښت ځان خبر کړي.

سمندري بیمه:

سمندري بیمه په ترانزیت کې د مالونو او توکو په بیمې کې رامنځته شوي خطرونه او د سمندر پېښې او حوادث په بر کې نیسي. لکه څرنګه چې پوهېږئ سمندري بیمه د بیمې له تر ټولو پخوانیو ډولونو څخه ګڼل کېږي، د سمندري بیمې لومړنی تړون یوازې بیړۍ ته اوسني زیانونه په بر کې نیول، خو بیا وروسته یو لړ اصلاحات پکې رامنځته شول، چې په ترڅ کې یې سمندري بیمه په بیړۍ کې د موجودو توکو د زیان غرامت هم پوره کاوه؛ ځکه چې بیړۍ زیاتره په سالمه توګه ساحل ته رسېږي، خو پکې بار توکي کله ناکله تر باراخیستنې وړاندې یا د تخلیې پرمهال له اورلګېدنې، لوندوالی یا له نورو ورته ستونزو سره مخ کېږي. د بیمې دغه ډول له ۱۸ مې پیړۍ وروسته پراختیا وموندله. باید ووايو، چې سمندري بیمه تر ډېرې مودې پورې، یعنې هغه مهال چې له سمندري خطرونو څخه کومه دقیقه احصایه یا آمار په لاس کې نه وو، یوازې نظري اړخ یې درلوده، تر دې چې د عملي کولو لپاره یې، بیمه کوونکو یو شمېر کمېټې جوړې کړي، ترڅو د سمندري پېښو او حوادثو او د بېړیو پر ځانګړنو پورې اړوند معلومات له یو بل سره شریک کړي.

اوسمهال د بېړۍ چلونې د بیمې صنعت په بشپړه توګه تخصصي اړخ پیدا کړی، چې په معمول ډول د بیمې د نړیوالو سترو شرکتونو له خوا اداره کېږي. د بېړۍ چلولو بیمه د نورو بیمو پر خلاف، نړیوال اړخ لري او د عمل ډګر یې ټول سمندورنه او سیندونه دي. په ځېنو هېوادونو کې لوی شرکتونه رامنځته شول، چې دنده یې په بېړۍ چلولو پورې د اړوندو معلوماتو برابرول دي. لکه: ارزښت، د جوړولو نېټه، د هغو توکو ډول، چې په جوړولو کې یې کار ترې اخیستل کېږي (لکه لرګي، وسپنه)، د بېړۍ چلولو درجه او د بېړۍ چلولو د سیمې سروې او داسې نور معلومات د بیمې د موسسې په واک کې ورکوي. په دې توګه کارپوهانو په منظمه توګه له بېړیو څخه لېدنه او طبقه بندي کوي یې. په دغه برخه کې، د بیمې شرکتونه اړ دي، چې د بیمې د ټاکلو له پلوه پر کورنیو شرکتونو سربېره، د نورو هېوادونو د بېړۍ چلولو له شرکتونو سره هم سیالي وکړي. لوی شرکتونه، بولټن، خپرونې، د کارپوهانو له رپوټ سره، سمندري سوانح، لامل او پایلې یې مینه والو ته وړاندې کوي. همدارنګه د سمندري خطرونو د بیمې وړاندې کولو په موخه، ژورې اماري څېړنې ترسره کوي، چې له دې اړخه یې، د مساپروړونکو، نفت وړونکو، د وچو توکو د ترانسپورتیشن او د ځانګړو اجناسو د لېږدولو پر بېړیو باندې وېشي. سمندري بیمه اوسمهال، په وچه کې له لومړي ګودام څخه تر ساحله؛ او تر مقصود ساحله پورې په سمندر یا سیند کې سفر، او له همدې ساحله بیا تر مقصود ګودامه پورې خطرونه په بر کې نیسي. د سمندري بیمو تړون، په دوو بېلابېلو ډولونو باندې وېشل کېږي. هغه تړونونه، چې د بېړۍ بدنه او هغه تړونونه، چې محصولات یې بیمه کوي. د بېړۍ د بدنې تړون په لویو شرکتونو او مهمو بندرونو کې ترسره کېږي. لکه څرنګه، چې پوهېږئ د بېړیو بیمې ډېرې لوړې دي او یوازې یو شرکت یې د بیمه کولو وس نه لري، پر دې بنسټ، دغه

ډول بېړۍ د څو شرکتونو په وسیله په گډه بیمه کېږي.

د تضمین پر یادو دوو ډولونو سربېره، چې بنسټیز او اصلي تضمینونه گڼل کېږي، نور فرعي تضمینونه هم شته، چې کولی شو په لاندې توگه ترې یادونه وکړو:

د امتعي د غلاوو او زړښت بیمه.

د بېړۍ د کپتان او خدمې د تېروتنې پر وړاندې د مسوولیت بیمه.

د سمندري بیمې زیانونه په دوه ډوله دي:

ټولیز زیانونه او خصوصي زیانونه (اوريج جنرال)

ټولیز زیانونه، چې د بیمې د اصطلاح له مخې اوريج جنرل ورته ویل کېږي، هغه زیانونه دي، چې هم د بېړۍ او هم یې د محصولاتو زیانونه په بر کې نیسي.

خصوصي یا انفرادي زیانونه بیا هغه دي، چې د مسافرت په اوږدو کې په مستقیمه توگه یوازې ټاکلي شي ته اوري. دې ته په پام سره، چې د ماهیت له پلوه سمندري بیمې د نورو په پرتله توپیر کوي، نو تر ډېره بریده یې بیې ثابتې نه وي. په سمندرونو کې د بېړۍ چلولو تړون، له ډېرو پخوا وختونو راهیسې، د هغو نرخونو له مخې ترسره کېږي، چې د موجوده خطرونو تر ارزونې وروسته ټاکل کېږي. باید ووايو، له دې امله، چې د سمندري ترانسپورتي بیمې په تړون کې درج شوي خطرونه او د هروټاکلو سفرونو خطرونه، په نورو بیمو کې له موجوده ریسکونو سره له ډېرو اړخونو توپیر کوي، نو د بیمې د داسې یوې بیې ټاکل، چې وکولی شو، په ټولو پړاوونو کې یې عام کړو، ستونزمن برېښي.

د عمر بیمه:

د عمر بیمه د اشخاصو تر ټولو پخوانۍ بیمه ده، او تر سمندري بیمې وروسته، رامنځته شوې ده. یاده بیمه، د اتلسمې پیړۍ په وروستیو کې په اروپایي هېوادونو کې په بې ساري توگه پراختیا وموندله او تر نورو هېوادونو یې په سویس کې پراختیا چټکه وه، له همدې امله یې، د یاد هېواد په اقتصاد کې پایلې کړه او رغنده گڼل کېږي، خو په انګلستان کې په ۱۵۸۳ کال کې د عمر بیمه منعقد شوه؛ په داسې حال کې، چې په دغه هېواد کې هم یاده بیمه کومه نوې پدیده نه، بلکې تر دې مخکې هم په غیر رسمي بڼه معموله وه. په فرانسه کې له دې امله، چې له خلکو سره دا گروهه موجوده وه، چې دغه بیمه د جنایتونو او وژنو د رامنځته کېدو لامل ګرځي، له ودې څخه پاتې او منعه شوې وه، چې ددغې چارې په نورو هېوادونو کې ناوړه اغېزې درلودې. په هر حال، تاریخ ښيي، چې د عمر بیمه، تر ۱۵۸۳ کال وروسته په رسمي توگه په انګلستان کې دود او د عمل ډگر ته وړاندې شوه.

د عمر د بیمې تعریف په لاندې توګه وړاندې کېږي:

هغه تړون دی، چې پر بنسټ یې، بیمه کوونکی ژمنه کوي، چې د بیمې د منظم حق د ترلاسه کولو په بدل کې، د بیمه کېدونکي د مړینې یا ژوند په صورت کې یوه اندازه پیسې هغه ته ورکوي. د عمر د بیمې حق که د تړون په پیل کې یو ځای ورکړل شي، او یا د واحدې بیمې حق که د فواصلو په اقساطو سره په یوه کال کې ورکړل شي، نو د کلنۍ بیمې د حق په نامه یادېږي. هغه پیسې چې بیمه کوونکي یې بیمه شوي ته د مړینې یا ژوند په صورت کې د ورکولو ژمنه کوي، نو د عمر د پانګې په نامه یادېږي. همدارنګه لکه څرنګه چې مو مخکې هم ترې یادونه وکړه، د اولسمې پیړۍ ریاضي پوهانو د احتمالاتو له علمي کړنلارې څخه په ګټه اخیستنه، د عمر د بیمې په وده او پرمختیا کې ډېرې اغېزمنې مرستې وکړې، چې د عمر د بیمې اوسنۍ وضعه د هغوی د هماغو علمي هڅو او کوشښونو محصول دی. د عمر بیمه په دوه ډوله دي:

د عمر بیمه د ژوند (حیات) په شرط.

د عمر بیمه د مړینې په شرط.

د ژوند په شرط د عمر په بیمه کې هغه مهال پانګه ورکول کېږي، چې بیمه شوی تر یوه ټاکلي وخت پورې ژوندی وي. د دې پر خلاف، د مړینې په شرط بیمه کې، پانګه د بیمه شوی تر مړینې پورې موکول ده. درېیم ډول هم شته، چې له دوو پورتنیو ډولونو څخه ترکیب شوی ډول دی، چې د مختلطې بیمې په نامه یې هم یادوي. مختلطه بیمه هغه ده، که چېرې بیمه شوی د مودې په پای کې ژوندی وي، نو پانګه په خپله بیمه کېدونکي پورې تعلق نیسي او که چېرې د مودې تر پای ته رسېدو وړاندې مړ شي، نو پانګه ګټه اخیستونکي ته ورکول کېږي. پر یادو ډولونو سربېره بچیانو ته د بیمې د پانګې ورکړه هم د یادونې وړ ده، چې په دغه بیمه کې، ګټه اخیستونکی هغه ټاکلی ماشوم دی، چې د مودې په سر کې ژوندی وي، نو پانګه هم هغه ته ورکول کېږي او که ژوندی نه وي، نو کومه پانګه ورته نه ورکول کېږي. ښکاره ده، چې په همداسې یوه بیمه کې، هغه څوک، چې بیمه کېدونکی دی، د ماشوم پلار دی، چې تر هغه مهاله، چې ژوندی وي، حق البیمه ورکوي او تر مړینې یې وروسته د بیمې د حق ورکړه قطع کېږي، خو پانګه د مودې په پای ته رسېدو سره ګټه اخیستونکي ته ورکول کېږي، که ګټه اخیستونکی ماشوم د مودې تر پای ته رسېدو وړاندې مړ شي، د ورکړې وړ حق البیمه بېرته بیمه کېدونکي ته مستردېږي. د یادې بیمې اهمیت د ماشوم په ژوند کې ډېر اغېزمن رول لري او د ماشوم لپاره د ډاډ وړ پانګه تر ټولو ښه مرجع ګڼل کېږي.

له هغه ځایه، چې د عمر بیمه یو اوږدمهالي تړون دی، نو تدوین او تنظیم یې د ځانګړو مقررو او قوانینو تابع دي. د بیمه لیک تر تنظیم وړاندې، هغه چاپي وړاندیز، چې د بیمه کوونکي له خوا برابر شوی، د بیمه کېدونکي له خوا بشپړېږي او په ترڅ کې یې بېلابېلو پوښتنو ته په ځانګړې توګه، د بیمه کېدونکي د مزاج او د روغتیا یې وضعې څرنګوالي ته پکې ځواب ورکول کېږي.

همدارنگه د اړتيا په صورت کې، د ډاکټر له خوا هم کتل کېږي او ورپسې بيمه ليک صادرېږي.

د اورلگېدنې (حريق) بيمه: د حريق بيمه هم د پخوانيو بيمو په ډله کې شمېرل کېږي. د تاريخي شواهدو له مخې، په ۱۶ مه پيړۍ کې د جرمني په شمالي ښارونو لکه هامبورگ کې ځېنې ځانگړي دفترونه د اور او ښارواليو په نامه رامنځته شول. دغه ادارې به د کورونو له خاوندانو څخه د کلنۍ ونډې تر نامه لاندې د يوه اندازه پيسو په ترلاسه کولو سره، د حريق پېښو د رامنځته کېدو پرمهال رامنځته شوی زيان جبرانواوه.

په ۱۶۶۶ ميلادي کال کې په لندن ښار کې د حريق يوه لويه پېښه رامنځته شوه؛ ياد حريق څلور ورځې دوام وموند. د اورلگېدنې دغه پېښه په واقعيت کې، د اورلگېدنې د بيمې د پراختيا لپاره يوه ستره انگيزه وه.

تر دغې نېټې وروسته د حريق زياتې موسسې او شرکتونه رامنځته شول.

لکه، په انګلستان کې چې د بيمې سهامې لومړنی شرکت د (ختيخ هند شرکت) په نامه د ۱۷ مې پيړۍ په لومړيو کې رامنځته شو. په هر حال، د حريق بيمه هغه زيانونه تضمینوي، چې د حريق له امله رامنځته کېږي، نو اړينه ده، چې لومړی د حريق پر مفهوم ځان پوه کړو.

د حريق حقيقي مفهوم: حريق له هغې شعلي څخه عبارت دی، چې د مالونو د تلف کېدو او زيانمنېدو لامل گرځي، په دې شرط، چې د حريق پېښه په ناڅاپي او اتفاقي توګه رامنځته او د شعلي توليد يې په نامترقبه بڼه وي.

د عادي حريق د بيمې تگلاره، تر حريق لاندې پېښې په بر کې نيسي:

الف- د چاودنې تر پېښې وړاندې د حريق ټول زيانونه (د تندر په پايله کې د اورلگېدنې په ګډون)

ب- هغه چاودونې، چې د کور د ګټې اخيستنې په موخه وي.

ج- د هغو کازونو چاودنه، چې په ودانۍ کې د تنوير په موخه ترې کار اخيستل کېږي، خو چې پکې د گاز توليد صورت و نه نيسي.

د حريق د بيمې تړون: د هغې بيمې تړون دی، چې په ترڅ کې يې د بيمې موسسه ژمنه کوي، چې د هغې بيمې په چوکاټ کې به، چې د بيمې په جدول کې تصريح شوې ده، په خپل لګښت ټول هغه مالي زيانونه جبرانوي، چې د اورلگېدنې په پايله کې رامنځته شوي دي.

که څه هم حريق يا اورلگېدنه، يو بعيد الوقوع خطر ګڼل کېږي، خو ځېنې وختونه، ياده پېښه ډېر ژر رامنځته کېږي، که څه هم د اور وژنې (اطفایيې) ځواک هڅه کوي، چې د خپلو وسايلو

په مرسته هغه کنترول کړي، ترڅو په دې توګه د زیانونو کچه راټیټه کړي، خو بیا هم د حریق په پایله کې د رامنځته شویو زیانونو پر وړاندې د ساتنې او ملاتړ ترټولو اغېزمنه کړنلاره بیمه ده. لکه څرنګه چې د میرعلم سرای، احمد شاهي سرای او جمهوریت مارکیټ د اورلګېدنې په پېښو کې، چې څو کاله مخکې رامنځته شول، د زیانونو او خطرونو کچه ټولو ته څرګنده ده.

همدارنګه پخوانې دولتي مطبوعه، چې په بشپړه توګه وسوځېده او له منځه لاړه. لکه څنګه، چې دغو جايدادونو د بیمې ملاتړ نه درلوده، نو په پراخه پیمانه یې مالي زیانونه په بر کې درلودل. که څه هم، یادې اورلګېدنې د هغو اورلګېدنو په پرتله، چې د نړۍ په نورو برخو کې رامنځته کېږي، ډېرې محدودې پېښې ګڼل کېږي.

په ۱۹۸۲ کال کې د طبیعي پېښو د شمېرنې پر بنسټ، د نړۍ په بېلابېلو هېوادونو کې د اورلګېدنې ډېرې سترې پېښې رامنځته شوي، چې بې ساري مالي زیانونه یې رامنځته کړي، چې په لاندې توګه ترې په لنډ ډول یادونه کېږي.

په فرانسه کې د اورلګېدنې د سترې پېښې رامنځته کېدل، چې تر ۸۴۲ فرانکو زیات مالي زیانونه یې واړول.

په جاپان کې د اورلګېدنې ستره پېښه، چې د ۱۲۶۵۰ میلیونه جاپاني ین په شاوخوا کې یې زیانونه واړول.

په جرمني کې د اورلګېدنې ستره پېښه، چې رامنځته شوي زیانونه یې، ۱۶۰ میلیونو مارکو ته رسېدل.

په فلپین کې د اورلګېدنې رامنځته شوې پېښه، چې د ۲۵۰ میلیونو ډالرو په شاوخوا یې زیانونه واړول.

په سویلي یمن کې اورلګېدنه، چې ټولټال زیانونه یې ۲۰۰ میلیونو فرانکو ته رسېدل.

د حریق دحق البیمې د بیې ټاکل: د حق البیمې بیه د هغو خطرونو په کچې پورې تړلې، چې پام وړ مالونو ته ممکن ورپېښ شي. حق البیمه د هغو لاملونو پر بنسټ، محاسبه کېږي، چې د حریق پر خطر اغېزې ولري. د حریق د سرایت شونتیا او د احتراق وړ شعلې د موادو موجودیت، چې پکې لږ یا زیات دی، په پام کې نیول کېږي.

ریسک د حق البیمې د تثبیت او ټاکلو له پلوه، پر دوو کټګوریو (ساده او تولیدي یا پېچلو) ریسکونو باندې وېشل کېږي.

ساده ریسکونه: د استوگنې د کورونو د حریق بیمې ته وايي، چې د کور اثاثیه، شخصي مالونه، ودانۍ او دفترونه په بر کې نیسي. تر دغې بیمې لاندې، د هغو ودانیو په تړاو، چې د نورو کسانو او بهرنیو اتباعو د استوگنې لپاره په کرایه ورکول کېږي، د مالک پر وړاندې، د مستاجر قانوني مسوولیت هم بیمه کېږي. د دغو ودانیو د حق البیمې د بیې ټاکل، د ودانۍ د نوعیت (ودانۍ پخه ده که خامه) په پام کې نیولو او د ودانۍ د جوړښت له هغو کټګوریو او معلوماتو سره سم، چې د بیمې د غوښتنلیک په فورمه کې تثبیت شوی، په اسانۍ سره ترسره کېږي.

لوی ریسکونه: دغه ریسکونه، چې په لویو او بېلابېلو جایدادونو پورې اړوندېږي، لویې صنعتي موسسې، پروژې، کارخانې، ماشین الات، خام او پاخه توکي، گودامونه او داسې نور، چې د حریق او متفرقه پېښو د بیمې په قید کې راځي، په بر کې نیسي؛ چې د حق البیمې د بیې په ټاکلو کې یې، د لاندینیو لاملونو ارزونه په ژوره توګه ترسره کېږي:

الف- د ودانۍ د جوړښت څرنگوالی.

ب- د توليدي بهیر شرایط.

ج- د بیمې وړ جایداد موقعیت.

د- په گودامونو کې د سوځېدو وړ توکو نوعیت، پر ماشین باندې نابشپړه توکي.

پر پورتنیو فکتورونو سربېره، نور لاملونه، لکه د اوبو د منابعو کافي موجودیت، د برېښنا د ویرنگ ښه سیستم، په سمه توګه د ساحې څارنه او ساتنه، له کارخانې څخه د اوبلنو توکو لېږدول او داسې نور هغه څه دي، چې د ریسکونو د څېړلو په برخه کې په ژوره توګه ارزول کېږي. په هره کچه، چې د سوځېدو وړ توکو شتوالی او د حریق د سرایت احتمال او سرچینه زیات وي، په هماغه اندازه، د اورلګېدنې د حق البیمې بیه لوړه وي او که اټکلونه او سرچینې په ټیټه کچه وي، نو د بیمې حق بیه هم ټیټه ټاکل کېږي. همدارنګه د اورلګېدنې له پېښې څخه د مخنیوي په موخه، د وقایوي تدابرو پلي کول، د بیمې حق د بیې په راټیټولو کې مستقیمه اغېزه لري.

د حریق بیمو د تړون ډولونه:

۱- د گودامونو د حریق بیمې شرایط: له هغه ځایه، چې د گودامونو موجود مالونه، د نورو جایدادونو په شان ثابت نه دي، او پکې موجود مالونه کله زیات او کله کمېږي، نو بیمه کېدونکی کولی شي، چې د بیمې د تړون پرمهال، د یوه داسې اعظمي حد وړاندوینه او اټکل وکړي، چې د کال په اوږدو کې په گودام کې د مالونو اندازه تر دغه ټاکلي حد زیاته نه شي. پر دې بنسټ، کله

چې زیان رامنځته شي، نو کولی شي، له بیمه کوونکي موسسې څخه د زیان بشپړ غرامت ترلاسه کړي. یاد بیمه کېدونکی باید د کال په اوږدو کې په گودام کې د مالونو د موجودۍ میاشتنی او دري میاشتنی رپوټ د بیمې موسسې ته ولېږي. د کال په پای کې د ټول کال په بهیر کې د لېږل شوو رپوټونو له مخې د بیمې حق بېرته محاسبه او توپیر یې دواړو لورو ته ورکول کېږي.

۲- د مننډ په درشل کې د ماشین الاتو بیمه: د بیمې د دغې تگلارې له مخې، جدید التاسیسې موسسې یا هغه پروژې، چې د جوړېدو په حال کې وي، کولی شي، خپل ماشینونه د مننډ په بهیر کې د ټسټینګ مودې تر پای ته رسېدو پورې، چې تر دې وروسته، پروژه گټې اخیستنې ته وړاندې کېږي، بیمه کړي. د بیمې دغه ډول، د حریق، د برېښنا شارټي، چاودنې، زلزلې، د برېښنا د جریان د زیاتېدو له امله، د مننډ د انجنیرانو غفلت، د مننډ پرمهال د کیلونو یا ځنځیرونو پرېکېدل، توپان، سېلاو، د ټسټینګ په بهیر کې د ماشین له کاره لوېدل، د الوتکې د غورځېدو، تر ځمکې لاندې حریق، د ځمکې د ښویدنې اوداسې نورخطرونه په بر کې نیسي.

۳- د ورځې په نرخ د جایدادونو د حریق بیمه: مشتریان خپل جایدادونه زیاتره د تېرو کلونو د تمامی شوې بېې پر بنسټ، بیمه کوي. لکه څرنګه چې لېدل کېږي، د هر کال په تېرېدو سره، د خامو توکو، د کارګرانو مزد، تعمیراتي توکو او د داسې نورو بېې مخ په لوړېدو دي، همدارنګه په نړیوالو بازارونو کې د ماشین نرخ هم تغیر کوي، که د جایدادونو بیمه د ورځې د نرخ په پام کې نیولو سره یا ماشینونه د بهرنیو مارکیتونو د نرخ له مخې، بیمه شي، نو د تعمیر د زیان ورکړه، د ورځې له نرخ سره او د ماشین د زیان جبران د مارکیت له نرخ سره سم اجرا کېږي.

۴- د توافقي بېې له مخې د مالونو بیمه: قیمتي منقول شیان، لکه: هنري شیان، کلکسیونونه، د سپینو زرو الات، گاڼۍ، تابلوګانې او داسې نور، چې ارزښت یې د سوداګریز اړخ په پرتله، زیاتره قراردادي اړخ لري، په بر کې نیسي. د بیمه کېدونکي د مخارجو په ګډون د دغو شیانو ارزښت د کارپوهانو له خوا ټاکل کېږي. د عادي شیانو پرتله، د دغو شیانو حق البیمه زیاته ده.

۵- د بېکارۍ بیمه: د یوې مغازې د سوځېدو له امله، هغه زیانونه، چې د بېکارۍ له امله بیمه کېدونکي ته اوږي، د بیمې د شرکت له خوا جبرانېږي.

۶- د فرعي پېښو بیمه: د وروستیو لسيزو په بهیر کې، د فرعي او متفرقه پېښو بیمه هم د حریق له بیمې سره یوځای شوی ده. په بیمه کې د دغو خطرونو شمولیت، د مشتري په هوکړه او د اضافي حق البیمې په ورکړې سره ترسره کېږي. دغه خطرونه په لاندې توګه دي: د طبیعي پېښو خطرونه لکه توپان، سېلاو، دورې، تالنده، زلزه، تر ځمکې لاندې حریق، ټولنیزې پېښې لکه: ناوړه قصد، پاڅون، اعتصاب، لاریونونه او نورې متفرقه پېښې، لکه: تر ځمکې لاندې یا د ودانۍ په صحن کې د نلونو او پېپونو (کانالیزاسیون سیستم) چاودنه او چاودېدل، د الوتکې د غورځېدو

خطرونه، د گادو د ټکر خطر، له بیمه شویو ودانیو یا مالونو سره د بهرنیو شیانو جنگېدل او ټکر. باید ووایو، هر کال د نړۍ په بېلابېلو هېوادونو کې د پورتنیو پېښو په پایله کې، د سر او مال ستر زیانونه رامنځته کېږي. په ۱۹۸۲ کال کې د نړۍ په یو شمېر هېوادونو کې له دې اړخه رامنځته شوي زیانونه په گوته کوو:

د سویلي افریقا د کیمیاوي سرې په یوه کارخانه کې حریق او چاودنه، چې مالي زیان یې ۱۵ میلیونه امریکایي ډالر او د دویمې دورې تر فعالیتته پورې د کارخانې د سقوط زیان ۲۵ میلیونه امریکایي ډالر اټکل شوي و.

د مکسیکو د تیلو په یوه نل لیکه د چاودنې په پایله کې، د ۲۳ تنو مړینه. په جاپان کې د تیلو د تصفیې په یوه دستګاه کې، د اورلګېدنې او چاودنې له امله، د ۲۷۰۰۰ میلیونه ینو په اندازه زیانونه رامنځته شول.

د پنسلوانیا ښار د سوداګریزو مالونو په یوه ګودام کې، د گاز په یوه کانټینر کې د چاودنې له امله، د ۱۱۳ میلیونه ډالرو په بیه زیانونه رامنځته شول.

لکه څرنګه چې په پورتنیو بېلګو کې لیدل کېږي، ټولې پېښې د چاودنې په پایله کې رامنځته شوي دي.

چاودنه: هغې پېښې ته وايي، چې د مجاورې هوا فشار د عملیې په پایله کې، د رامنځته شویو ځېنو توکو یا گازونو انبساط په ناڅاپي توګه زیاتوي او د چاودنې لامل کېږي. که چېرې د چاودنې پېښه له حریق پرته رامنځته شي، نو اوسنی زیان د حریق بیمې تر نامه نه جبرانېږي، مګر دا چې، د چاودنې پېښه په جلا توګه په بیمه کې شامله شوې وي؛ په هغه صورت کې، چې د چاودنې پېښه د اورلګېدنې په پایله کې رامنځته شي، نو رامنځته شوی زیان د حریق بیمې له مخې جبرانېږي.

زلزله: د ځمکې لرزه، د ځمکې د فوقاني سطحې ارتعاش ته ویل کېږي، چې د اورغورځولو د قوې د تولید یا یې د ورته عملیې او د ځمکې په قشر کې د اصطکاک په پایله کې رامنځته کېږي. زلزله په دوه ډوله وي، لومړی اورغورځوونکی ډول او دویم بې ټیټانیک یا د ځمکې د یوې برخې کیناستل دي، چې د هغو جیولوجیکي ښویدنې په پایله کې، چې د ځمکې په قشر کې وي، رامنځته کېږي او د نړۍ په زیاترو سیمو کې لیدل کېږي. زلزله د طبیعي پېښو له جملې څخه ګڼل کېږي، چې د پام وړ مالي او ځاني زیانونه په بر کې لري. د ۱۹۸۲ کال د شمېرنو له مخې، زلزلي د نړۍ په بېلابېلو سیمو کې شوې دي، چې د یاد کال د زلزلو مالي او ځاني زیانونه په لاندې توګه وړاندې کېږي:

د هغې زلزلي له امله، چې د ۱۳۶۱ کال د ليندۍ مياشتې پر ۲۵ مه نېټه د افغانستان د هندوکوش غرونو په سلسله کې رامنځته شوه، ۵۰۰ تنو خپل ژوند له لاسه ورکړ.

هغه زلزله، چې د ۱۹۸۲ کال د دسمبر پر ۱۳ مه نېټه په شمالي يمن کې وشوه، لږترلږه ۳۰۰۰ تنه يې ووژل او ۴۰۰۰۰۰ تنه نور يې کوره شول.

د زلزلي هغه پېښه، چې د ۱۹۸۲ کال د مارچ پر ۲۶ او ۲۸ مه نېټه په بوليد کې وشوه، له امله يې ۲۰ تنه ووژل شول. همدارنگه توپان، چې د اقليم د انقلاباتو په پايله کې رامنځته کېږي، چې له سختو بادونو، دورو، تالنده او برېښنا او په ځېنو وختونو کې د رليو له اورښت سره مل وي، د نامطلوبو پېښو په توگه سترې غمېږې رامنځته کولی شي. مور دلته يوازې د ۱۹۸۲ کال په بهير کې د توپان په پايله کې د نړۍ په بېلابېلو برخو کې رامنځته شوي ځاني زيانونه په لاندې توگه وړاندې کوو:

سايکون د هند په گجرات ايالت کې، چې له امله يې ۵۰۰ تنه مړه او ۵۰۰ تنه نور يې کوره شول.

په جاپان کې د توپان شديد پېښه، چې له امله يې ۴۴ تنه مړه او د ۱۳۷۰۰ جاپاني ښو په شاوخوا يې زيانونه واورول.

په امريکا کې له رلي سره يوځای توپان، چې ۵،۲۹ ميليون ډالره زيانونه يې واورول.

په هند کې ياسکلون، چې ۲۹۹ تنه يې ووژل او ۲۰۰۰۰۰ تنه نور يې يې کوره کړه.

په کيوبا کې توپان، چې لږ تر لږه ۲۳ تنه يې ووژل او ۷۰۰۰ تنه نور يې يې کوره کړل.

سېلاو: سېلاو د سيندونو، نهرونو او يا نورو اوبو بهيدنې ته وايي، چې په ځپانده حالت کې له خپل عادي مسير څخه نورو خواوو ته جاري کېږي. سېلاو هم د بې سارو زيانونو او تلفاتو لامل گرځي، پر ۱۹۸۲ کال د امريکا په کاليفورنيا ايالت کې يې د ۲۳،۹ ميلونه ډالرو په شاوخوا کې مالي زيانونه واورول، او د چين په ايالتي سيمو کې يې ۵۰۵ تنه ووژل او يو ميليون نور کسان يې بې کوره کړل.

د څلورم څپرکي دمطالبو لنډيز:

سمندري بيمه د بيمې له تر ټولو پخوانيو ډولونو څخه گڼل کېږي؛ د بيمې دغه ډول تر ۱۸ مې پېړۍ وروسته پراختيا وموندله. د بېړۍ چلولو بيمه د نورو بيمو پر خلاف، نړيوال اړخ لري او د عمل ساحه يې ټول سمندرونه او سيندونه په بر کې نيسي. د سمندري بيمو تړون، په دوو بېلابېلو ډولونو باندې وېشل کېږي. هغه تړونونه، چې د بېړۍ بدنه او هغه تړونونه، چې محصولات يې بيمه کوي.

د سمندري بیمې زیانونه هم په دوه ډوله دي:

ټولیز زیانونه او خصوصي زیانونه (اوريج جنرال)

د عمر بیمه د اشخاصو تر ټولو پخوانۍ بیمه ده، او تر سمندري بیمې وروسته، رامنځته شوې ده. یاده بیمه، د اتلسمې پیړۍ په وروستیو کې په اروپایي هېوادونو کې په بې ساري توګه پراختیا وموندله او تر نورو هېوادونو په سویس کې یې پراختیا چټکه وه؛ د عمر بیمه په دوه ډوله ده:

د عمر بیمه د ژوند (حیات) په شرط.

د عمر بیمه د مړینې په شرط.

د ژوند په شرط د عمر په بیمه کې هغه مهال پانګه ورکول کېږي، چې بیمه شوی تر یوه ټاکلي وخت پورې ژوندی وي. د دې پر خلاف، د مړینې په شرط بیمه کې، پانګه د بیمه شوی تر مړینې پورې موکوله ده.

د حریق بیمه هم د پخوانیو بیمو په ډله کې شمېرل کېږي. د تاریخي شواهدو له مخې، په ۱۶ مه پیړۍ کې د جرمني په شمالي ښارونو لکه هامبورګ کې ځېنې ځانګړي دفترونه د اور او ښاروالیو په نامه رامنځته شول. دغې ادارې به د کورونو له خاوندانو څخه د کلنۍ ونډې تر نامه د یوه اندازه پیسو په ترلاسه کولو سره، د اورلګېدنې پېښو د رامنځته کېدو پرمهال رامنځته شوی زیان جبرانوله.

پر ۱۶۶۶ میلادي کال په لندن ښار کې د اورلګېدنې یوه لویه پېښه رامنځته شوه؛ یادې اورلګېدنې څلور ورځې دوام وموند. د اورلګېدنې دغه پېښه په واقعیت کې، د اورلګېدنې د بیمې د پراختیا لپاره یوه ستره انگیزه وه.

د حریق د بیمې په ډولونو کې کولی شو له لاندې څخه یادونه وکړو:

۱- د ګودامونو د حریق بیمې شرایط.

۲- د منتاژ په حال کې د ماشین الاتو بیمه.

۳- د ورځې په نرخ د جايدادونو بیمه.

۴- له توافقي ارزښت سره د مالونو بیمه.

۵- د بیکارۍ بیمه.

۶- د فرعي حوادثو بیمه.

په وروستیو لسيزو کې د فرعي او متفرقه حوادثو بیمه هم په حریق بیمه کې شامله شوې ده.

د څلورم څپرکي پوښتنې:

- ۱- د بيمې ترټولو پخوانې څانگه کومه يوه ده، نوم يې واخلي او په اړه يې خپل معلومات وليکئ؟
- ۲- د سمندري بيمې تړون په څو ډوله دي، په اړه يې معلومات ورکړئ؟
- ۳- د سمندري بيمې زيانونه په څو برخو وېشل کېږي؛ نومونه يې واخلي او هره يوه يې توضیح کړئ؟
- ۴- د اشخاصو تر ټولو مهمه او پخوانې بيمه په څه نامه يادېږي؟
- ۵- د عمر بيمه تعريف کړئ؟
- ۶- د عمر بيمه په څو ډوله ده، هره يوه يې شرح کړئ؟
- ۷- د حريق بيمې د مخينې په اړه خپل معلومات وليکئ؟
- ۸- د حريق بيمې تړون تشریح کړئ؟
- ۹- د حريق بيمې د ډولونو يوازې نومونه واخلي؟
- ۱۰- په توافقي ارزښت د مالونو بيمه تشریح کړئ؟
- ۱۱- د حريق د فرعي حوادثو د بيمې په اړه معلومات ورکړئ؟

د پېښو بیمه

ټولیزه موخه:

د پېښو له بیمې سره آشنایی او د پېښو د بیمې ارزونه.

د زده کړې موخې: د دغه څپرکي په پای کې به زده کوونکي پر دې وتوانېږي ترڅو:

- ۱- د غلا (سرقت) بیمه تعریف کړي.
- ۲- د سرقت د بیمې ډولونه وپېژني او له یو بل سره یې پرتله کړي.
- ۳- د شخصي حوادثو بیمه توضیح کړي.
- ۴- د اکسیډنټ (تصادم) مفهوم بیان کړي.
- ۵- د کارگرانو بیمه توضیح کړي.
- ۶- د مسوولیت د بیمې په اړه کافي معلومات ترلاسه کړي.

د سرقت بیمه: د مالونو د غلا کېدو پېښې ته سرقت وايي، خو د بیمې د تگلارې له مخې، هغه ته وايي، چې سارق یې د ترسره کولو پرمهال د قوې د تشدیدولو په وسیله، کور ته داخلېږي. او یا یې په گواښلو سره غلا په داسې بڼه ترسره کړی وي، چې نښې یې څرگندې وي. د بېلگې په توګه، د دروازې، کولپ، ښېښې او داسې نورو ماتول.

د پورتنیو نښو او علایمو له څرګندېدو پرته هم د غلا عمل ترسره کېږي. که چېرې د سرقت عمل د بیمه شوي کور د کوم غړي یا مستخدم په مرسته ترسره شوی وي، نو دغه شرایط د سرقت بیمې تر شرایطو لاندې نه راځي او بیمه یې نه اجرا کېږي.

د سرقت بیمې ډولونه:

د خصوصي ودانیو د مالونو د سرقت بیمه: د غه بیمه، د کور وسایل، شخصي مالونه، فرنیچر، د سرو او سپینو زرو ګاڼې او داسې نور ګران بیه توکي په بر کې نیسي. (د زیوراتو او ګران بیه شیانو بیه باید د ټولو بیمه شویو مالونو تر ۱۰۰ برخې زیاتې نه شي او همدارنګه د هر قلم زیور بیه، باید د ټولو مالونو د بیمې تر پنځه سلنه زیاته نه وي).

د سوداګریزو مالونو د سرقت بیمه: د بیمې تر دغې تگلارې لاندې، د دفترونو، مغازو، پلورنځیو، ګودامونو څېړونه او د مالونو نور ډولونه، لکه د سوداګرو مالونه، یا هغه مالونه، چې په امانتي توګه یا د کمېشنکاري لپاره اېښودل شوي وي، همدارنګه نغدي پیسې چې په سیف کې ساتل کېږي، بیمه کېږي.

د ټولو خطرونو بیمه: د بیمې دغه تگلاره، قیمتي مالونه لکه ګاڼې، تزییني مالونه، انځوریز او هنري اثار په بر کې نیسي. د بیمې دغه ډول، د مالونو د غلاوې د پېښې ترڅنګ، د اورلګېدنې (حریق) ناڅاپي ماتېدو پېښې هم احتوا کوي.

د لېږدولو پرمهال د نغدو پیسو د سرقت بیمه: د پولي حوالو په ګډون پیسې له یوه ځایه بل ځای ته، په معمول ډول، له دفتره بانک ته یا د پوستې دفتر ته، او بېرته ادارې ته د لېږدولو پرمهال بیمه کېږي، چې دغه د بیمې تگلاره، د قطاع طریقې په ګډون، د پیسو د غلاوو پېښې په بر کې نیسي.

د شخصي (بدني) پېښو بیمه: د بیمې دغه ډول، د هغو بیمو په ډله کې شمېرل کېږي، چې د سوداګریزو مالونو او اورلګېدنې (حریق) پرته وروسته رامنځته شوي او د بیمې یو نوی ډول ګڼل کېږي. د شخصي پېښو بیمه پر ۱۹۱۴ کال د ګاډو د زیاتېدو له امله دود شوه. په صنایعو او فابریکو کې د ماشین الاتو او تخنیکي وسایلو کارول، مرګوني تپې کېدنې او جسمي زیانونه په بر

کې درلودل، نو په دې توګه، د شخصي پېښو (حادثاتو) بیمې ورځ تر بلې پراختیا وموندله. لکه څرنګه، چې اوسمهال، هغه کارګران، چې د اټومي څېړنیزو او د هستوي ریسرچ په مرکزونو کې په کار ګومارل شوي، یا هغه کسان، چې له راديو اکتيفي موادو سره په تماس کې دي، له زیاتو خطرونو سره مخ دي.

د انسان ژوند د ورځني ژوندانه په بهیر کې، د بېلابېلو پېښو لکه ترافيکي پېښو، د الوتکو غورځېدلو، لوېدلو، معيوبیتونو او داسې نورو له امله، له راز راز ګواښونو سره مخ دي، چې بیمه د یادو پېښو پر وړاندې د انسان شخصي حوادث، چې رامنځته کېدل یې په ناڅاپي او نامترقبه بڼه وي، بیمه کوي.

د اکسیډنټ (ټکر) تعريف: هره پېښه، چې په ناڅاپي توګه رامنځته او شخص تر دې مخکې یې نه وي احساس کړی، تصادم (اکسیډنټ) ورته ویل کېږي. د یادونې وړ ده، چې دغه بیمه، د ګراماتو د جبران بیمه نه ده، بلکې تر هغې لاندې د بیمه کېدونکي شخصي مالي حقوق او امتیازات د اعادې وړ دي. شخصي مالي امتیازات د تړون د ترسره کېدو په پیل تر لاندې څلورو اجزاوو ټاکل کېږي:

الف- مړینه.

ب- دایمي کلي فلج.

ج- لنډمهاله کلي فلج.

د- د درملنې لګښتونه.

د هغو پیسو اندازه، چې د بیمې شرکت یې د مړینې یا ټپې کېدو د پېښې د رامنځته کېدو په صورت کې، بیمه کېدونکي ته ورکوي، په پیل کې د بیمې انفاذ تثبیتېږي. د بیمې وړ کسان، د هغې دندې د څرنګوالي له پلوه چې ترسره کوي یې، ارزول کېږي او په هره کچه یې، چې دنده له لږو ګواښونو سره مخ وي، په هماغه اندازه یې د بیمې د بیې سلنه ټیټه وي او که چېرې یې په دندو کې د ګواښ او ټپې کېدو شونتیا ډېره موجوده وي، نو د حق البیمې د بیې اندازه هم زیاته ټاکل کېږي. د بېلګې په توګه: د هغه کس دنده، چې په یوه کان کې کار کوي، د هغه چا پرتله، چې په مصون دفتر کې دنده ترسره کوي، په مراتبو ګواښمنه او له خطرې ډکه ده.

د شخصي یا انفرادي حوادثو بیمې، په بېلابېلو ډولونو باندې وېشل کېږي، تر ټولو مهمې یې په لاندې توګه دي:

د ټول وخت د پېښو بیمه: هغه پېښې په بر کې نیسي، چې د ژوند په ټولو وختونو یعنې هم په ازادو او هم په کاري وختونو کې، رامنځته کېږي، نو ځکه یوه بشپړه بیمه ګڼل کېږي.

د کار په پایله کې د رامنځته شویو پېښو بیمه:

یوازې هغه پېښې په بر کې نیسي، چې بیمه شوی کس د شغلي کار د ترسره کولو پرمهال ورسره مخامخېږي. د بیمې دغه ډول پر لاسي او نورو ازادو کارونو بوختو کسانو لپاره ډېر گټور وي، چې د ټولنیزې بیمې له گټو څخه یې برخې دي، او یا د زیات تضمین غوښتونکي دي.

د خصوصي وختونو د پېښو بیمه: په دغه بیمه کې، پېښه هغه مهال جبرانېږي، چې د بیمه شوي خصوصي ژوند په وختونو کې رامنځته شي، نه پر ورځنیو چارو او مسلک باندې د بوختیا پرمهال.

د ځانگړو گواښونو (خطرونو) بیمې: په دغو بیمو کې، یوازې یو ټاکلی خطر بیمه کېږي.

د متفرقه پېښو بیمه:

د کارگرانو بیمه: د بیمې هغه ډول دی، چې د اړوندو کارگرانو او کارکوونکو پر وړاندې، د دولتي او خصوصي موسسو د مالکینو او متصدیانو مکلفیت جوتوي. یعنې که چېرې کارگران یا کارکوونکي د یوې پېښې په پایله کې معیوب، ټپي یا مړ شي، نو متصدیان پر دې مکلف دي، چې د تاوان هغه پیسې، چې د بیمې موسسه یې پر غاړه اخلي، کارگر یا یې کورنۍ ته ورکړي.

په هغو هېوادونو کې، چې صنعتي کمپلیکسونه پکې زیات دي، په تولیدي او ثقیله صنایعو کې له ماشین الاتو څخه کار اخیستل کېږي، د کار او کارگر د قانون له مخې، مالکین او صنعتي موسسې له قانون سره سم پر دې مکلف شوي، که چېرې کارگران یا کارکوونکي د کار د ترسره کولو پرمهال له همداسې پېښو سره مخامخېږي، نو د تاوان پیسې یې باید ورکړل شي، ترڅو له اقتصادي پلوه یې ژوند تامین شي.

د دغه مکلفیت د پوره کېدو په موخه، په ټولو هېوادونو کې د کارخانو او صنعتي مرکزونو کارگران بیمه شوي، ان د کارگرانو بیمه اجباري بڼه لري. د افغان بیمې موسسه هم چمتو ده، د قانوني مکلفیتونو له مخې، په هېواد کې ټولې مېشتې خصوصي موسسې بیمه کړي. باید ووايو، چې د بیمې حق، د کارگرانو په معاش او دهغوی د کار د څرنګوالي له مخې، چې دوی یې سرته رسوي، محاسبه کېږي. هغه کارگران، چې پر ستونزمنو او له خطرو ډکو چارو، لکه په کانونو یا د ودانیو په جوړولو بوخت دي، د هغو کسانو په پرتله له زیات خطر سره مخ دي، چې دنده یې د خونې په دننه کې وي او د حق البیمې بیه یې هم لوړه ده.

د عامه مسوولیت بیمه: د دغې تګلارې له مخې، د بیمې موسسې د مالکینو، کارخانو، موسسو، ودانیو او د دولتي او خصوصي موسسو د متصدیانو قانوني مسوولیت، چې پخپله د بیمه شویو،

اشخاصو، مستخدمينو يا نورو اړوندو کسانو د بې غورۍ او نه پاملرنې له امله يا د ودانيو په دننه يا د کار په ساحه کې د کومې نيمگړتياوې او يا د اړوندو وسايلو او سامانونو په پايله کې، بيمه شوي ته جسمي زيان ورسېږي يا د درېيم شخص مالونو ته زيان واورې، د بيمې موسسه يې زيان جبرانوي. دغه بيمه د لاندینيو محلو او مراجعو لپاره ورکول کېږي:

د ودانيو، کارخانو، پلورنځيو، د ساختماني چارو دستگاوو، هوټلونو، رستورانټونو، روغتونونو، روزنځايونو، سينماگانو او داسې نورو مالکينو ته.

د امانت داری بيمه: تر دغې بيمې لاندې د زيان هغه بيمه، چې د موسسو، دستگاوو، بانکونو متصديان يا د کارخانو مالکين او نورو لپاره په داسې مواردو تضمينېږي، چې مستخدمين، کارکوونکي يا اړوند کسان يې، د دندو د ترسره کولو پر مهال، د پيسو په راکړه ورکړه او پر مالونو د څارنې په برخه کې، د رېښتینولۍ د نه رعايت له امله، د درغلۍ، ریا، اختلاس او يا غلا مرتکب شي.

د پنځم څپرکي دمطالبو لنډيز:

د مالونو د غلا پېښې ته سرقت وايي، که چېرې د سرقت عمل د بيمه شوی کور د کوم غړي يا مستخدم په مرسته ترسره شوی وي، نو دغه شرايط د سرقت بيمې تر شرايطو نه راځي او بيمه يې نه اجرا کېږي.

د غه بيمه، د کور وسايل، شخصي مالونه، فرنيچر، د سرو او سپينو زرو گانې او داسې نور گران بيه توکي په بر کې نيسي. د پولي حوالو په گډون پيسې له يوه ځايه بل ځای ته، د لېږدولو پرمهال بيمه کېږي.

د شخصي (بدني) پېښو بيمه، د هغو بيمو په ډله کې شمېرل کېږي، چې د سوداگريزو مالونو او اورلگېدنې (حريق) په پرتله وروسته رامنځ ته شوي او د بيمې يو نوی ډول گڼل کېږي. د شخصي پېښو بيمه پر ۱۹۱۴ کال، د گاډو د زياتېدو له امله دود شوه. د شخصي حوادثو بيمه، د يادو پېښو په پايله کې رامنځته شوي خطرونه، چې پېښېدل يې په ناڅاپي بڼه وي، بيمه کوي. د شخصي يا انفرادي حوادثو بيمې بېلابېل ډولونه لري، چې ترټولو مهم يې د ټول وخت د حوادثو بيمه، د کار په پايله کې د رامنځته شويو حوادثو بيمه، د خصوصي وختونو د حوادثو بيمه، د ځانگړو خطرونو بيمې، د متفرقه بيمو په ډله کې د کارگرانو بيمه، چې د اړوندو کارگرانو او کارکوونکو پر وړاندې، د دولتي او خصوصي موسسو د مالکينو او متصديانو مکلفيت جوتوي. يعنې که چېرې کارگران يا کارکوونکي د يوې پېښې په پايله کې معيوب، ټپي يا مړه شي، نو متصديان پر دې مکلف دي، چې د غرامت هغه پيسې، چې د بيمې موسسه يې پر غاړه اخلي، کارگر يا کورنۍ ته يې ورکړي.

د پنځم څپرکي پوښتنې:

- ۱- د سرقت بیمه تعریف کړئ؟
- ۲- د سرقت بیمې د ډولونو یوازې نومونه واخلي؟
- ۳- د خصوصي مالونو د سرقت بیمه تعریف کړئ؟
- ۴- د سوداگریزو مالونو د سرقت بیمه توضیح کړئ؟
- ۵- د ټولو خطرونو بیمه څه ډول بیمه ده، خپل معلومات وړاندې کړئ؟
- ۶- د لېږدونې پرمهال د نغدو پیسو د سرقت د بیمې په اړه معلومات ورکړئ؟
- ۷- اکسیډنټ (ټکر) تعریف کړئ؟
- ۸- د شخصي یا انفرادي حوادثو بیمه پر کومو څانگو وېشل کېږي، یوازې یې نومونه واخلي؟
- ۹- د عامه مسوولیت د بیمې په اړه خپل ټول معلومات ولیکنئ؟
- ۱۰- د امانت بیمه تعریف کړئ؟

د معاصرو بيمو نور مهم ډولونه

ټوليزه موخه:

پر پخوانيو بيمو سربېره د نننيو مهمو بيمو کتنه.

د زده کړې موخې: د دغه څپرکي په پای کې به زده کوونکي پر دې وتوانېږي، چې:

- ۱- د ناروغۍ او تقاعد د بيمې په تړاو معلومات ولري.
- ۲- د احشامو د مړينې، په وچه کې د ترانسپورت او اعتبار بيمې توضیح کړي.
- ۳- د باران، رلۍ او د کرنيزو چارو د بيمو په اړه معلومات وړاندې کړي.
- ۴- په محکمو کې د دفاع، د اوبو په پایله کې د رامنځته شويو ضايعاتو، اعتصاب او پاڅون له بيمو سره اشنا شي.
- ۵- د گاډو بيمه توضیح کړي.
- ۶- هوايي بيمه په ښه توگه وپېژني.

د احشامو د مړينې بيمه: د دغې بيمې په وسيله څاروي لکه اس، غويي، پسه، وزه او خوک بيمه کېږي. د يادونې وړ ده، چې د بيمې دغه ډول، په ټولو هېوادونو کې دود دی.

د ناروغۍ بيمه: په دغه بيمه کې تضمين په دوه ډوله ترسره کېږي. د ثابتو ورځنيو تاوانونو ورکړه او د درملنې او درملو د لگښتونو تضمين. په لومړي ډول کې، بيمه کوونکی ژمنه کوي، چې د هرې ورځې ناروغۍ په بدل کې تر ټاکلي مودې پورې د پيسو يوه ټاکلې اندازه بيمه کېدونکي ته ورکوي. تاوان په هغه صورت کې د ورکړې وړ دی، چې ناروغ بيمه کېدونکی د خپلې ناروغۍ په شپو ورځو کې د کارکولو توان په بشپړه توګه له لاسه ورکړی وي. که چېرې د ناروغ ناروغتيا اوږده يا مزمنه شي، نو د کار لوېدنې يا مسووليت له بيمې څخه کار اخيستل کېږي. په دغه بيمه کې، هغه لگښتونه تضمين او ورکول کېږي، چې د درملنې او درملو لپاره په مصرف رسېږي. لکه: د ډاکټر د کتنې، درملو، فيس، د غاښونو د ډاکټر، جراحي او داسې نور لگښتونه. شرکتونه په معمول ډول، دغه بيمه په ډله ييزه توګه مني او دغه تضمين تر ډېره کچه په ټولنيزو بيمو کې کارول کېږي.

د تقاعد بيمه: لکه څرنګه چې ښکاره ده هرڅومره، چې انسان د زړښت خواته نږدې کېږي، په هماغه اندازه يې بدني ځواک کمېږي، په دې توګه داسې يو وخت رارسېږي، چې نور نه شي کولی، خپلې دندې ته دوام او د ژوند لگښتونه برابر کړي، د دغې بيمې په وسيله، کولی شو، دغه خطر په مناسبه توګه تضمين کړو. د دې په خاطر چې د زړښت لپاره يوه ټاکلي او ځانګړې ضابطه او معيار موجود وي، نو په ټولنيزو او دولتي بيمو کې د زړښت لپاره ټاکلی عمر ټاکل شوی دی، چې له مخې يې له کاره لويديلي بيمه کېدونکي پېژندل کېږي. په افغانستان کې معمول ۶۵ کلنۍ، د دولتي کارکوونکو لپاره د تقاعد عمر ټاکل شوی دی.

په وچه کې د باروړلو بيمه: دغه بيمه هغه زيانونه جبرانوي، چې بيمه شوي څيز ته په وچه يا له يوې سيمې بلې سيمې ته د لېږدونې پرمهال وراوړي. هغه خطرونه، چې په دغه بيمه کې تضمينېږي عبارت دي، له: د ترانسپورتي وسيلې ماتېدل، زنگ وهل، لوندوالی، نه سپارلو او غلا له اړخه رامنځته شوي زيانونه.

د اعتبار بيمه: هغه زيانونه تضمينوي، چې ممکن د مطالباتو د نه سپارلو له امله، سوداګرو او صنعت کارانو ته ورسېږي. البته بيمه کوونکی د بيمې تړون تر لاسليکولو وړاندې د بيمه کېدونکي د اخلاقو، فعاليت او تېر اعتبار په اړه له بېلابېلو منابعو څخه دقيق معلومات ترلاسه کوي او ورپسې يې پر بيمه کولو اقدام کوي.

هوايي بيمه: هغه پېښې بيمه کوي، چې ممکن د الوتکو په وسيله رامنځته شي. دغه خطرونه، د سپرليو (مسافرو او خدمه وو دواړو) د حوادثو، د مساپرو او درېيم شخص پر وړاندې د پيلوټانو

د حقوقي مسووليت بيمه، د سقوط، اور اخیستلو او چاودلو په پایله کې، الوتکي ته اوسني زیانونه په بر کې نیسي.

د باران بيمه: دغه بيمه، په ازاد چاپیریال کې، سیلانیانو او د نندارتونونو خاوندانو ته د باران د اورښت په پایله کې رامنځته شوي زیانونه په بر کې نیسي.

د رلیو بيمه: دغه بيمه په بشپړه توګه د متخصصو شرکتونو له خوا ترسره کېږي. په هغو هېوادونو کې، چې د رلیو د اورښت کچه زیاته ده، نو دولتونه بزګران دې ته هڅوي، چې خپل محصولات بيمه کړي. د دغې بيمې د بیې په ټاکلو کې دريو لاملونو ته پاملرنه کېږي: د محصول ډول، د محصولاتو سیمه او بيمه شوې پیسې چې د راتلونکي کال د محصول په اټکل سره ټاکل کېږي.

په محکمو کې د دفاع بيمه: دغه بيمه په ټاکلې کچه د دعوا لګښتونه، حق الوکاله او د کارپوه مصارف، په هغه صورت کې، چې د بيمه کېدونکي ورته اړتیا پېښه شي، جبرانوي. په ځېنو هېوادونو کې د مخصوصو بيمو شرکتونه، دغه چارې سرته رسوي.

د اوبو په پایله کې د رامنځته شويو ضایعاتو بيمه: له دغو ضایعاتو څخه موخه، هغه مادي ضایعات دي، چې د کور یا پليو لارو له نلونو څخه د اوبو د څڅېدو په پایله کې رامنځته کېږي.

د اعتصاب او بلوا بيمه: باید ووايو، د هغو شرکتونو شمېر ډېر لږ دی، چې دغه خطرونه تضمینوي. دغه بيمه، یوه مخصوصه بيمه ده، چې د هغو مادي ضایعاتو او ترمیماتو لپاره کار ترې اخیستل کېږي، چې د اعتصاب کوونکو او یاغیانو د کړنې په پایله کې رامنځته کېږي.

د کرنیزو چارو د بيمې ډولونه:

الف- د درمند ماتولو بيمې، هغه زیانونه جبرانوي، چې د کرنیزو گاډو له اړخه، کارګرانو یا درېم شخص ته اوږي.

ب- کرنیزه بيمه، هغه زیانونه جبرانوي، چې کروندوګر او یا هغو کسانو ته اوږي، چې له کروندوګر سره مرسته کوي.

ج- ځنګلي بيمه، چې د ځنګل د کارګرانو وظیفوي خطرونه بيمه کوي.

د موټر بيمه:

تر هغه وروسته چې موټر بازارته وړاندې شو، په هماغه سر کې، چې لا خطرونه او ګواښونه

یې روښانه نه وو، بیمه شو. د موټرو د بیمې لومړنی تړون پر ۱۹۰۲ کال، د بوستون شرکت له خوا صادر شو. په دې توګه، هغه زیانونه، چې د تصادف له امله، بیمه شوي موټر ته اوبستل د موټر د بیمې له خوا به جبرانېدل.

کله چې له موټر څخه یادونه کېږي، ټول ځمکنی ګاډي لکه شخصي موټر، د سورلی موټر، لاری، موټرسایکل، ټراکتور او داسې نور په بر کې نیسي. په معمول ډول، هغه تضمین، چې په یاده بیمه کې د بیمه کوونکي له خوا وړاندې کېږي، د موټر د چلولو، سوځېدلو او غلاوو تصادف او د درېیم شخص زیانونه په بر کې نیسي. دغه بیمه د موټر لرونکو لپاره ډېره اړینه او مهمه ګڼل کېږي. له هغه ځایه، چې ټولنیز اړخ لري، نو په زیاترو هېوادونو کې یې اجباري بڼه غوره کړې ده. د موټرو د بیمې تر ټولو بشپړ او لومړنی ډول، د (ټول خطر) بیمه ده، چې ټول پورتنی تضمینونه په بر کې نیسي. باید ووايو، چې د سپرلی او د کارخانو د موټرو بیمه هم شته، چې د تړون له مخې ځانګړي خطرونه بیمه کوي. د موټرو په بیمه کې، د بیمې حق د ارزښت او همدارنګه د ځواک پر بنسټ ټاکل کېږي.

د شپږم څپرکي دمطالبو لنډيز

د احشامو د مړینې بیمه، څاروي بیمه کوي. د بیمې دغه ډول، په ټولو هېوادونو کې دود نه دی. د ناروغۍ په بیمه کې تضمین په دوه ډوله ترسره کېږي. د ثابتو ورځنیو تاوانونو ورکړه او د درملنې او درملو د لګښتونو تضمین.

د تقاعد بیمه: دغه بیمه د دندې د ترسره کېدو توان له لاسه ورکولو او د ژوند لګښتونه تضمینوي. په وچه کې د بارولو بیمه، هغه زیانونه جبرانوي، چې بیمه شوي څیز ته په وچه یا له یوې سیمې بلې سیمې ته د لېږدونې پرمهال وراوړي. د اعتبار بیمه، هغه زیانونه تضمینوي، چې ممکن د مطالباتو د نه سپارلو له امله، سوداګرو او صنعت کارانو ته ورسېږي. د هوايي پېښو بیمه، هغه پېښې بیمه کوي، چې ممکن د الوتکو په وسیله رامنځته شي.

د باران بیمه د اورښت په پایله کې رامنځته شوي زیانونه جبرانوي. د زلیو بیمه، د بزګرانو د تشویق لپاره ترسره کېږي. په محکمو کې د دفاع بیمه، په ټاکلې کچه د دعوا لګښتونه، حق الوکاله او د کارپوه مصارف، په هغه صورت کې، چې د بیمه کېدونکي ورته اړتیا پېښه شي، جبرانوي.

د اوبو په پایله کې د رامنځته شویو ضایعاتو بیمه، له دغو ضایعاتو څخه موخه، هغه مادي ضایعات دي، چې د اوبو په پایله کې رامنځته کېږي. په داسې حال کې، چې د اعتصاب او بلوا

بیمه، یوه ځانگړې بیمه ده، چې د شرکتونو شمېر یې ډېر لږ دی. د کرنیزو چارو بیمه، هغه ده، چې کروندگر ته اوسني زیانونه بیمه کوي. د گاډي بیمه، کله چې له گاډي څخه یادونه کېږي، ټول ځمکني گاډي لکه شخصي موټر، د سپرلی- موټر، لاری، موټرسایکل، ټراکتور او داسې نور په بر کې نیسي. په معمول ډول، هغه تضمین، چې په یاده بیمه کې د بیمه کوونکي له خوا وړاندې کېږي، د موټر د چلولو، سوځېدلو او غلاوو پیښیدو او د درېیم شخص زیانونه په بر کې نیسي.

د شپږم څپرکي پوښتنې:

- ۱- د احشامو د مړینې بیمه توضیح کړئ؟
- ۲- د ناروغۍ د بیمې په اړه خپل معلومات بیان کړئ؟
- ۳- د تقاعد بیمه بیان کړئ؟
- ۴- د اعتبار او وچې بارورنې بیمه تعریف کړئ؟
- ۵- د رلیو او باران بیمه څه توپيرونه لري، واضح یې کړئ؟
- ۶- د کرنیزو چارو د بیمې په اړه خپل معلومات ولیکئ؟
- ۷- د گاډو او هوایي بیمې ترمنځ توپيرونه څرگند کړئ؟
- ۸- د اعتصاب او بلوا بیمه بیان کړئ؟
- ۹- په محکمو کې د دفاع بیمې په اړه خپل معلومات وړاندې کړئ؟

د افغان ملي بیمې په وسیله دود شوې بیمې

ټولیزه موخه:

د افغان ملي بیمې د فعالیت څرنګوالی

د زده کړې موخې: زده کوونکي به د دغه څپرکي په پای کې:

- ۱- د افغان ملي بیمې د سوداګریزو مالونو (مال التجارت) آمریت د فعالیتونو له څرنګوالي سره اشنا شي.
- ۲- د افغان ملي بیمې په وسیله د حریق بیمې د څرنګوالي په اړه کافي معلومات ترلاسه کړي.
- ۳- د افغان ملي بیمې په وسیله د ګاډي د بیمه کېدو د څرنګوالي په اړه معلومات ترلاسه کړي.
- ۴- د افغان ملي بیمې د زیانونو د جبران له څانګې سره اشنا شي.
- ۵- د هېواد د بیمې د عملي فعالیتونو په اړه به یو کلي تصویر حاصل کړي.

د افغان ملي بیمې شرکت:

له هغه ځایه، چې افغان ملي بیمه د هېواد په کچه د بیمې یوازینی فعاله اداره ده او له بلې خوا د دغې موسسې د فعالیتونو له څرنګوالي سره اشنایي د بیمې د موضوعاتو په پوهیدنه کې زیاته مرسته کوي، نو دا به بې ګټې نه وي، چې د یادې موسسې د روان فعالیت پروګرام، لکه

څرنگه يې چې په خپرونه کې (د افغان ملي بیمې شرکت) ترنامه لاندې خپاره شوي، کټ مټ دلته رانقل او په دې توګه، د هېواد د ملي بیمې د فعالیتونو په تړاو خپله انګېرنه بشپړه کړو. په یاده رساله کې، تر سریزې وروسته، د بیمې په اړه یو شمېر معلومات وړاندې شوي، چې موږ دلته د ((د افغان ملي بیمې له خوا اوسنۍ مروجې بیمې)) تر سرلیک لاندې یې تر څېړنې لاندې نیسو:

د سوداګرۍ مال (مال التجارت) بیمه: د سوداګرۍ مال (مال التجارت) آمریت د افغان ملي بیمې په کچه، د هېواد مالي بیمې د پیاوړتیا او د ملي سوداګرو او خصوصي متشبثینو د وارداتي او صادراتي مالونو د ساتنې په موخه، خپل فعالیتونه له سره پیل کړي، چې د خپلو مشتریانو سوداګریز مالونه د درې ګونو کلاسونو تر شرایطو لاندې په لاندې توګه بیمه کوي:

د A کلاس، ټول خطرونه (All Risks):

- ۱- دغه بیمه لیک د ترانزیت په درشل کې، هر راز خطر په بر کې نیسي.
- ۲- د اوریج جنرال فقره: دغه بیمه لیک، د ایورج جنرال لګښت، د بېرۍ او د بېرۍ د بار د ژغورلو لپاره لګښتونه په بر کې نیسي.
- ۳- د تصادم پرمهال د دواړو لوریو فقره.

B کلاس - بیمه شوي مال ته هغه اوسني زیانونه په بر کې نیسي، چې د لاندېنيو لاملونو زېږنده وي:

- ۱- حریق او یا چاودنه.
- ۲- کله چې بېرۍ په ختو کې بنده شي، یا ډوبه او یا هم نسکوره شي.
- ۳- کله چې ځمکني نقلیه وسیلې چپه شي.
- ۴- د بېرۍ یا د ترانسپورت د نورو وسیلو تصادم او ټکر.
- ۵- په بېرۍ بندر کې د بیمه شویو مالونو تخلیه.
- ۶- زلزله، اورغورځوونکی، تالنده او برېښنا.
- ۷- هغه مالونه، چې ایورج جنرال ته وقف شوي وي.
- ۸- سیند ته د توکو غورځول چې اوبه یې له ځانه سره یوسي.

- ۹- بېړۍ، د ترانسپورت بېلې وسيلې او کانتینر يا زېرمه ځای ته د سمندر يا سیند د اوبو ننوتل.
- ۱۰- د مالونو د بارولو يا تشولو پرمهال له بېړۍ څخه د بشپړې بستې (کاپټ) ورکېدل.

د کلاس د بيمه شوي مال د هغو خطرونو او زیانونو فقره، چې دلاندو مالونو زېږنده وي:

- ۱- حريق او يا چاودنه.
- ۲- کله چې بېړۍ په ختو کې بنده شي، يا ډوبه او يا هم نسکوره شي.
- ۳- کله چې ځمکنۍ نقلیه وسيلې چپه شي.
- ۴- د بېړۍ يا د ترانسپورت د نورو وسيلو تصادم او ټکر.
- ۵- په بېړني بندر کې د بيمه شويو مالونو تخليه.
- ۶- هغه مالونه، چې ايورج جنرل لپاره وقف شوي وي.
- ۷- د بېړۍ د وزن د کمولو په موخه په سیند کې د توکو غورځول.

ټوليز استثنائات: دغه کلاسونه په هېڅ صورت، لاندیني زیانونه په بر کې نه نيسي.

- ۱- د بيمه شوي د ناوړه قصد په پایله کې رامنځته شوي زیانونه او لگښتونه.
- ۲- د عادي سوريوالي او د وزن د عادي راټيټولو په پایله کې رامنځته شوي ضايعات.
- ۳- هغه زیانونه او لگښتونه، چې تر بيمې لاندې مالونه د ناسمې بسته بندۍ او برابرولو په پایله کې رامنځته کېږي.
- ۴- هغه زیانونه او لگښتونه، چې تر بيمې لاندې مال د ذاتي فشار په پایله کې رامنځته کېږي.
- ۵- هغه زیانونه او لگښتونه، چې د ځنډ په پایله کې رامنځته کېږي.
- ۶- هغه زیان او لگښتونه، چې د بېړۍ د خاوند د مالي کمزورتيا په پایله کې رامنځته کېږي.
- ۷- هغه زیان او لگښتونه، چې د جگړه ييزو وسلو د کارولو په پایله کې رامنځته شوي وي، چې پکې اټومي يا هستوي انشقاق او يا نور ورته تعامل صورت ومومي، او يا دا چې د راديو اکتيفي موادو د خپرېدا لامل شي.
- ۸- هغه لگښتونه، چې د بېړۍ او د لېږدونې د هغې وسيلې د نامناسبوالي په پایله کې رامنځته

کېږي، چې په مرسته یې بیمه شوي مالونه په مصئونو توګه کانتینر ته لېږدول کېږي.

په هیڅ صورت دغه بیمه لیک هغه زیان او لګښتونه په بر کې نه نیسي، چې د لاندې موضوعاتو په پایله کې رامنځته شوي وي:

۱- کورنۍ جګړه، انقلاب، پاڅون، بلوا او داخلي لانجه.

۲- ضبط، تسخیر، توقیف، او هغه پایلې، چې د ماینونو، بمونو او نورو جګړه ییزو وسلو د ډولونو د کارولو له امله رامنځته شوي وي.

دغه بیمه لیک یې په هیڅ صورت هغه زیانونه او لګښتونه نه ورپوره کوي، چې د لاندینيو لاملونو زېږنده وي:

۱- د هغو کارګرانو د اعتصاب مستقیم عمل، چې د کارخانې دروازې یې پر مخ تړل شوي وي.

۲- د هر ترهګر او یا هر هغه چا کړنې، چې د سیاسي انگیزې له مخې ترسره شوې وي.

د دې لپاره، چې د بیمې موسسې وکولی شي، د مال التجار د زیانونو د جبران له مخې او پر خپل وخت د بیمه شویو مالونو غرامت ورکړي، نو تر ټولو دمخه باید د زیان تثبیت شوي سندونه، د افغان ملي بیمې شرکت وسپارل شي. که چېرې د زیان سندونه او اثبات د افغان ملي بیمې شرکت له شرایطو سره سمون وخورې، نو یاد شرکت خپل مکلفیت بولي، چې ډېر ژر رامنځته شوی زیان جبران کړي. د زیان سندونه او اثبات باید د بېرۍ د بار لیک (Bill of Landing) په شان وړاندې شي. په دغه صورت کې، مشتري مکلف دی، چې د نسخې اصل یا د سرټیفیکټ لنډ شارټ (Short land certificate) یا د تحویلی هغه سند، چې د بېرۍ چلولو د شرکتونو له خوا صادرېږي، له ځانه سره ولري او د بیمې د زیان د جبران دفتر ته یې وړاندې کړي. که چېرې د جنس بشپړې بستې د ترانسپورت د نورو موسسو له خوا د مال خاوند یایې استازي ته نیمګړي وسپارل شي، باید د دغه نیمګړي تحویلی سند، چې په معموله توګه، د لېږدونکي له خوا په دې اړه صادرېږي، موسسې ته وسپارل شي، که دغه نیمګړي تحویلی یا مفقودۍ په بندر کې رامنځته شوې وي، اړینه ده، چې د رسېدلي، خو د ورک شوی سند missing landing but، چې د بندري چارواکو له خوا صادرېږي، د بیمې موسسې ته وړاندې شي.

که چېرې زیان د ماتېدو، ورکېدو، څیرېدو، غوړېدو او داسې نورو له ډلې څخه وي، په دې صورت کې، یاد مالونه، باید د هغه سروېس په وسیله سروې شي، چې په اړونده تګلاره کې ټاکل شوی دی او د رپوټ سروې د زیان جبران دفتر ته وسپارل شي. په ټولو حالاتو کې مشتري باید دا له پامه و نه غورځوي، چې د زیان د جبران په موخه، د تګلارې بیمه لیک اصل وړاندې کول اړین ګڼل کېږي؛ ځکه چې بیمه لیک، د مالونو د بیمې د اثبات سند او د کورج Coverage د شرایطو د

توضیح بیمه وي. چالاني سندونه، لکه بارلیک، انوایس او لست بندي هم اړین گڼل کېږي، چې د مال د خاوند له خوا چمتو او د زیان جبران دفتر ته وسپارل شي. په هغو مواردو کې، چې زیان د ځمکنی ترانزیت په بهیر کې رامنځته شي، نو د زیان د جبران لپاره د ریل گاډي یا لاري د بارلیک وړاندې کول، هم د مهمو سندونو له جملې څخه گڼل کېږي. د پورتنیو ټکیو ترڅنګ، د پیروونکو پام لاندې ټکیو ته هم راگرځوو:

الف- که مالونه په ټاکلې موده کې، هغې وروستۍ مرجع ته، چې په بیمه کې ترې یادونه شوې ده، و نه رسېږي، نو ژر تر ژر دې د تمديد په موخه د بیمې موسسې ته مراجعه وشي.

ب- په هغه صورت کې، چې زیانونه په سمندري بندر کې واقع شوې وي، نو باید د بندري او بېړۍ چلونې شرکتونو له مقررو سره سم، د مسوولینو پر وړاندې د مال د خاوند له لوري خبرتیا صادره شي.

ج- په هغه حالت کې، چې مال له ماتو صندوقونو او یا اشتباهي کارتونو سره گمرک ته وردننه شوی وي، له گمرکه تر خروجه مخکې، باید افغان ملي بیمې ته خبر ورکړل شي، ترڅو د بیمې له خوا سروې شي.

د حریق او حادثاتو څانګه:

د اورلګېدنې او حادثاتو بیمه له ترټولو پخوانیو بیمو څخه گڼل کېږي. د دغې بیمه ارزښت له هغه ځایه جوتیږي، چې په پرمختللو هېوادونو کې سړی هېڅ داسې مالي مورد نه شي موندلی، چې د حریق له اړخه نه وي بیمه شوې. د حریق په بیمه کې مالونه او شتمنۍ د اورلګېدنې د ګواښ (خطر) او همدارنګه د نورو جانبي خطرونو پر وړاندې بیمه کېږي.

د حریق بیمه د بېلابېلو بیمه لیکونو په چوکاټ کې وړاندې کېږي، ستاسې د لازياتو معلوماتو په پار، دلته د حریق بیمې تر پوښښ لاندې خطرونو د بیان ترڅنګ، د دغې بیمې د پوښښ ډولونه معرفي کېږي. د دغې برخې کړنه په ټولیزه توګه، د تالندې، زلزلې، سېلاو، سرقت، د شخصي حوادثو بیمه، د کارگرانو بیمه، د موټرو بیمه، د شخصي او عامه مسوولیت بیمه او داسې نور په بر کې نیسي، چې په لاندې شکلونو او بڼو مروج دی:

د حریق بیمه:

تر دغه سرلیک لاندې د حریق او تندر په پایله کې ټول رامنځته شوي خطرونه، همدارنګه هغه زیانونه جبرانېږي، چې د اور وژلو په پایله کې بیمه شویو مالونو او جايدادونو ته اوړي. د

حریق بیمه لاندې ډولونه لري:

د کور، ودانیو، دولتي موسسو، گودامونو، مغازو، دوکانونو د حریق بیمه؛ په یادو ځایونو کې اورلگېدنه، کېدای شي، د داسې سامانونو لکه اشتوب، گیس، ډیزلي یا برقی بخاریو د ناسمې کارونې په پایله کې یا د کورنۍ غړو د نه پاملرنې له امله، رامنځته شي. په هغه صورت کې، چې ودانۍ او سامانونه یې بیمه شوي وي، نو رامنځته شوي زیانونه د افغان ملي بیمې د شرکت له خوا ورکول کېږي.

د کارخانو او صنعتي موسسو د حریق بیمه:

په معمول ډول په یادو موسسو کې اورلگېدنه د کارکوونکو او کارگرانو د نه پاملرنې، د برېښنا او ویرنگ کارۍ سیستم د شارتۍ، ماشینري اصطکاک، د سوځېدو وړ لمبه لرونکو اوبلنو توکو شتوالي، د بې خطرې تخنیک د نه رعایت او کیمیاوي چاودنې له امله رامنځته کېږي. په هغه صورت کې، چې کارخانې او صنعتي موسسې بیمه شوي وي، نو رامنځته شوي زیانونه، د افغان ملي بیمې د شرکت له خوا جبرانېږي.

په سیف کې د نغدو پیسو سرقت: د موسسو، ادارو، بانکونو او نورو مراجعو په سیف کې موجودې نغدې پیسې، د سرقت خطرونو په وړاندې بیمه کېږي.

د لېږدولو پرمهال، د نغدو پیسو د سرقت بیمه: نغدې پیسې د موسسو، کارخانو او نورو بیمه شویو مراجعو له خوا له بانک څخه ادارې یا له اړوندې ادارې څخه بانک ته لېږدول کېږي. که چېرې د لارې په اوږدو کې د قطاع طریقو تر برید لاندې راشي، نو د یادې بیمې تر نامه لاندې جبرانېږي.

د شخصي حوادثو بیمه: هغه بیمه ده، چې دایمي، لنډمهاله معیوبیت او همدارنګه د بدن د یوه غړی یا یې د یوې برخې د له لاسه ورکولو زیان جبرانوي، چې د ترافیکي پېښو، ښویدنې او یا نورو ناڅاپي پېښو په پایله کې رامنځته شوي وي. یاده بیمه د ۲۴ ساعتونو په اوږدو کې او د ټول کال لپاره دوام لري.

د خطرونو بشپړه بیمه (قراردادیان): دغه بیمه هغه خطرونه په بر کې نیسي، چې د پروژې د جوړولو په پړاو کې، ودانیو، تعمیراتي توکیو، ودانیزو ماشین الاتو او د کار په ساحه کې د کار موجودو وسایلو ته متوجه کېږي او په پایله کې یې رامنځته شوي زیانونه جبرانوي. د بیمې معیار

د ساختماني تړون پر بنسټ، د ودانۍ بشپړه دوره په بر کې نيسي، د ساتنې او څارنې مودې هم تمديدېږي. دغه بيمه د درېيم شخص پر وړاندې د ساختماني دستگااو مسووليت هم بيمه کوي.

د کار د ترسره کولو پرمهال د کارکوونکو پر وړاندې د کارفرما د مسووليت بيمه:

د بيمې شرکت، د کارکوونکو پر وړاندې د موسسو او کارخانو يعنې کارفرما قانوني مسووليت، د هغو خطرونو پر وړاندې بيمه کوي، چې د کار په پايله کې، لکه معيوبيت، مړينه، جسمي ټپونه او داسې نور زيانونه رامنځته کوي.

د بيمې تر دغو شرايطو لاندې، که چېرې يو کارکوونکي ته د هغه کار له امله، چې د کارفرما له خوا ورته سپارل کېږي، جسمي زيان ورسېږي، نو زيان يې جبرانېږي. دغه بيمه هغه زيانونه تر خپل پوښښ لاندې نه راولي، چې کارکوونکي ته له کاري وختونو بهر رسېږي او مسووليت يې کارفرماته نه راجع کېږي.

د ورکړې په موخه، د کارکوونکو حق البيمه، د کار د ترسره کېدو د څرنګوالي له پلوه، په بېلابېلو کټګوريو لکه: اداري کارکوونکي، مستخدم، انجنير، ډريور او داسې نورو باندې وېشل کېږي، چې د حق البيمې د بېې ټاکل، د کار او کليو عوايدو په پام کې نيولو سره توپير کوي. په هغه صورت کې، چې د حريق او زيان شويو مالونو د زيانونو جبران د سروې وړ وي، نو د بيمې د موسسې له خوا استازي د پېښې د څېړلو او ارزولو لپاره سيمې ته لېږل کېږي، په دې توګه نوموړي د زيان د رامنځته کېدو لاملونه او د رامنځته شوي زيان کچه د يوه رپوټ په ترڅ کې، د بيمې موسسې ته وړاندې کوي.

د حريق په پايله کې رامنځته شوي خطرونه د اوروژنې د رپوټ له مخې او په تګلاره کې له درج شوې بيمې سره سم په داسې توګه جبرانېږي، چې په کلي زيان کې سل په سلو کې، او په قسمي زيان کې له زيان سره سم نغدې پيسې ورکړل شي. د اومو او پخو موادو له اړخه اوسني زيان، د ټاکلي بيمې او د زيان قيمت د تناسب پر بنسټ، جبرانېږي. د شخصي حوادثو په بيمه کې، زيان د بيمه ليک د فيصديو پر بنسټ ترسره کېږي. د کارګرانو په بيمه کې د مړينې او دايمي معيوبيت په صورت کې، د ۱۲ مياشتو معاش او د بدن د يوه غړي د له منځه تللو په حالت کې په بيمه ليک کې د درج شويو شرايطو پر بنسټ د درملني د لګښتونو په ګډون، د امتيازاتو فيصدي ورکول کېږي.

د موټرو بيمه:

د ګاډو بيمه په دوو لاندینيو برخو کې ترسره کېږي:

۱- د درېم شخص بیمه: که چېرې بیمه شوی موټر د ډرپور د بې غورۍ او نه پاملرنې له امله، مقابل لوري ته مالي او ځاني زیان واړوي، نو درېم شخص ته اوسنی زیان د افغان ملي بیمې د موسسې له خوا جبرانېږي.

۲- جامع بیمه: په جامع بیمه کې، سربېره پر دې چې د بیمه شوي موټر په وسیله درېم شخص ته اوسنی ځاني او مالي زیان، جبرانېږي، همدارنګه د بیمه شوي موټر د سوځېدو له امله رامنځته شوي زیانونه، چې د بیمه شوي موټر د ډرپور او یا د درېم شخص د ګاډي د بې غورۍ له امله رامنځته شوي وي، هم جبرانېږي.

د زیانونو د جبران څانګه:

لکه څرنګه چې د بیمې شرکتونه تل د خلکو په خدمت بوخت وي، نو هڅه کوي، چې د زیان د جبران له اړخه، د بیمه شویو کسانو خوښي ترلاسه کړي. نو له دې امله په دغه شرکت کې د زیان د جبران تر عنوان لاندې یو ډیپارټمنټ فعالیت کوي، چې دنده لري، څو بېلابېلې ادعاګانې لکه: اورلګېدنه، موټر، پرسونل، د مال التجارت سرقت او داسې نور وڅېړي او د هغو بیمه لیکونو د شرایطو له مخې، چې د حق البیمې د اخیستلو په بدل کې د ملي بیمې شرکت له خوا مشتریانو ته توضیح کېږي، د زیان جبران وکړي.

د زیان د جبران آمریت په چوکاټ کې د بهرنیو بیمو د سروې تر نامه لاندې یو ډیپارټمنټ فعالیت کوي، چې د سوداګرو هغه مالونه، چې له هېواده بهر بیمه او په مات شوي، نیمګړي او زیانمن شوي حالت هېواد ته وارد شي، د سروې د اخیستلو او تثبیت له مخې یې، زیان سروې او تثبیتېږي. د افغان ملي بیمې د رپوټ سروې د نړیوالو معیارونو مطابق وي.

د اووم څپرکي لنډیز

لکه څنګه چې افغان ملي بیمه د هېواد په کچه د بیمې یوازینی فعاله اداره ده او له بلې خوا د دغې موسسې د فعالیتونو له څرنګوالي سره اشنایي د بیمې د موضوعاتو په پوهېدنه کې زیاته مرسته کوي، نو د سوداګرۍ مال (مال التجارت) آمریت د افغان ملي بیمې په کچه، د هېواد مالي بیمې د پیاوړتیا او د ملي سوداګرو او خصوصي متشبثینو د وارداتي او صادراتي مالونو د ساتنې په موخه، خپل فعالیتونه له سره پیل کړي، چې د خپلو مشتریانو سوداګریز مالونه د درې ګونو کلاسونو تر شرایطو لاندې په دې توګه بیمه کوي؛ د یادونې وړ ده، چې یاد کلاسونه یو لړ ټولیز استثنات لري، چې د استثناتو په لست کې یاد زیانونه په هېڅ صورت نه بیمه کېږي.

د دې لپاره، چې د بیمې موسسې وکولی شي، د مال التجارت د زیانونو د جبران له مخې او پر خپل وخت د بیمه شویو مالونو تاوان ورکړي، نو تر هر څه دمخه باید د زیان تثبیت شوي سندونه، د افغان ملي بیمې شرکت ته وسپارل شي. که د زیان سندونه او اثبات د افغان ملي بیمې شرکت له شرایطو سره سمون وڅوري، نو یاد شرکت خپل مکلفیت بولي، چې ډېر ژر رامنځته شوي زیان جبران کړي.

پیرودونکې باید دا له پامه و نه غورځوي، چې د زیان د جبران په موخه، د تگلارې بیمه لیک اصل وړاندې کول اړین گڼل کېږي؛ ځکه چې بیمه لیک، د مالونو د بیمې د اثبات سند او د کورج Coverage د شرایطو د توضیح بیمه یې وي. چالاني سندونه، لکه بارلیک، انوایس او لسټ بندي هم اړین گڼل کېږي، چې د مال د خاوند له خوا چمتو او د زیان جبران دفتر ته وسپارل شي. په هغو مواردو کې، چې زیان د ځمکنۍ ترانزیت په بهیر کې رامنځته شي، نو د زیان د جبران لپاره د ریل گاډي یا لارۍ د بارلیک وړاندې کول، هم د مهمو سندونو له جملې څخه گڼل کېږي.

د حریق تر بیمې لاندې، د حریق او تندر په پایله کې ټول رامنځته شوي خطرونه، همدارنگه هغه زیانونه، چې د اور وژلو په پایله کې بیمه شویو مالونو او جايدادونو ته اوړي، جبرانېږي.

د موسسو، ادارو، بانکونو او نورو مراجعو په سیف کې موجودې نغدې پیسې، د سرقت خطرونو په وړاندې بیمه کېږي.

نغدې پیسې د موسسو، کارخانو او نورو بیمه شویو مراجعو له خوا له بانک څخه ادارې یا له اړوندې ادارې څخه بانک ته لېږدول کېږي. که د لارې په اوږدو کې د قطاع طریقو تر برید لاندې راشي، نو د یادې بیمې تر نامه لاندې جبرانېږي.

د شخصي حوادثو بیمه: هغه بیمه ده، چې دایمي، لنډمهاله معیوبیت او همدارنگه د بدن د یوه غړی یا یې د یوې برخې د له لاسه ورکولو زیان جبرانوي، چې د ترافيکي پېښو، ښویدنې او یا نورو ناڅاپي پېښو په پایله کې رامنځته شوي وي. یاده بیمه د ۲۴ ساعتونو په اوږدو کې او د ټول کال لپاره دوام لري.

دټولو خطرونو بیمه (قراردادیان)، همداراز د دغه شرکت له خوا د کارکوونکو پر وړاندې د کارفرما د مسولیت بیمه او همدارنگه د موټر بیمه هم د یادونې وړ ده. د موټر بیمه په دوه ډوله ده، د درېیم شخص بیمه او جامع بیمه.

د اووم څپرکي پوښتنې:

- ۱- د هېواد په کچه د بیمې د ترټولو بااعتباره شرکت نوم واخلئ؟
- ۲- د افغان ملي بیمې د مال التجارت د آمریت په اړه معلومات ورکړئ؟
- ۳- افغان ملي بیمه د مشتریانو سوداگریز مالونه په څو کلاسونو بیمه کوي؟
- ۴- آیا افغان ملي بیمه د کورنیو جگړو، پاڅونونو او بلواگانو زیانونه بیمه کوي او کنه؟
- ۵- آیا د بیمه شوي کس د ناوړه قصد په پایله کې رامنځته شوی زیانونه او لګښتونه، د افغان ملي بیمې په دريو کلاسونو کې شاملېږي او کنه؟
- ۶- افغان ملي بیمه په کوم حالت کې ځان مکلف بولي، چې ژر ترژره رامنځته شوی زیان جبران کړي، په دې اړه خپل معلومات ولیکئ؟
- ۷- د حریق تر بیمې لاندې کوم ډول خطرونه بیمه کېږي، او د حریق بیمه په څو ډوله ده؟
- ۸- د گاډو بیمه په څو څانګو کې ترسره کېږي، یوازې یې نومونه واخلئ؟
- ۹- د جامع بیمې په اړه خپل معلومات ولیکئ؟
- ۱۰- د افغان ملي بیمې د زیان د څانګې په اړه معلومات وړاندې کړئ؟

په ملي اقتصاد کې د بیمې ونډه او په هېواد کې د بیمې د ودې لاملونه

ټولیزه موخه

د اقتصادي ودې د پراختیا او همدارنگه په هېواد کې د بیمې صنعت د ودې او پراختیا د لاملونو په تړاو د معلوماتو ترلاسه کول.

د زده کړې موخې: د دغې خپرکي په پای کې به زده کوونکي پر دې وتوانېږي چې:

- ۱- د ملي شتمنۍ په ساتنه کې د بیمې ونډه او رول توضیح کړي.
- ۲- د ملي اعتبار په زیاتېدو کې د بیمې ونډه بیان کړي.
- ۳- د پانګونې د تضمین په توګه د بیمې ونډه جوته کړي.
- ۴- د پانګونې په پراختیا کې د بیمې پر اغېزو ځان پوه کړي.
- ۵- په هېواد کې د بیمې د ودې او پرمختیا مهم او بنسټیز لاملونه په ګوته کړي.
- ۶- د هېوادنۍ بیمې د مخینې په پام کې نیولو سره د هېواد له اقتصادي پرمختیا سره اشنا شي.

په ملي اقتصاد کې د بیمې ونډه

باید ووايو هغه څه، چې د بیمې د لا پیاوړتیا او پراختیا لامل گرځي، اقتصادي وده او پرمختګ دی. کوم عصر چې موږ پکې اوسېږو، د سترو ټولنیزو او اقتصادي پرمختګونو دور دی، اوسمهال، تر ټولو ښې علمي او تخنیکي لاسته راوړنې د بشر په برخه کې شوې دي. باید ووايو چې یاد پرمختګونه او علمي لاسته راوړنې په خپله د تولیدي، صنعتي، کرنیزو او سوداګریزو موسسو د پراختیا په موخه تر ټولو ستر اقتصادي محرک دی او دغه پرمختګونه او مثبت بدلونونه په خپله د بیمې ډګر د لا پراخېدو لامل گرځي. لکه څرنګه چې مو مخکې هم یادونه وکړه، که د امنیت او خطر د کموالي د تر ټولو سترې انگیزې په توګه د بیمې نشتوالی محسوس وای، نو نن ورځ به د سترو پانګونو، د تولیدي موسسو د رامنځته کېدو او لویو لویو سوداګریزو شرکتونو د پرمختګ او پراختیا زمينې نه برابرېدې. نو ویلی شو، چې د بیمې پراختیا په خپل وار سترې اقتصادي پایلې او اغېزې لري.

ښکاره ده، چې د نن ورځې په شرایطو کې، د هغه هېواد اقتصاد پیاوړی، تلپاتی او ډاډمن وي، چې پر بیمه متکي وي؛ له دې امله، په ډېره لنډه توګه د بیمې د شرکتونو د اقتصادي پایلو په اړه معلومات وړاندې کوو:

د ملي شتمنۍ ساتنه: د یوه هېواد د ملي شتمنۍ د ساتنې په موخه د بیمې شرکتونه په دوه ډوله خپل اغېزمن فعالیتونه سمبالوي. لومړی دا چې تولیدي، سوداګریزې، شخصي او دولتي موسسې د هغه حق البیمې د ورکړې په بدل کې، چې د بیمې موسسې ته ورکول کېږي، د بیموي فعالیتونو په مرسته ساتل کېږي او دغه لړۍ د هېواد د ملي شتمنۍ د ساتنې په معنا ده، ځکه دغه موسسې هر یوه د هېواد د ملي شتمنۍ جزء ګڼل کېږي. بله دا چې، د بیمې شرکتونه، د خپلو فعالیتونو او تبلیغاتو په مرسته او د تشویقي بیو په راټیټولو سره د حادثو د کچې په راټیټولو کې مرسته او بیمه کېدونکي خپلو مسوولیتونو ته متوجه کوي، چې په دې توګه یې په کمیت کې زیاتوالی راځي او په ترویج او پراختیا سره یې د هېواد د ملي پانګې په ساتنه خپله ونډه ادا کوي. لکه څرنګه چې مو مخکې هم ورته اشاره وکړه، د بیمې موسسې د مالونو او تاسیساتو خاوندانو ته دا ډاډ ورکوي، چې د حوادثو د پېښېدو په صورت کې به ورته اوسني زیانونه په داسې ښه جبراني، چې دوی کولی شي، خپلې ضایع شوې پانګې بېرته ترلاسه او د پخوا په شان خپلو فعالیتونو ته دوام ورکړي، چې په دې ترتیب سره د هغوی له اقتصادي کمزورتیا او ماتېدنې څخه مخنیوی کېږي. له بلې خوا په کورنیو شرکتونو کې ستر ریسکونه او خطرونه، پر بهرنیو شرکتونو باندې تکیه کوي، چې دغه لړۍ سل په سلو کې، د هېواد د ملي اقتصاد د ساتنې په موخه ترسره کېږي؛ ځکه د پېښې د پېښېدو او زیان د رامنځته کېدو په صورت کې، د پام وړ ورکړي نه رادمخه کېږي.

تضميني بيمه د پانگه اچوونکو لپاره ده:

لکه څرنګه چې معلومه ده، د نن ورځې له ټولو علمي لاسته راوړنو، اقتصادي او ټولنيزو پرمختګونو سره سره، بشر پر دې نه دی توانيدلي، چې د طبيعي پېښو په پايله کې رامنځته شوې غمېزې له منځه يوسي او تراوسه پورې طبيعي پېښې لکه: سېلاوونه، زلزلې، اورلګېدنې او داسې نور له بشر څخه قرباني اخلي او د هغوی مال او شتمني ته زیان اړوي.

له بلې خوا، د خطرونو بل ډول هم شته، چې د اقتصادي ناوړينو، تورم او د اسعارو په بېې کې د رامنځته کېدونکو بدلونونو زېږنده ده، چې په واقعیت کې، د اقتصادي زیانونو لامل ګرځي او اقتصادي موسسې ګواښي. همدارنګه نامساعد امنيتي شرايط، جګړې، پاڅونونه او اعتصابونه هم هغه پدېدې دي، چې توليدي او سوداګريزو موسسو ته زیان اړوي. هغه څه چې ترې یادونه وشوه، تل د نوې پانګونې په لاره کې خنډ ګڼل کېږي؛ ځکه پکې د پانګې د له منځه تللو وېره موجوده ده، او دا یوازینې بيمه ده، چې کولی شي، د دغې وېرې او ګواښ کچه راټیټه، د خلکو په ذهنونو کې د باور او اعتماد روحیه راژوندي او په دې توګه هغوی د سوداګرۍ، کرنې او صنعت ملاتړي ته وهڅوي او لږ ترلږه د هغوی لپاره یو شمېر پورتنی خطرونه تضمین کړي. باید ووايو، چې دا د خوشۍ ځای دی، چې اوسمهال د بیمې کړۍ ډېره پراخه شوې ده. لکه څرنګه، چې هر پانګوال کولی شي له خپلې لېوالتیا سره سمه پانګونه وکړي او د صنعت، کرنې او سوداګرۍ د پرمختیا زمينې برابرې کړي. نن ورځ د نړۍ په زیاترو هېوادونو کې، د اسعارو د بېې راټیټېدل، اقتصادي کمزورتیا او د افلاس خطرونه تر بهرني بیمې لاندې راغلي. همدارنګه، پاڅونونه، وسلواله غلا او اعتصابونه هم د بیمې وړ دي، او هغه څه چې په طبيعي خطرونو پورې اړه نيسي، باید ووايو، چې په ټوليزه توګه د بیمه کېدو وړ دي. همدا راز د زلزلې، تندر او اټومي تشعشعاتو لپاره هم بیمه رامنځته شوې ده.

بیمه د اعتبار د زیاتېدو لامل: په نننيو معاملو کې د اعتبار ونډه کره او جوته ده؛ ځکه نن ورځ معاملې پر نغدو لږ ترسره کېږي. او د زیاترو اقتصادي موسسو او سوداګرو د اعتبار له مخې صورت مومي. جوته ده، چې د اعتبار پراختیا او هستي په هغه صورت کې شونې ده، چې پور ورکوونکي د مقابل لوري د شتمنۍ پر دوام او بقا باوري او ډاډمن وي، نو ځکه د کارخانې هر خاوند کولی شي، پر خپلې شتمنۍ او پانګې په اتکا سره، اعتبار ترلاسه کړي.

دغه موضوع هم مطرحه ده، چې دغه پانګه او شتمنۍ باید په راتلونکي کې موجوده او د له منځه تللو څخه یې ساتنه وشي. له دې پرته د هېڅ کارخانې خاوند او سوداګر نه شي کولی، پر خپلې پانګې او شتمنۍ په اتکا سره، اعتبار ترلاسه کړي؛ ځکه هېڅوک به پر هغو پانګو باور و نه کړي، چې د له منځه تلو اټکل یې موجود وي. خو له نېکه مرغه نن ورځ د خطرونو پر وړاندې د شتمنیو د هر جزء لپاره بیمه شته، چې دغه مسله په خپله له اعتباري معاملو سره ستره مرسته

گنبل کېږي. ځکه د پور او اعتبار په اخیستلو تر ډېره کچه، هغه بیمه شوي پانگې ته ارزښت ورکول کېږي، چې د مقروض په واک کې قرار لري او له وثیقې او نورو سندونو څخه صرف نظر کېږي. له همدې امله ده، چې کولی شو، په سوداگریز ډگر کې له بیمې څخه د تر ټولو ښه مرستندوی او ملاتړ په توګه یادونه وکړو. د بیمې د تګلارې په درلودلو سره یو سوداګر کولی شي، په ډېره لږه پانګه، پر سوداګریزو فعالیتونو بوخت وي.

د بیمې تګلاره، د اعتبار او معاملو لپاره تر ټولو ښه سند دی؛ بیمې د هغو خدمتونو له مخې چې ترسره کوي یې کولی شي، د ترټولو پیاوړي او معتبر ضامن په توګه د منلو وړ واقع شي. کله چې یو سوداګر سپلاير ته مراجعه وکړي، سپلاير ترې د پیسو یا یو پولي تضمین غوښتنه کوي، چې نوموړی د بانک له لارې لیتراف کریډیټ پرانېږي، خو بانک د لیتراف کریډیټ د پرانیستلو په بدل کې ترې تضمین غواړي.

دا ډول تضمین د چمتو کولو لپاره تر ټولو آسانه لاره د بیمې د تګلارې درلودل دی، چې په دې لړ کې د بیمې موسسې له کوم تضمین پرته، اړوندې تګلارې سوداګرو ته برابرې، چې په دې توګه د سوداګریزو فعالیتونو څرخ په خوځښت راځي. دې ته په پام سره ویلی شو، چې بیمې په دې برخه کې ترټولو ښه ونډه ادا کوي او د سوداګریزو راکړو ورکړو د پراختیا لامل ګرځي. همدارنګه، د بیمې د تګلارې لرونکو ته ترټولو ښه تکیه هم ګنبل کېږي، چې د اقتصادي فعالیتونو په وده او پراختیا کې اغېزمنې لاسته راوړنې درلودلی شي.

د پانګه اچونې پراختیا: د بیمې شرکتونه له بیمه کېدونکو څخه لږه حق البیمه ترلاسه کوي. دغه حق البیمه لکه څرنګه چې تاسې پوهېږئ، د زیانونو تر ورکړې مخکې د تړون په پیل کې ورکول کېږي، چې د راټولېدو او یو ځای کېدو په پایله کې یې زیاتې پانگې برابرېږي. د دغو پانګو په کارلوېدو سره به د اقتصادي پرمختیا، سوداګریزو چارو او د تولیداتو د پراختیا په برخه کې د پام وړ مثبت بدلونونه رامنځته شي.

د بیمې د موسسو فني ذخیږې د هغوی د فعالیتونو او سابقې په کچې پورې تړلي دي. لکه څرنګه چې ښکاره ده، سابقه لرونکي لوی شرکتونه، د پام وړ فني ذخیږې لري، چې اندازه یې سلګونو میلیونو افغانیو ته رسېږي. د یادونې وړ ده، چې د بیمې د شرکتونو ترمنځ د عمر بیمې زېرمې تر نورو زیاتې دي. د بیمې د شرکتونو د ذخیرو مجموعه هم سترې زېرمې جوړوي، چې په کار اچول یې باید د دولت له اقتصادي سیاستونو سره په ټکر کې واقع نه وي. له دې امله ده، چې دولتونه د بیمې پر چارو په ځانګړې توګه د شرکتونو د زېرمو د لګولو یا د پانګونې پر څرنګوالي باندې څارنه کوي.

په هېواد کې د بیمې د ودې مخینه او لاملونه:

لکه څرنګه چې معلومه ده، افغانستان له اقتصادي پلوه ډېرې زیاتې لاسته راوړنې نه لري او د مخ پر ودو هېوادونو له جملې څخه ګڼل کېږي. په ځانګړې توګه دريو تېرو لسيزو جګړې زموږ اقتصادي بنسټونه ډېر سخت زیانمن کړي، چې ټول اقتصادي ډګرونه یې تر خپلې اغېزې لاندې راوستی او د بیمې ډګر هم، له دغه امر څخه مستثنا نه شی ګڼل کېدای. پر دې بنسټ، هغه څه چې کولی شي، د بیمې صنعت په هېواد کې پر یو پراخ صنعت باندې بدل کړي، په لومړي ګام کې د جګړې پای ته رسېدل، د بیارغونې چارې چټکۍ او د هېوادنۍ اقتصاد وده ده. باید ووايو، چې همدا اوس په هېواد کې له ډېر لږ اقتصادي بدلون سره، د خصوصي بیمې په څانګه کې یو لږ پرمختګونه او پرمختیاوې تر سترګو کېږي. لکه څرنګه، چې په دې وروستیو کې د افغان ملي بیمې ترڅنګ د یو دوو خصوصي موسسو د رامنځته کېدو شاهد یو، چې دغه مسله دا هیله رادمخه کوي، چې په راتلونکي کې د همداسې موسسو په شمېر کې زیاتوالی راشي. پر دې بنسټ، په افغانستان کې د بیمې صنعت د پرمختیا لرلید، د هېواد په اقتصادي وده او د سوداګریزو او صنعتي موسسو په پراختیا پورې تړلی دی. دا ښکاره خبره ده، چې د یوه هېواد وده، پرمختیا او پر صنعتي ډګر او سیمه باندې یې بدلېدل، د بیمې په پرمختیا پورې تړلی دی. همدارنګه بیمه د یادې پروسې د چټکتیا مهم لامل ګڼل کېږي.

لکه څرنګه چې په مخکینو څپرکو کې مو هم ترې یادونه وکړه، په افغانستان کې لکه د هر مخ پر وده هېواد په شان، د بیمې د پرمختیا لپاره د قانون شتوالی اړین ګڼل کېږي، ترڅو د موادو په رڼا کې د بیموي خدمتونو د فعالیت لپاره مناسبې زمينې برابرې شي. له نېکه مرغه زموږ په هېواد کې د بیمې قانون نافذ او پلي کېږي. د دغه قانون له مخې، د بیمې د خصوصي موسسو لپاره باید زمينه برابره او ورسره مرسته او همکاري وشي.

بله مهمه مسله هماغه د بیمې د ارزښت بیان او د سوداګرو، خدماتي او صنعتي موسسو د مالونو او د خلکو د شتمنیو په ساتنه کې یې د کره ونډې جوتول دي، چې په دې برخه کې باید سمه پاملرنه او کاري ګامونه واخیستل شي او یادې مسئلې د ډله ییزو رسنیو له لارې د مسوولو چارواکو له خوا د خلکو خبرتیا ته ورسول شي. په ځانګړې توګه د افغان ملي بیمې موسسه کولی شي، په دې برخه کې د اغېزمنو او منظمو خپرونو له لارې د پام وړ خدمت ترسره کړي.

د کتابونو خپرول، که څه هم قسمي کارونه لري، خو بیا هم د روڼ آندې طبقې ترمنځ د بیمې په برخه کې د معلوماتو په زیاتولو کې اغېزمن ګڼل کېږي. د اورلګېدنې او د دوکانونو او ګودامونو د مالونو او توکو د سوځېدو له بې سارو زیانونو څخه خبرتیا او د بیمې اېمني ونډې اړخ او د زیانونو جبران ته د سوداګرو، کسبګرو او خلکو پام رااړول، په طبیعي توګه د خلکو د پاملرنې لامل ګرځي او خلک په خپله د بیمې ارزښت او اړتیا درک کوي، په دې توګه په هېواد کې د بیموي

خدمتونو د پراختیا او ګړندیتوب لپاره لارې هوارې او ښې زمېنې برابرېږي.

بله مهمه مسئله هماغه د ماهر او وړ پرسونل شتون دی، چې د بیموي خدمتونو د پراختیا او ودې په موخه یې په روزنه کې باید زیاته پاملرنه وشي.

باید له پامه و نه غورځوو، چې د خلکو او د بیمې د پیرودونکو له خوا د خپلو دندو ترسره کول، هم پر خپل ځای ځانګړی ارزښت لري. پر خپل وخت او زمان د بیمې حق ورکړه، په تړونونو د درج شویو موادو درناوي او پليتابه او ترې نه سرغړونه هغه څه دي، چې د بیمې د هڅونې او پراختیا لامل کېږي او همدارنګه باید څرګنده کړو، چې د بیمې د شرکتونو له خوا په سمه توګه د خدمتونو ترسره کول هم د خلکو باور او اعتبار زیاتولی شي او دغه پروسه نوره چټکه کوي.

د اتم څپرکی د مطالبو لنډیز:

که د امنیت او خطر د کموالي د تر ټولو سترې انگیزې په توګه د بیمې نشتوالی محسوس وای، نو نن ورځ به د سترو پانګونو، د تولیدي موسسو د رامنځته کېدو او لویو لویو سوداګریزو شرکتونو د پرمختګ او پراختیا زمينې نه برابرېدې. د بیمې د شرکتونو اقتصادي اغېرې په لاندې توګه لست کولی شو:

لومړی د ملي شتمنی ساتنه: د ملي شتمنی د ساتنې په موخه د بیمې شرکتونه په دوه ډوله خپل اغېزمن فعالیتونه سمبالوي. لومړی دا چې، توليدي، سوداګریزې، شخصي او دولتي موسسې د هغې حق البیمې د ورکړې په بدل کې، چې د بیمې موسسې ته یې ورکوي، د بیموي فعالیتونو په مرسته ساتل کېږي. بله دا چې، د بیمې شرکتونه، د بیمې په ترویج او پراختیا کې د ملي شتمنی په ساتنه کې رغنده ونډه اخلي.

دویم - تضمیني بیمه، هغه ده چې د پانګې د له منځه تګ د ګواښ کچه راټیټه، د خلکو په ذهنونو کې د باور او اعتماد روحیه راژوندې او په دې توګه هغوی د سوداګرۍ، کرنې او صنعت ملاتړي ته وهڅوي او لږ ترلږه د هغوی لپاره یو شمېر پورتنی خطرونه تضمین کړي. نن ورځ د نړۍ په زیاترو هېوادونو کې، د اسعارو د بیې راټیټېدل، اقتصادي کمزورتیا او د افلاس خطرونه تر بهرني بیمې لاندې راغلي. همدارنګه، پاڅونونه، وسلواله غلا او اعتصابونه هم د بیمې وړ دي، او هغه څه چې په طبیعي خطرونو پورې اړه نيسي، باید ووايو، چې په ټولیزه توګه د بیمه کېدو وړ دي.

درېیم: بیمه د اعتبار د زیاتېدو لامل: له نېکه مرغه نن ورځ د خطرونو پر وړاندې د شتمنیو د هر جزء لپاره بیمه شته، چې دغه مسئله په خپله له اعتباري معاملو سره ستره مرسته ګڼل کېږي.

څکه د پور او اعتبار په اخیستلو سره تر ډېره کچه، هغه بیمه شوې پانگې ته ارزښت ورکول کېږي، چې د مقروض په واک کې قرار لري او له وثیقې او نورو سندونو څخه صرف نظر کېږي. له همدې امله ده، چې کولی شو، په سوداگریز ډگر کې له بیمې څخه د تر ټولو ښه مرستندوی او ملاتړ په توګه یادونه وکړو.

د بیمې د تگلارې په درلودلو سره یو سوداګر کولی شي، په ډېره لږه پانګه، پر سوداګریزو فعالیتونو بوخت وي.

د بیمې تگلاره، د اعتبار او معاملو لپاره تر ټولو ښه سند دی.

د پانګه اچونې پراختیا: د بیمې شرکتونه له بیمه کېدونکو څخه لږه حق البیمه ترلاسه کوي، چې له یو ځای کېدو څخه یې ستره پانګه رامنځته کېږي. د دغو پانګو په کارلوېدو سره به د اقتصادي پرمختیا، سوداګریزو چارو او د تولیداتو د پراختیا په برخه کې د پام وړ مثبت بدلونونه رامنځته شي.

هغه څه چې کولی شي، د بیمې صنعت په هېواد کې پر یو پراخ صنعت باندې بدل کړي، په لومړي ګام کې د جګړې پای ته رسېدل، د بیارغونې چارې چټکۍ او د هېوادنۍ اقتصاد وده ده. د بیمې د پرمختیا مهم لاملونه په لاندې توګه بیانولی شو: د بیمې د قانون موجودیت، خلکو ته د بیمې د ارزښت او اهمیت بیان، د پرسونل روزنه، د مشتریانو له خوا د خپلو مسوولیتونو سرته رسول او د بیمې د شرکتونو له خوا د مناسبو خدمتونو وړاندې کول.

د اتم څپرکي پوښتنې:

- ۱- د ملي شتمنۍ د ساتنې لپاره د بیمې شرکتونه په څو ډوله اغېزمن ثابتېدای شي؟
- ۲- بیمه د پانګونې څرنگه تضمین دی، توضیح یې کړئ؟
- ۳- د اعتبار د زیاتېدو د لامل په توګه د بیمې ونډه بیان کړئ؟
- ۴- د پانګونې په پراختیا کې د بیمې ونډه بیان کړئ؟
- ۵- د بیمې د شرکتونو اقتصادي اغېزې په څو کړسو کې رالندې کړئ؟
- ۶- د کومو لاملونو له مخې کېدای شي، چې د بیمې صنعت په راتلونکي کې په یو پراخ صنعت باندې بدل شي؟
- ۷- آیا په هېواد کې د بیمې قانون ته اړتیا شته، په دې اړه خپل نظر څرګند کړئ؟
- ۸- د بیمې د تخنیکي پرسونل روزنه، د بیمې په وده کې څه رول لري؟
- ۹- هغه لاملونه، چې په هېواد کې د ودې لپاره اړین ګڼل کېږي، تشریح کړئ؟

د هیواد د بیمې قانون

عمومي حکمونه

لومړۍ ماده: دغه قانون د بیمې د چارو د تنظیم په موخه وضع شوی دی.

دویمه ماده: لاندې اصطلاحات په دغه قانون کې لاندې معناوې لري:

۱. بیمه : د بیمه کوونکې او بیمه کېدونکې ترمنځ تړون دی، چې له امله یې بیمه کوونکې د ټاکلي حق البیمې د اخیستلو پر وړاندې د مقابل لوري د خسارې د جبران ژمنه کوي.
۲. بیمه کوونکې : د بیمې شرکت.
۳. بیمه کېدونکې: هغه حقيقي یا حکمي شخصیت دی، چې په خپله گټه یا د بل د گټې لپاره د بیمې له ډولونو څخه یو ډول، اصالتاً یا وکالتاً عقد کوي.
۴. بیمه شوی مبلغ: د رامنځته شوی زیان پر وړاندې، د بیمه کوونکې حد اعظمي مکلفیت دی، چې په بیمه پانډه کې ترې یادونه کېږي.
۵. حق البیمه : هغه وجه ده، چې بیمه کېدونکې یې د بیمې د اخیستلو په مقابل کې، د بیمې شرکت ته ورکوي.
۶. د خسارې (زیان) جبران: نغدي یا عوذي وجه ده، چې د پېښې د رامنځته کېدو په صورت کې، د خسارې تر تثبیت وروسته، بیمه کېدونکي ته ورکول کېږي.
۷. د بیمې موضوع: په هغه صورت کې، چې د انسان ژوند پر مړینې یا معلولیت معروض شي، یا شیان، جنسونه او ملکیتونه له زیان او خسارې سره مخامخ شي.
۸. بیمه پانډه (د بیمې پالیسی) : هغه حقوقي سند دی، چې د بیمه کوونکي له خوا د بیمې تړون په توگه بیمه کېدونکي ته سپارل کېږي.
۹. پېښه : هغه حالت دی، چې په رامنځته کېدو سره یې بیمه کېدونکې د بیمه پانډې په استناد، د خپلې خسارې د جبران ادعا کوي.

۱۰. د بیمې زېرمې: هغه مالي وجوهات دي، چې د شرکت له عایداتي سرچینو څخه د خسارې د جبران، د شرکت د عملیاتي لګښتونو او د اټکایي بیمو د ورکړو په موخه رامنځته کېږي.

۱۱. اټکایي بیمه: د تړونونو او موافقت لیکونو پر بنسټ، د بیمې بېلابېلو شرکتونو ته د بیمې د خطرونو وېش.

۱۲. له الزام پرته جبران (Exgratia): په استثنايي حالاتو کې د بیمه کوونکي له خوا د بیمه کوونکي د خسارې جبران. له دې سره سره، چې بیمه کوونکی د بیمه کېدونکي پر وړاندې قانوني مکلفیت نه لري،

درېیمه ماده: بیمه د لاندینيو خطرونو پر وړاندې ترسره کېږي:

۱. هغه خطرونه، چې د فضايي، ځمکنی او سمندري ترانسپورت پر وسایطو او محمولو یې د پېښو له امله رامنځته کېږي.

۲. اور اخیستنه، غلا او هغه پېښې، چې جسمي روغتیا او سلامتیا گواښوي.

۳. غیرمترقبه طبیعي پېښې لکه زلزله، سېلاو، طوفان او داسې نور.

۴. د موټرو ټکر او د هغوی له ګرځېدو او حرکت څخه رامنځته شوي خطرونه.

۵. په صنعتي، ساختماني، خدماتي او نورو ورته موسسو کې د کار له امله رامنځته شوي خطرونه.

۶. له سیف څخه د پیسو غلا او د لېږدولو پرمهال د پیسو تلف کېدل.

۷. د جګړې، لاریون، اعتصاب او بلوا له امله، رامنځته شوي پېښې او خطرونه.

۸. هغه نور خطرونه او پېښې، چې په راتلونکي کې یې پر وړاندې د بیمه کولو اړتیا رادمخه شي.

څلورمه ماده: د دغه قانون په درېیمه ماده کې د درج شویو موخو د ترلاسه کېدو او د بیمې د سالم فعالیت لپاره، د بیمې شرکت د نړیوال تعامل پر بنسټ فعالیت کوي.

پنځمه ماده: د بیمې د شرکت هدفونه او د فعالیت ډول، د هغې د اساسنامې په وسیله تنظیمېږي.

د ادارې جوړول او انحلال

شپږمه ماده: د بیمې د شرکت جوړول د وزیرانو د شورا واک دی.

اومه ماده: د بیمې د شرکت حرفوي او سوداگریز فعالیتونه د دغه قانون او د اړوندې اساسنامې له حکمونو سره سم ترسره کېږي.

اټمه ماده: د بیمې شرکت مکلف دی، چې د کلني ثبت د بیلابیلو یوه کاپي، د بل کال د لومړي نیمایي تر پای ته رسېدو وړاندې، د مالیې وزارت ته وسپاري.

نهمه ماده: د بیمې د شرکت حسابي چارې هر کال د کورني او يا بهرني اعتبار لرونکو کتونکو له خوا تصدیق او خپرل کېږي.

لسمه ماده: شرکت کولی شي، د افغانستان جمهوریت په دولتي، مختلط او خصوصي سکتورونو کې پانگونه وکړي.

یوولسمه ماده: شرکت د لاندینو عواملو څخه د یو عامل له امله، منحل کېږي:

- د سپارل شویو دندو او په اړونده اساسنامه کې د یادو هدفونو د ترسره کولو د نه امکان په صورت کې.

- د انحلال په اړه یې د وزیرانو شورا پرېکړه.

(۲) د انحلال په اړه د سهم لرونکو تجویز په داسې صورت کې، چې د پرله پسې زیانونو له امله، د شرکت د فعالیت دوام غیراقتصادي تشخیص کړي، د وزیرانو شورا ته د پرېکړې لپاره وړاندې کېږي.

د بیمې عقد

دولسمه ماده: بیمه په لیکلې ډول عقد کېږي. د دغه عقد د ثبت سند د بیمه لیک (د بیمې پالیسی) په نامه یادېږي. هغه سندونه، پاڼې او فورمونه، چې د دغه عقد د ترتیبولو لپاره ترې ګټه اخیستل کېږي، د هغه ضمایم جوړوي.

دپارلسمه ماده: بیمه کوونکی حق لري، چې بیمه کېدونکی شخص، جنس او یا جایداد معاینه کړي.

خوارلسمه ماده: بیمه کوونکی او بیمه کېدونکی مکلف دي، چې د بیمې د عقد پر مهال، مقابل لوری د هغو ټکو په اړه خبر کړي، چې یې د مسوولیت د زیاتېدو یا کمېدو لامل ګرځي.

پنځلسمه ماده: حق البیمه د دولت د صکوکو د ورکولو تابع ده. دغه صکوک له بیمه کېدونکي څخه اخیستل کېږي.

د حق البيمې ورکړه

شپاړلسمه ماده: بیمه کېدونکی د هغه بیمه لیک پر بنسټ، چې د بیمې د شرکت له خوا صادرېږي، ټاکلې حق البیمه ورکوي.

د حق البیمې د پرېکړې څرنگوالی د بیمې د شرکت له خوا ټاکل کېږي.

اوولسمه ماده: د بیمه کېدونکي پر وړاندې د بیمه کوونکي مسوولیت هغه وخت پیل کېږي، چې حق البیمه د بیمه کېدونکي له خوا ورکړل شي، مگر دا چې په عقد کې په بل ډول موافقه شوې وي.

د زیان جبران

اتلسمه ماده: د زیان جبران د رامنځته شوی زیان په تناسب، له بیمه لیک سره ترسره کېږي، او په هېڅ صورت تر بیمه شوی مبلغ نه زیاتېږي.

نولسمه ماده: د بیمې شرکت، رسېدلی زیان په نغدي توګه جبران یا زیانمن جنس قسما یا په بشپړه توګه ترمیموي یا هغه تعویضوي.

شلیمه ماده: د درېیم شخص د بیمې په پېښو کې، د درملنې لګښت هم د زیان په جبران شامل دی. په هغه صورت کې، چې بیمه کوونکی د قانون په حکم د زیان پر ورکړه مکلف وي.

یوویشتمه ماده: د حریق په بیمه کې اړول شوی زیان، د لګښت په بیې سربېره، چې د دغه قانون له ۱۸ مادې سره سم ټاکل کېږي، د نورو مالونو بیه، چې د اور وژلو د اقداماتو په پایله کې زیانمن کېږي، د بیمه لیک د شرایطو په پام کې نیولو سره، هم شامل وي.

دوه ویشتمه ماده: د حمل او نقل په بیمه کې د خسارې په جبران کې د لېږدونې اجره او نور هغه لګښتونه شامل وي، چې د شیانو د لېږدونې لپاره ترې ګټه اخیستل کېږي، په دې شرط، چې لګښتونه، د بیمې په تړون کې ذکر شوی وي.

در ویشتمه ماده: د بیمې شرکت کولی شي، په استثنایي حالاتو کې له الزام پرته جبران (Exgratia) له قاعدې څخه د زیان په جبران کې ګټه واخلي.

څلور ویشتمه ماده: د وخت تېرېدل د زیان د جبران د غوښتنې لپاره یو کال دی، د یادې مودې د پیل نېټه د حادثې د پېښې ورځ ګڼل کېږي.

د مسوولیت د مواردو ټاکل

پنځه ویشتمه ماده: د بیمې شرکت د بیمه لیک له شرایطو سره سم، بیمه کېدونکي ته د اوسنۍ زیان د جبران مسوولیت پر غاړه لري.

شپږ ویشتمه ماده: د بیمې شرکت د لاندینيو لاملونو له امله د رامنځته شویو زیانونو په جبرانولو مکلف نه دی:

۱. د بیمه کېدونکي درغلی.

۲. د بیمه کېدونکي چل او فریب.

۳. د مال ذاتي عیب.

۴. د نړیوال تعامل پر بنسټ، د مال ځنډ او تاخیر.

اووه ویشتمه ماده: بیمه کېدونکي مکلف دی، په لنډ وخت کې د بیمې شرکت د حادثې له پېښېدو خبر کړي، له دې پرته به د بیمې شرکت کوم مسوولیت نه لري. مگر دا چې بیمه کېدونکي ثابته کړي، چې خبر ورکول، د ده له ارادې څخه د وتلیو لاملونو له امله شونی او مقدور نه و.

اته ویشتمه ماده: بیمه کېدونکي مکلف دی، د زیان له پېښېدو څخه مخنیوی وکړي، او همدا شان د زیان په کچه کې د کموالی راوستو په موخه معقول تدبیرونه پلي کړي.

نهه ویشتمه ماده: د زیان تر جبران وروسته د بیمې شرکت له حقوقي پلوه د بیمه کېدونکي د قایم مقام دریغ غوره کوي او د درېیم حقيقي او حکمي اشخاصو پر وړاندې د بیمه کېدونکي حقوق او مطالبات، د بیمې شرکت ته لېږدول کېږي.

دېرشمه ماده: که بیمه کېدونکي، د بیمې په سندونو کې ځېنې ټکي نه وي څرگند کړي، یا د حقیقت خلاف ټکي یې څرگند کړي وي، په داسې ډول، چې د خطر ماهیت ته بدلون ورکړي، یایې د هغه اهمیت کم کړي وي، د بیمې شرکت د خطر تر پېښېدو مخکې، اضافي حق البیمه غوښتلی شي.

د بطلان او فسخ موارد

يو دېرشمه ماده: بيمه په لاندېنيو مواردو کې باطله گنل کېږي:

۱. د عقد پر وخت د خطر له پېښېدو څخه د بيمه کېدونکي خبرتيا.
۲. د واقعيت له څرگندولو څخه د بيمه کېدونکي عمدي ډډه يا د هغه دروغ څرگندونې، چې د پېښې په ماهيت کې د بدلون يا د هغې د اهميت د کمېدو لامل شي.
۳. هغه خطر، چې جنس يې په وړاندې بيمه کېږي، د بيمې تر عقد مخکې پېښ شوی وي.

دوه دېرشمه ماده: د بيمې تړون په لاندېنيو حالاتو کې فسخ کېږي:

۱. د بيمې د شرکت افلاس او انحلال.
۲. د دغه قانون په دېرشمه ماده کې د درج شوې اضافي حق البيمې د پرېکړې په اړه د بيمه کېدونکي نه موافقه، په دغه حالت کې اخيستل شوی حق البيمه، بيمه کېدونکي ته مستردېږي.
۳. د بيمه کېدونکي مړينه او د تړون پر تاييدېدو د ورثې يا د بيمې د شرکت نه موافقه.
۴. په هغه صورت کې، چې بيمه کېدونکي بيمه شوی مال بل شخص ته ولېږدوي او نوموړی شخص يا د بيمې شرکت د تړون دوام ته حاضر نه شي. په دغه صورت کې او د دغې مادې په (۳) فقره کې په درج شوی حالت کې، دواړه خواوې کولی شي، د بيمه کېدونکي تر مړينې يا د مال تر انتقال يوه مياشت وروسته، بيمه فسخ کړي.
۵. په هغه صورت کې، چې د بيمې اصلي مال په کميت، کيفيت، موقعيت يا مواصلاتي کړنو کې بدلون راشي، او په اړه يې دواړو خواوو پخوا موافقه نه وي کړې.

متفرقه حکمونه

دري دېرشمه ماده: د بیمه کېدونکی د مړینې په صورت کې ټول حقوق د بیمه لیک له شرایطو سره سم قانوني ورثې ته لېږدول کېږي.

څلور دېرشمه ماده: په بیمې پورې د اړونده دعوو څېړل د تړون له مندرجاتو سره سم او په هغه صورت کې، چې په تړون کې نه وي ذکر شوی، د دغه قانون او سوداګرۍ قانون له حکمونو سره سم، د سوداګرۍ محکمې له واکونو څخه دی. دواړه لوري کولی شي، خپل د پام وړ اختلاف د حکمیت له لارې حل کړي.

پنځه دېرشمه ماده: هغه موارد، چې په دغه قانون کې نه دي اټکل شوي، د سوداګرۍ د قانون له حکمونو سره حل او فصل کېږي.

شپږ دېرشمه ماده: دغه قانون په رسمي جریده کې تر خپرېدو وروسته نافذ دی او په انفاذ سره یې د رسمي جریدې د ۱۳۵۸/۴/۱۶ نېټې په ۴۳۰ مه ګڼه کې د بیمې خپور شوی قانون او د بیمې په اړه د ۱۳۳۴/۹/۲۱ نېټې خپور شوی د سوداګرۍ د قانون دیارلسم څپرکي ملغی کڼل کېږي.

سرچینی او اخځلیکونه:

- ۱- مقالات سمينار بیموی ملی افغان قبل از سال ۱۳۸۸.
- ۲- معلومات، ارقام و احصائیه ها مبنی بر گزارش کتبی از بیمه ملی افغان سال ۱۳۸۶.
- ۳- نشریه شرکت ملی بیمه افغان سال ۱۳۸۵.
- ۴- جوهریان، محمد ولی، ۱۳۵۸، بیمه برای همه، ایران.
- ۵- فغعی، امیر حسین، ۱۳۴۹، بیمه و نقش آن در توسعه اقتصادی، ایران.
- ۶- کیهان، محمود، ۱۳۲۸ اصول علم و اقتصاد، تهران.
- ۷- قانون بیمه سال ۱۳۸۶.
- ۸- یادداشت ها و لکچرنوت های موجود در انستیتوت اداره و حسابداری.

د ښوونیز نصاب د پراختیا د ریاست پیغام

د پوهنې وزارت د تخنیکي او مسلکي زده کړو معینیت د ښوونیز نصاب د انکشاف ریاست د ټولنې د عیني او ښکاره ضرورت په درک کولو سره چې د محصلینو او شاگردانو د درسي کتابونو په برخه کې یې تخنیکي او مسلکي رشتې درلودې او لري یې، په لومړي سر کې یې تصمیم ونيو، چې په ښوونیزو پلانونو او درسي مفرداتو باندې بیا کتنه وکړي او ورپسې بیا د شاگردانو او محصلینو د درسي کتابونو د تالیف لپاره مبادرت او کوشښ وکړي. د خدای (ج) په فضل او مرحمت سره او د ادارې او حسابدارۍ څانګې د ښوونکو په میرانې او همت سره د ادارې او حسابدارۍ درسي کتابونه تالیف شول تر څو په وړیا ډول د شاگردانو او محصلینو په واک او اختیار کې ورکړل شي. د علم او معرفت له ټولو لوستونکو، علاقمندانو، د ادارې او حسابدارۍ د مکاتبو له ښوونکو، گرانو شاگردانو او د تخنیکي او مسلکي زده کړو د چارو له متخصصینو او همدا شان له ټولو خپرونکو او شنونکو څخه صمیمانه هیله کېږي، چې د دې کتابونو په مطالعې سره چې په لومړي ځل د ښوونکو او د ادارې او حسابدارۍ څانګې د مسلکي غړو له لوري تالیف او تدوین شوي دي. د مسلکي، تخنیکي او علمي مطالبو او مفاهیمو د څرنګوالي په هکله خصوصاً د هغوی املايي او انشایي اشتباهاتو په اړه مونږ ته لارښوونه وکړي، ترڅو په راتلونکي کې وکړای شو، په همدې او نورو برخو کې گرانو شاگردانو ته له دې څخه ښه، غوره، گټور او ارزښتناکه موضوعات وړاندې کړو.

همدا شان له گرانو شاگردانو او محصلینو څخه هیله کوو ترڅو د دې کتابونو د مطالعې او استفادې پر مهال د هیواد اقتصادي ستونزې، فقر او وروسته پاتې والی په نظر کې ونیسي او د کتابونو په ساتنه کې کوشښ او زیار وباسي، ترڅو د ډېرو شاگردانو او محصلینو د گټې وړ وګرځي.

پته: د پوهنې وزارت- د مسلکي او تخنیکي زده کړو معینیت

د تعلیمي نصاب د پراختیا ریاست

د درسي کتابونو د چمتو کولو عمومي مدیریت

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**